

**”Se on semmoista politiikkaa sitten.”
– Suomalaisasiantuntijoiden ilmastopakolaisuusdiskurssit
ja niissä ilmenevät tulevaisuuden odotukset.**

Julia Anna Lovisa Noschis

Maisterintutkielma
Yhteiskuntapolitiikka
Valtiotieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto
Toukokuu 2021

Tiedekunta - Fakultet – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos/Institution– Department Sosiaalitieteiden laitos	
Tekijä - Författare – Author Julia Anna Lovisa Noschis			
Työn nimi - Arbetets titel – Title ”Se on semmoista politiikkaa sitten.” – Suomalaisasiantuntijoiden ilmastopakolaisuusdiskurssit ja niissä ilmenevät tulevaisuuden odotukset.			
Oppiaine - Läroämne - Subject Yhteiskuntapolitiikka			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Maisterintutkielma/Janne Hukkinen, Liina-Maija Quist		Aika - Datum - Month and year Toukokuu 2021	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 72
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>Ilmastokriisin kiihtyessä myös sen aiheuttama muuttoliike lisääntyy. Ilmastopakolaisuus on alati kasvava politiikan puheenaihe. Tutkielmassa tarkastellaan ilmastopakolaisuuden diskursseja ja niissä ilmeneviä tulevaisuuden odotuksia. Ilmiöön perehdytään 12 asiantuntija- ja teemahaastattelun avulla sekä diskurssianalyysia hyödyntäen. Tutkimuskysymykset ovat: 1. Miten suomalaiset asiantuntijat puhuvat ilmastopakolaisuudesta? 2. Minkälaisia tulevaisuuden odotuksia ilmastopakolaisuusdiskurssit sisältävät?</p> <p>Lähtöasetelma tutkielmalle on, että ilmastopakolaisuuskeskustelu on uutta, epävarmaa, monimutkaista ja vallankäytölle altista johtuen ilmastopakolaisuuden käsitteen määrittelyn vaikeudesta, keskustelun vakiintumattomuudesta ja aiheesta käydystä kiivaasta poliittisesta keskustelusta. Näin ollen ilmastopakolaisuuden diskurssit ja odotukset voivat tuoda esiin erilaisia poliittisten päätösten toteuttamisen tapoja tulevaisuudessa. Diskursiivinen näkökulma tarkastelee ilmastopakolaisuudesta käytyjä keskusteluita ja niissä käytettyjä ilmauksia. Tutkielmassa keskiössä ovat Maarten Hajerin poliittisen keskustelun diskursiiviset sulkeumat eli toimijoiden jakamat tarinalinjat sekä niiden pohjalta syntyneet diskurssikoalitiot eli odotuskoalitiot. Analyttiset ja teoreettiset viitekehykset tutkielmassa ovat argumentatiivinen diskurssianalyysi, odotusten sosiologian teoria ja antisipaatio.</p> <p>Aikaisemman tutkimuksen valossa ilmastopakolaisuuskeskustelua on luonnehdittu globaalin pohjoisen ylhäältä alaspäin tuottamaksi, globaalia pohjoista ja etelää jakavaksi, turvallisavaksi ja valtioiden omia etuja ajavaksi. Suomalaisen asiantuntijoiden puhuvat myötäilevät osittain tämän tyyppistä kansainvälistä keskustelutapaa. Haastattelujen pohjalta muodostuivat kuusi tarinalinjaa: resilienssin, turvallisuuden, politiikan, vastuun, määrittelyn ja ymmärryksen tarinalinjat. Tarinalinjoista syntyivät kaksi odotuskoalitiota: muutoksen ja jämähtämisen odotuskoalitiot.</p> <p>Tutkielman keskeinen väite on, että ilmastopakolaisuuskeskustelu on Suomessa hajautunutta, ristiriitaista, politisoitunutta ja eriarvoistavaa. Eräät isoimmista tulevaisuuden kysymyksistä ilmastopakolaisuuden saralla liittyvät siihen, miten ilmastopakolaisista tulisi puhua, voidaanko heille antaa suojelua tai ilmiön parissa tehdä yhteistyötä, minkälaisia poliittisia päätöksiä on mahdollista viedä eteenpäin ja kenen vastuulla ilmastopakolaiskysymysten päätöksenteon prosessit ovat. Ilmastopakolaisuuden käsitteen monimutkaisuus, ilmiön tunnistamattomuus, keskustelun vakiintumattomuus ja poliittisen ilmapiirin polarisoituminen muodostavat hegemonisen pohjan sille, mistä lähtökohdista keskusteluun on mahdollista osallistua. Kahtiajakoa tekevät käytänteet, joita ilmastopakolaisuuskeskustelusta ilmenee, ovat eriarvoistavia ja toistavat uskolonialistista sekä rodullistavaa perinnettä. Näin ollen ilmastopakolaisten kohtaloa koskevat päätökset tehdään heidän ulottumattomissaan. Tällä tavoin puhuttaessa muodostetaan areena, jolla globaalin pohjoisen valtiot ja tahot voivat hyödyntää valtaansa suhteessa globaalin etelän valtioihin ja ihmisiin. Tämänhetkessä tilanteessa on kahdenlaisia odotuksia: toivottuja ja ei-toivottuja. Se, mihin suuntaan ilmastopakolaisuuskysymyksissä edetään, riippuu toimijoiden yhteistyöstä ja yhtenäisen narratiivin muodostamisen edellytyksistä. Tulevaisuudessa eri tahoilla on tilaisuus olla enenevästi tuottamassa ilmastopakolaisuuteen pureutuvaa, muutoksiin mukautuvaa ja motivoivaa diskurssia.</p>			
Avainsanat – Nyckelord - Keywords ilmastopakolaisuus, ilmastokriisi, muuttoliike, asiantuntijat suomessa, diskurssianalyysi, odotukset, odotusten sosiologia, antisipaatio			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto, Helsingfors universitets bibliotek, Helsinki University Library			

Sisällysluettelo

1	Johdanto.....	1
2	Taustaa ja aikaisempaa tutkimusta ilmastopakolaisuudesta.....	3
	2.1 Ilmastokriisin suhde muuttoliikkeeseen	3
	2.2 Ilmastopakolaisuuden käsite.....	5
	2.3 Ilmastopakolaisuus ja kansainvälinen laki.....	6
	2.4 Ilmastopakolaisuus ja Suomi.....	8
	2.5 Ilmastopakolaisuusdiskurssit aikaisemmassa tutkimuksessa.....	9
3	Analyttiset ja teoreettiset viitekehykset	12
	3.1 Hajerilainen diskurssianalyysi analyttisenä lähestymistapana	12
	3.2 Odotusten sosiologian teoria	14
	3.3 Antisipaatio	17
4	Aineisto ja menetelmät	18
	4.1 Asiantuntijahaastattelu	18
	4.2 Teemahaastattelu	20
	4.3 Argumentatiivinen diskurssianalyysi analyysimenetelmänä.....	22
5	Tulokset ja analyysi	25
	5.1 Tarinalinjat	26
	5.1.1 Resilienssin tarinalinja	28
	5.1.2 Turvallisuuden tarinalinja	33
	5.1.3 Määrittelyn tarinalinja.....	37
	5.1.4 Poliitiikan tarinalinja.....	41
	5.1.5 Ymmärryksen tarinalinja	44
	5.1.6 Vastuun tarinalinja.....	45
	5.2 Odotuskoalitiot.....	48
	5.2.1 Jämättämisen odotuskoalitio	49
	5.2.2 Muutoksen odotuskoalitio	52
	5.3 Toimijat tarinalinjoissa ja odotuskoalitioissa	55
6	Pohdinta	57
	6.1 Luotettavuuden arviointi	57
	6.2 Analyysin tarkastelu.....	59
7	Johtopäätökset.....	67
	Lähteet.....	73
	Liitteet	83

*look at what they've done
the earth cried to the moon
they've turned me into one entire bruise
-green and blue*

rupi kaur
the sun and her flowers

*If we are to change the world, we must change ourselves,
as well as the social structures that both produce and are
produced by those selves. We cannot change either without
changing how we think.*

Anne Sisson Runyan ja V. Spike Peterson
Global Gender Issues in the New Millennium

*Vapaa olento on tekemisissä mahdollisuuksien kanssa.
Mahdollisuudet ovat tulevaisuutta,
tulevaisuus puolestaan ei ole olemassa,
se on pelkkiä mahdollisuuksia.
[...] Mutta jokin mahdollisuus toteutuu aina.
Yksi tulevaisuuksista muuttuu nykyisyydeksi,
jokin olematon muuttuu olevaksi.*

Jukka Laajarinne
Muumit ja olemisen arvoitus

The moment we decide to fulfil something, we can do anything.

Greta Thunberg
Houses of Parliament, UK, 23 April 2019

1 Johdanto

Tässä maisterintutkielmassa tarkastellaan ilmastopakolaisuudesta käytyä keskustelua ja siinä ilmeneviä tulevaisuuden odotuksia. Olen kiinnostunut suomalaisten asiantuntijoiden muodostamista ilmastopakolaisuuden diskursseista ja niistä löydetystä tulevaisuuden odotuksista. Tutkimuskysymykset tutkielmassa ovat:

1. Miten suomalaiset asiantuntijat puhuvat ilmastopakolaisuudesta?
2. Minkälaisia tulevaisuuden odotuksia ilmastopakolaisuusdiskurssit sisältävät?

Ennusteet ilmastokriisin vaikutuksesta ihmisten liikkumiseen vaihtelevat, mutta monien muuttoliikeasiantuntijoiden mukaan kyse on valtavasti kasvavasta ilmiöstä. Useimmat arviot ilmastopakolaisten määrästä liikkuvat noin 200 miljoonassa vuoteen 2050 mennessä (UNRIC 2013). Toisaalta on keskusteltu paljon suuremmistakin luvuista. Esimerkiksi Environmental Justice Foundationin (2017) mukaan ilmastokriisillä on potentiaali luoda maailmanhistorian suurin pakolaiskriisi, sillä jopa 1,4 miljardia ihmistä voi joutua pakenemaan kodeistaan vuoteen 2060 mennessä. Vuonna 2100 ilmastopakolaisia saattaa olla jopa kaksi miljardia.

Edellä esiteltyjen tietojen valossa on hyvä tarkastella ilmastokriisin ja muuttoliikkeen yhteyttä tarkemmin. Ilmastopakolaisuus on moniulotteinen ilmiö, mihin vaikuttaa etenkin ilmastopakolaisuuskysymyksen politisoituminen. Lisäksi keskustelua hankaloittavat ilmastopakolaisuuden käsitteen määrittelyn vaikeus ja keskustelutapojen vakiintumattomuus. Vallitsevat diskurssit ilmastopakolaisuudesta lisääntyvät ja muotoutuvat koko ajan (Ransan-Cooper ym. 2015). Tämä saattaa osaltaan heijastua siihen, että erilaiset tahot voivat ajaa omia intressejään ilmastopakolaisuuden suhteen ja muokata kielen kautta valta-asemaansa erilaisten poliittisten ratkaisujen mahdollistamiseksi. (Ayeb-Karlsson ym. 2018, 569.) Täten on tärkeää ymmärtää ja tuoda näkyväksi ilmastopakolaisuuskesustelun valta-asetelmia, hajanaisuutta ja ristiriitaisuutta erilaisten merkitysentantojen kautta. Diskurssit ja odotukset voivat olla vaikuttamassa poliittisten päätösten toteuttamisen tapoihin tulevaisuudessa.

On tärkeää ottaa huomioon erilaisten diskurssien poliittiset vaikutukset. Tutkimuksen kohteena ovat kieli ja sen seurauksia tuottava luonne. Diskursiivinen näkökulma ilmastopakolaisuuteen tarkastelee ilmastopakolaisuudesta käytyjä keskusteluita ja niissä käytettyjä ilmauksia. Lähestymistapa on oleellinen vastattaessa tutkimuskysymyksiin,

sillä se kiinnittää huomiota ongelman kielelliseen rakentamiseen sekä siihen, miten nousevista tulevaisuudenkuvista kerrotaan. Lähestyn aineistoa sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksen kautta ja analyttisena viitekehyksenä sekä analyysimenetelmänä toimii Maarten Hajerin (1995) argumentatiivinen diskurssianalyysi. Hyödynnän tutkielmassa Hajerin poliittisen keskustelun diskursiivisia sulkeumia eli toimijoiden jakamia tarinalinjoja sekä niiden pohjalta syntyneitä diskurssikoalitioita ilmastopakolaisuudesta ja siihen liittyvistä poliittisista päämääristä (Hajer, 1995). Tutkimuskysymysten kannalta analyysissä on mielekästä kysyä, miten kieltä käytetään ilmaisemaan ilmastopakolaisuutta ja miten ilmiötä tuotetaan.

Koska tutkielmassa ollaan kiinnostuneita ilmastopakolaisuuden tulevaisuuden odotuksista, teoreettisina viitekehyksinä toimivat odotusten sosiologian teoria ja antisipaatio. Odotusten sosiologian keskeinen ajatus on, että odotukset ovat lausuntoja, jotka tekevät jotain, sen sijaan, että ne olisivat kuvaavia lausuntoja, jotka saattavat olla totta tai vääriä (van Lente 2012, 778). Toisin sanoen odotukset ovat performatiivisia: ne tekevät jotain. Hyödynnän tutkielmassa myös antisipaatiota, eli ennakkointia tai ennakoivaa käyttäytymistä. Se on prosessi, jonka avulla nykyisyys muunnetaan ideaan tulevaisuudesta (Alvial-Palavicino 2015, 137). Tutkielman aineistona toimivat 12 teema- ja asiantuntijahaastattelua, jotka toteutin huhti-elokuussa 2019. Haastattelujen pohjalta muodostuivat kuusi tarinalinjaa: resilienssin, turvallisuuden, politiikan, vastuun, määrittelyn ja ymmärryksen tarinalinjat. Tarinalinjoista syntyivät kaksi diskurssikoalitiota eli odotuskoalitiota: muutoksen ja jämähtämisen odotuskoalitiot.

Tässä tutkielmassa käytetään käsitteitä ilmastopakolaisuus, ilmastokriisi sekä globaali pohjoinen ja etelä. Ilmastopakolaisuuskeskustelu näyttää epävarmana ja monisyisenä osittain ilmiön vaikean määrittelyn takia. Ilmastopakolaisuuden käsitettä ei tunnusteta kansainvälisessä laissa eikä se ole Yhdistyneiden kansakuntien hyväksymä.

Ilmastopakolaisuuden käsitteen ympärillä käyty keskustelu on mutkikasta, mikä rajoittaa osin poliittisten toimien edistämistä. Toimenpiteet ilmastopakolaisten hyväksi ovat edelleen vähäisiä (Warner 2018, 397). Siksi onkin tärkeää tutkia ja analysoida niitä diskursseja, jotka antavat ilmastopakolaisuuden käsitteelle merkityksiä käyttäen arkikieleen vakiintunutta mutta kiisteltyä ilmastopakolaisuuden termiä. Esittelen ja huomioin myös kriittiset näkökulmat ilmastopakolaisuuden käsitteestä.

Ilmastopakolaisuus kuvastaa tilannetta, jossa ilmastokriisi on aiheuttanut elinoloja

uhkaavia muutoksia ympäristössä ja ajanut ihmiset jättämään kotinsa väliaikaisesti tai pysyvästi.

Ilmastokriisi kuvaa osuvasti sekä ilmastossa tapahtuvaa muutosta että ilmiön sosiaalista ja yhteiskunnallista ulottuvuutta. Sana kriisi ilmentää ilmastonmuutoksen inhimillistä puolta sekä kertoo kyseessä olevan negatiivinen muutos, johon ei olla tarpeeksi hyvin varauduttu. Myös sanomalehti The Guardian käyttää ilmastonmuutosuutisoinnin yhteydessä sanaa ilmastokriisi ilmastonmuutoksen sijaan. Lehden mukaan esimerkiksi ilmastotieteilijä, professori Hans Joachim Schellnhuber ja ilmastotutkimusta johtava professori Richard Betts kuvailevat sanan ilmastokriisin heijastelevan maapallon tilaa todenmukaisemmin. (Guardian 2019.) Globaali pohjoinen ja etelä taas ovat esimerkiksi kehitysmaita ja kehittyneitä maita parempia termejä, sillä jälkimmäiset viittaavat uuskolonialististen käytänteiden ja rakenteiden keskusteluun, joissa edelleen vallitseva uusliberalistinen ja koloniaalinen valtarakenne tulevat näkyväksi (Fingo 2018). On kuitenkin hyvä olla tietoinen siitä, että globaali etelä ja pohjoinen käsitteinä ovat globaalien pohjoisten luomia ja tätä kautta heijastavat myös valta-asetelmia.

Ilmastopakolaisuuden diskursseja tai odotuksia ei ole paljolti tutkittu Suomessa asiantuntijoiden keskuudessa. Näin ollen maisterintutkielma vastaa tähän tarpeeseen. Lähtöasetelma tutkielmalle on, että ilmastopakolaisuuskeskustelu on uutta, epävarmaa, monimutkaista ja vallankäytölle altista käsitteen määrittelyn vaikeuden ja kiivaan poliittisen keskustelun vuoksi. Näiden syiden johdosta poliittiset ratkaisut ja tätä kautta mahdollisten ilmastopakolaisten aito kuunteleminen on rajoittunutta (Arnall & Kothari 2015; Farbotko & Lazrus 2012). Kysyn, voisiko tämän maisterintutkielman avulla luoda kuvaa siitä, minkälaisia ilmastopakolaisuuden tarinalinjat, niissä ilmenevät odotukset ja tätä kautta sosiaalinen todellisuutemme ilmiöstä ovat nyt ja tulevaisuudessa? Tutkielmalla pyrin osallistumaan ilmastopakolaisuudesta käytyyn keskusteluun Suomen kontekstissa ja avaamaan jatkounelmointia siitä, miten tulevaisuudessa olisi mahdollista varautua ilmastokriisin aiheuttamaan muuttoliikkeeseen.

2 Taustaa ja aikaisempaa tutkimusta ilmastopakolaisuudesta

2.1 Ilmastokriisin suhde muuttoliikkeeseen

Koska tutkielman tarkastelun kohteena on ilmiö, johon liittyy ilmastokriisi ja muuttoliike, on oleellista ymmärtää niiden välistä suhdetta. Seuraavaksi esittelen

kirjallisuutta ilmastokriisin ja muuttoliikkeen yhteydestä, sillä se auttaa hahmottamaan ilmastopakolaisuutta kokonaisvaltaisena ja kompleksisena ilmiönä.

Vaikka ihmisten liikkuminen paikasta toiseen ympäristöllisten muutosten takia ei ole itsessään uusi ilmiö ja sitä on tapahtunut lähes aina, on ilmastokriisin ja muuttoliikkeen välinen sidos kuitenkin jatkuvasti kasvava politiikan ala (Nash 2018, 61). Meneillään oleva ilmastokriisi lisää huomattavasti muuttoliikkeitä sekä valtioiden sisällä että niiden ulkopuolelle (McAdam 2010, 1). Jane McAdam (2011) on kirjoittanut ilmastopakolaisuuden erityispiirteistä. Hänen mukaansa ilmastopakolaisuutta syntyy ilmastokriisin takia, joka on nimenomaan ihmisen aiheuttama. Toiseksi ilmastokriisi tulee vaikuttamaan todella monen ihmisen elämään nopealla tahdilla ja siihen varautuminen tulisi tapahtua joutuisammin. Edellä mainittujen seikkojen huomioon ottaminen on merkityksellistä, sillä vaikka ilmastokriisillä ja muuttoliikkeellä on useaan kertaan todettu olevan yhteys, ilmiössä on edelleen paljon ihmisten ajatuksia jakavia näkökulmia.

Poliittiseen tarkasteluun ympäristön ja muuttoliikkeen välinen yhteys nousi vuonna 1985 YK:n ympäristöohjelman Environmental Refugees -raportin ja vuoden 1992 ensimmäisen IPCC-julkaisun jälkeen. Ympäristö ja ilmastokriisi muuttoliikkeeseen vaikuttavina tekijöinä ovat siis olleet tiedossa jo noin kolme vuosikymmentä. Viime vuosina keskustelu ja tutkimus aiheesta ovat kuitenkin lisääntyneet nopeasti. Vaikka ennusteita lähtevien ihmisten määrästä on monenlaisia noin 50 miljoonasta aina yli miljardiin, on tutkijoilla silti yhteinen ymmärrys siitä, että ilmastokriisi vaikuttaa ihmisten liikkumiseen paikasta toiseen (Morrissey 2012).

Walter Kälin (2010) esimerkit ilmastopakolaisuuden syistä havainnollistavat ilmastokriisin ja muuttoliikkeen yhteyttä. Hänen mukaansa on olemassa nopeasti tapahtuvia muutoksia ympäristössä ja ilmastossa, jotka aiheuttavat hetkellistä muuttoliikettä. Tällaisia ovat esimerkiksi hirmumyrskyt, tulvat, lämpö- ja kylmäaallot. Toinen vaikuttava tekijä on hitaammat muutokset, joita voi olla vaikeampi yhdistää muuttoliikkeiden syiksi. Näitä ovat muun muassa bioversiteetin väheneminen, kuivuus, eroosio, ruoka- ja vesipula sekä lämpötilan nouseminen. Kolmanneksi tekijäksi ilmastopakolaisuuden taustalla Kälin mainitsee merenpinnan nousun, joka saattaa kadottaa pienet saarivaltiot kartalta kokonaan. Neljäs syy ilmastopakolaisuudelle ovat niin sanotut korkean riskin muutokset, joko ympäristöllisesti tai konfliktien johdosta.

Konfliktit voivat johtua esimerkiksi ilmastokriisin aiheuttamasta resurssikilpailusta. Ilmastokriisi vaikuttaa väheneviin luonnonvaroihin ja tätä kautta kohottaa riskiä ihmisten välisistä yhteenotoista, jotka laittavat ihmiset liikkeelle. (Kälin 2010, 84–86.)

2.2 Ilmastopakolaisuuden käsite

Tässä kappaleessa käydään läpi ilmastopakolaisuuden käsitettä, sillä kuten edellä todettu, se on usein problematisoitu. On myös tärkeää ymmärtää, miten historian käänneet ovat mukana ilmiön käsitteellistämässä ja miten ne vaikuttavat siihen, kuinka ilmiöstä puhutaan nykypäivänä. Lisäksi käsitteen avaaminen on merkityksellistä, sillä olen valinnut muiden termien sijaan ilmastopakolaisuuden käsitteen kuvaamaan tarkasteltua ilmiötä.

Ilmastopakolaisuus on maahanmuuttotutkimuksen kentällä melko uusi käsite. Ennen ilmastopakolaisuuden käsitettä tiettävästi ensimmäinen maininta aiheesta on 1970-luvulta, jolloin puhuttiin ympäristöpakolaisuudesta (Black 2001, 1). Astri Suhrken (1994) kuitenkin kirjoittaa, että Environmental Refugees -raportti vuodelta 1985 toi termin yleiseen tietoisuuteen. Suhrken mukaan sanan pakolaisuus liittäminen ympäristöön ei ole ollut laillinen kysymys vaan ennemmin sosiologisen pohdinnan tulos. Usein sosiaalitieteellisessä kirjallisuudessa pakolaiset nähdään haavoittuvina henkilöinä. Pakolaisten on ollut pakko jättää kotinsa, mikä tekee heistä sensitiivisiä erilaisille vallankäytön muodoille. Sen sijaan siirtolainen on henkilö, joka on itse tehnyt päätöksen lähtemisestä. Näin ollen hän on eri asemassa kuin pakon edestä lähtemään joutunut pakolainen. Kun ympäristöllisten syiden nähtiin aiheuttavan pakotettua siirtolaisuutta, ymmärrettiin tilanteen muistuttavan ennemmin pakolaisen tilannetta. Siirtolaisuuden termi ei ollut enää tarpeeksi vaikuttava sana kuvaamaan tilannetta. (Suhrke 1994, 482–483.)

Sillä miten kieltä käytetään tieteen saralla, on merkitystä käytännön tasolla muun muassa politiikassa ja mediassa. Esimerkki tästä on vuoden 1985 Environmental Refugees -raportti, jossa ympäristöpakolaisen termillä haluttiin herättää huomiota ympäristöongelmista ja lisätä vaikuttavuutta niiden korjaamiseen (Morrissey 2012, 41). James Morrissey (2012) mukaan tuohon aikaan yleisellä poliittisella tasolla sekä muuttoliike että ympäristömuutos olivat ei-toivottuja ilmiöitä, joten myös ympäristöpakolaisuuden ilmiö nähtiin sosiaalisena ja ympäristöllisenä ongelmana.

Termi ympäristöpakolaisuus niin sanotusti kategorisoi nämä nähdyt ongelmat yhteen. (Morrissey 2012, 41.)

Yleisesti nykykieleen vakiintunut ilmastopakolaisuuden käsite juontuu edellä mainitusta ympäristöpakolaisuuden käsitteestä. Täten valintani käyttää termiä ilmastopakolaisuus on historiallisesti perusteltua. Suomessa sana ilmastopakolainen lisättiin Kielitoimiston sanakirjaan vuonna 2018. Suomen kielessä ei ole vastinetta englannin kielen sanalle *displaced*, vaan usein kaikista pakon edetä muuttaneista puhutaan sanalla pakolainen. Tämän myötä sana ilmastopakolainen on yleistynyt suomen kielessä niin sanotusti arkikieleen ja useat asiantuntijat puhuvat ilmiöstä tällä käsitteellä. Niin ikään edellä mainittujen seikkojen takia tutkielmassa käytetään ilmastopakolaisuuden käsitettä, kuitenkin tiedostaen siihen kohdistuva kritiikki. Esittelen kyseistä kritiikkiä tarkemmin seuraavassa luvussa, kun kerron ilmastopakolaisuudesta kansainvälisessä laissa.

2.3 Ilmastopakolaisuus ja kansainvälinen laki

Tiedämme, että ilmastokriisin ja muuttoliikkeen yhteys on enemmän läsnä globaalissa politiikassa kuin aikaisemmin (Nash 2018, 61). Kuitenkin ilmastopakolaisuuskeskustelun vakiintumattomuus mahdollistaa sen, että hyvin monenlaiset tahot voivat hyödyntää omia tarkoitusperiään niin pakolaisuus- kuin ilmastopolitiikassakin (Bettini 2013b, 131–132). Käsitteeseen liittyvä epävarmuus ja monimutkaisuus asettavat rajoituksia politiikkaan ja näin ollen myös yksilöiden elämään.

Ilmastopakolaisuuden monimutkaisuus juontaa juurensa sen oikeudelliseen määrittelyyn. Ilmastokriisin ja muuttoliikkeen yhteys on vaikeasti selitettävissä oleva ilmiö ja sen myötä myös sen laillinen tulkinta on haastavaa. Pakolaisaseman saaminen on suojattu ja se on määritelty YK:n vuoden 1951 Geneven pakolaissopimuksessa. Sopimuksen mukaan pakolainen on henkilö, joka on paennut kotimaastaan, koska hänellä on perusteltu syy pelätä joutuvansa vainotuksi alkuperänsä, kansallisuutensa, uskontonsa, yhteiskunnallisen ryhmänsä tai poliittisen mielipiteensä perusteella. Maassa, josta hän on lähtenyt, on ollut ihmisoikeusrikkomuksia, sotaa tai levottomuuksia. Pakolaisstatuksen omaava henkilö on lain silmissä erilaisessa asemassa kuin muut siirtolaiset. (United Nations 1951.) Kansainvälisessä lainsäädännössä ei siis ole ympäristö- tai ilmastopakolaisille vakiintunutta määritelmää eikä laillisessa

sopimuksessa viitata ympäristöön tai ilmastoon. Ilmastopakolainen ei näin ollen ole oikeudellinen vaan enemmän kuvaileva käsite.

Frank Biermannin ja Ingrid Boasin (2017) mukaan monet kansainväliset järjestöt, kuten YK:n pakolaisjärjestö ja Kansainvälinen siirtolaisjärjestö eivät tietoisesti käytä ilmastopakolaisuuden termiä, sillä lailliset oikeudet nähdään kuuluvaksi vain pakolaissopimuksen määritelmään kuuluville ihmisille. Jotkut organisaatiot ja järjestöt eivät käytä termiä, koska ne ovat huomanneet sen herättävän konnotaatioita eräänlaiseen pelottelevaan tulevaisuuden retoriikkaan. Näin ollen useiden tahojen mukaan on poliittisesti korrektimpaa puhua siirtolaisuuden ongelmista kuin esimerkiksi pakolaiskriisistä, sillä jälkimmäinen vaatisi valtavia poliittisia ja rahallisia resursseja. Tyypillisesti ilmastopakolaisuuden käsitettä näkee käytettävän, kun halutaan kiinnittää huomiota ilmiön sosiaalisiin ongelmiin esimerkiksi mediassa, kansalaisjärjestöjen tai poliitikkojen toimesta. (Biermann & Boas 2017, 406–408.) On hyvä olla tietoinen, että termin määrittelyn ongelmallisuus on usein nähty poliittisena esteenä tai hidasteena. Käsitteen ollessa hallitseva osa ilmastopakolaisuuden ympärillä käytyä keskustelua, onkin oleellista tarkastella suomalaisten asiantuntijoiden tuottamia merkityksiä ilmastopakolaisuuden käsitteestä ja sen poliittisuudesta.

Vaikka YK ei tunnusta ilmastopakolaisia, on viime vuosina käyty laajaa keskustelua siitä tulisiko pakolaislainsäädäntöä muuttaa. Hiljattain merkittävä seikka ilmastopakolaisuuskeskustelussa on ollut monien järjestöjen kampanjointi ilmastokriisin merkityksestä muuttoliikkeisiin ja suojelun tarpeen tunnistamisesta ilmastopakolaisille. Vuonna 2018 YK:ssa hyväksyttiin *Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration* (GCM) ja *Global Compact on Refugees* (GCR) -sopimukset, joissa otetaan huomioon ilmastokriisin ja ympäristökatastrofien vaikutukset vapaaehtoiselle ja pakotetulle siirtolaisuudelle (UNHCR 2018; United Nations 2018). Kompaktien tarkoitus on tukea kansanvälistä yhteistyötä ja parantaa siirtolaisuuden hallintoa antamalla maille tavoitteita. Kompakteissa määritellään muuttoliikkeitä koskevat kysymykset ja keinoja reagoida niihin. Ongelmaksi voi kuitenkin muodostua se, etteivät kompaktit ole sitovia. Koko Warnerin (2018) mukaan ilmastopakolaisuuden tuominen Pariisin ilmastopöytäkirjaan ja siirtolais- ja pakolaiskompakteihin varmasti lisää tietoisuutta ilmiöstä. Warner kuitenkin toteaa, ettei toimia tehdä edelleenkään tarpeeksi nimenomaan ilmastopakolaisten omasta näkökulmasta. (Warner 2018, 395–397.) Näissä sopimuksissa ilmastokriisi yhdistetään katastrofeihin ja humanitaarisiin tapahtumiin

ennemmin kuin maiden olosuhteisiin vaikuttavana pitkäaikaisena tekijänä (UNHCR 2018; United Nations 2018).

2.4 Ilmastopakolaisuus ja Suomi

Koska tarkastelun kohteena ovat suomalaisten asiantuntijoiden diskurssit ja odotukset, esittelen tässä kappaleessa ilmastopakolaisuutta Suomen kontekstissa.

Ilmastopakolaisuudesta käyty keskustelu on lisääntynyt viime vuosina myös Suomessa. Suomi on sitoutunut vuoden 2015 Pariisin ilmastopöytäkirjaan, joka tunnustaa ilmastokriisin ihmisoikeuskysymykseksi (Ympäristöministeriö 2018). Suomen ulkomaalaislaki ei kuitenkaan tunne ilmastopakolaisuutta, sillä siinä pakolaisella tarkoitetaan ainoastaan niitä henkilöitä, jotka ovat saaneet Geneven pakolaissopimuksessa spesifioidun pakolaisen aseman (Suomen valtiosopimus 77/1968). Tämä heijastuu siihen, mistä lähtökohdista ilmastopakolaisuuskeskusteluun on mahdollista osallistua, ja miltä pohjalta haastatellut henkilöt työskentelevät.

Suomi on Euroopan unionin jäsenmaa ja näin ollen seuraa EU:n lähestymistapaa ilmastopakolaisuuteen. EU:lla on käytössään väliaikainen suojeludirektiivi nimeltään *Temporary Protection Directive* (TPD), jonka mukaan suojelua olisi ollut mahdollista antaa suuren muuttoliikkeen tapahtuessa. Vielä vuonna 2013 tämän tyyppiseen suureen muuttoliikkeeseen voitiin katsoa kuuluvaksi ilmastopakolaiset, lukuun ottamatta hitaasti alkavia ympäristömuutoksia. (European Commission 2013.) Tilanne on kuitenkin muuttunut viime vuosina, sillä enää TPD:ssä ei ole mainintaa ilmastokriisistä tai ympäristökatastrofeista (European Commission 2016).

Suomi oli aikaisemmin yksi neljästä EU-maasta, jotka tunnistivat ympäristökatastrofit syyksi turvapaikanhakijoille saada suojelua (European Parliament 2011, 73). Suomessa oli vuosina 2009–2016 voimassa humanitaarisen suojelun peruste myöntää oleskelulupa. Humanitaarisen suojelun periaate tarkoitti sitä, että vaikka turvapaikanhakija ei täyttänyt turvapaikan eikä toissijaisen suojelun kriteerejä, mutta ei voinut palata kotimaahansa huonon turvallisuustilanteen tai ympäristökatastrofin takia, voitiin hänelle myöntää oleskelulupa humanitaarisen suojelun perusteella. (Migri 2016.) Säädos kuitenkin poistui vuonna 2016 Suomen ulkomaalaislaista. Tietävästi maahanmuuttovirasto ei ole tehnyt päätöksiä humanitaarisesta suojelusta vuoden 2016 jälkeen, eikä ohjeistusta ilmastopakolaisuuteen liittyvien hakemusten käsittelyssä ole.

Näin ollen lainsäädännöllisistä syistä johtuen ei voida olla varmoja, onko Suomessa yhtään ilmastopakolaista.

Suomi on vastikään tarttunut aiheeseen turvallisuuden näkökulmasta. Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa (2020) otetaan ensimmäistä kertaa kantaa ilmastokriisin, muuttoliikkeiden ja turvallisuuden yhteyksiin. Vaikka Suomi ei muiden EU-maiden tapaan tällä hetkellä tunnusta ilmastopakolaisuutta Geneven pakolaissopimuksen mukaisesti, Suomi pitää YK:n globaalien pakolais- ja siirtolaiskompaktien toimeenpanoa tärkeänä. Selonteossa lukee, että ”ilmastonmuutos on muodostumassa merkittäväksi olosuhteiden pakosta aiheutuvan muuttoliikkeen aiheuttajaksi.” Selonteossa painotetaan globaalia vastuuta. Siinä korostetaan kansainvälistä yhteistyötä, kun pohditaan ilmastokriisin vaikutuksia muuttoliikkeeseen. Juurisyihin pureutuminen nähdään tärkeänä osana muuttoliikkeeseen puuttumisessa. Selonteossa kirjoitetaan Suomesta ”vastuullisena toimijana, joka huomioi muun muassa kehitysyhteistyössä ilmastomuutoksen hillinnän ja siihen sopeutumisen sekä muiden muuttoliikettä aiheuttavien tekijöiden tärkeyden.” (Valtioneuvosto 2020, 12–16.)

Suomessa ilmastokriisin ja muuttoliikkeen suhde on siis jollain tapaa tunnistettu ja teema on saanut myös mediatilaa. Milla Vaha (2018) kuitenkin kirjoittaa, että Suomea velvoittavia ilmastopakolaisuuden sopimuksia tuskin tullaan tekemään lähiaikoina lainsäädännöllisten prosessien monimutkaisuuden takia (Vaha 2018, 24–25). Täten voidaan todeta, että Suomessa ilmastopakolaisuuskeskusteluun liittyy paljon epävarmuustekijöitä, eikä selkeitä linjauksia ole olemassa. Keskustelun epävakaus ja vaihtelevuus antavat tilaa erilaisille vallankäytön muodoille, sillä kieli, ilmaisut ja niistä nousevat merkitykset ammentavat valtaa puheessa (Ayeb-Karlsson ym. 2018, 569). Keskustelun ollessa Suomessa vähäistä, orastavaa ja altista onkin mielekästä tarkastella ilmastopakolaisuutta suomalaisten asiantuntijoiden näkökulmasta, nähdä miten he problematisoivat ilmiötä, miten käsitykset syntyvät ja mitkä tavat tehdä merkitykselliseksi ilmastopakolaisuutta hallitsevat keskustelua.

2.5 Ilmastopakolaisuusdiskurssit aikaisemmassa tutkimuksessa

Kerron tässä luvussa olennaisia seikkoja ilmastopakolaisuusdiskursseista yleisesti. Tämän jälkeen nostan esille eräitä hallitsevia ilmastopakolaisuuden diskursseja ja kirjallisuutta siitä, miten diskursseja on kritisoitu. Koska tutkielman tavoitteena on analysoida suomalaisten asiantuntijoiden luomia diskursiivisia käytäntöjä ja pohtia

niiden poliittisia vaikutuksia, on tuloksia myöhemmin esitellessä hyvä ottaa huomioon erilaisten kansainvälisten tahojen, kuten järjestöjen ja valtioiden tapoja muodostaa diskursseja. Se on oleellista myös siksi, että haastattelemani henkilöt ovat järjestöjen, valtion sekä myös tiedeyhteisön edustajia. Kansainvälisen kontekstin esittely asemoi suomalaiset asiantuntijat eri toimialoilta kansainvälisten diskurssien valta-asemiin, joissa poliittisia vaikutusmahdollisuuksia luodaan.

Kun aloin tehdä tutkielmaa, kiinnostuin ensimmäiseksi ilmastopakolaisten omista kokemuksista liittyen ilmastopakolaisuuteen. Pian kuitenkin selvisi, ettei materiaalia tähän ole saatavilla. Suomessa ei ole lain mukaan ilmastopakolaisia, joita olisi voinut haastatella. Tutkimuskohde olisi ollut mielekäs, sillä ilmastopakolaisuuden kuvauksista puuttuvat usein pakolaisten omat äänet ja heitä on harvoin otettu mukaan päätöksentekoon tai poliittisiin keskusteluihin (Farbotko & Lazrus 2012). Pakolaisten keskusteluun osallistumattomuus voi johtua siitä, ettei ilmastopakolaisilla ole todettu olevan kollektiivista identiteettiä, eivätkä he usein itse määritä itseään ilmastopakolaisiksi (Mayer 2014, 31).

Benoit Mayer (2014) kysyykin olennaisen moraalisen kysymyksen siitä, kenen eduksi ilmastopakolaisuuden puhutavat on kehitetty. Hänen mukaansa ilmastopakolaisten identiteetti ei tule pakolaisilta itseltään, vaan se on ylhäältä päin annettu (Mayer 2014, 31). Tutkielmassa on mielekästä ymmärtää, minkälaiset toimijat ovat aikaisemmin tuottaneet diskursseja ja minkälaiset äänet eivät ole päässeet esille.

Ilmastopakolaisuuden kansainväliselle diskurssille on ollut ominaista, että se on tuotettu globaalista pohjoisesta käsin. Jos pakolaisten omia ääniä on nostettu esiin, se on ollut ennemmin diskurssien tekijöiden osallistavan toiminnan näennäistä kannattelua. (Ransan-Cooper ym. 2015, 113.)

Eräät yleisimmistä puhetavoista aikaisemmassa tutkimuksessa ovat olleet turvallisuuteen, resilienssiin ja humanitaariseen apuun liittyviä diskursseja. Näitä on löydetty muun muassa erilaisten kansainvälisten organisaatioiden ja järjestöjen raporteista ja julkaisuista sekä valtioiden selonteista. On olemassa muitakin tapoja puhua ilmastopakolaisuudesta, mutta yllä mainitut diskurssit nousevat esiin monen tutkijan analyysistä, ja siksi ne on syytä esitellä. Lisäksi näiden diskurssien esiin tuominen on hyödyllistä, sillä käytän niitä analyysin ja pohdintojen kontekstissa.

Ilmastopakolaisuutta lähestytään kansainvälisillä areenoilla usein pakolaisia vastaanottavan valtion turvallisuuden näkökulmasta. Mayer (2016) kirjoittaa, että ilmastopakolaisuus turvallisuuden taakse kehystettynä ei edistä valtioiden ilmastokriisiin ja maahanmuuttoon liittyvissä merkityksellisissä uudistuksissa. Hän kutsuu ilmastopakolaisuudesta turvallisuus- tai talouspoliittisena kysymyksenä muodostunutta diskurssia pragmaattiseksi narratiiviksi. Tässä narratiivissa valtiot ajavat ennen muuta omaa etuaan, eikä se itsessään edistä esimerkiksi ilmastokriisin torjumista. (Mayer 2016, 311–313.) Bettini (2013) kirjoittaa, kuinka ilmastopakolaisuusdiskurssit ovat usein apokalyptisia tulevaisuuden maalailuja ja turvallistavia. Kuvauksissa vedotaan nimenomaan globaalin pohjoisen kansalliseen turvallisuuden tunteeseen ja luodaan uhkakuvia siitä mahdollisuudesta, että ilmastokriisistä pahiten kärsivistä maista liikkuu massoittain ihmisiä globaaliin pohjoiseen.

Eräs yleinen tapa nähdä ilmastopakolaiset, erityisesti kansainvälisten järjestöjen keskuudessa, on humanitaarisen narratiivin kautta. Ilmastopakolaisuus on ihmisoikeudellinen kysymys ja humanitaarinen apu sekä kehitysyhteistyö nähdään tässä narratiivissa toimenpiteinä suojella haavoittuvassa asemassa olevia ilmastokriisiltä. Tämän tyyppisellä diskurssilla on tapana korostaa sitä, että ilmastopakolaisuuden ratkaiseminen on riippuvaista humanitaarisesta avusta. (Mayer 2016, 68, 112–113.) Hartmann (2010) kirjoittaa, että tällaisen käsityksen mukaan köyhyyden ja eriarvoisuuden minimoimisen kehitystoimet tulisi olla osa ilmastokriisiin sopeutumista (Hartmann 2010, 237–239). Mayerin (2016) mukaan on kuitenkin olemassa riski, että ilmastopakolaisuuden kehystäminen humanitaarisen avun kautta johtaa vääränlaiseen ja ikävään puuttumiseen haavoittuvissa maissa olevien ihmisten elämään (Mayer 2016, 112–113).

Kolmas yleinen diskurssi on resilienssi, jossa korostetaan paikallista tai ilmastopakolaisten omaa sopeutumista. Diskurssissa painottuu se, ettei pakeneminen ole ainoa keino toimia ilmastokriisin iskiessä, vaan sopeutuminen ja suunnitelmallisuus kotipaikalla voivat olla ratkaisuja (Bettini 2014, 185). Aihetta tutkineet Giovanni Bettini, Sarah Louise Nash ja Giovanna Gioli (2017) kirjoittavat, että resilienssin diskurssille ominaista on kehityksen kysymyksien sitominen ilmastokriisin haavoittavuuteen. Heidän mukaansa nousussa on ajattelu, jossa ilmastopakolaisuus ei ole vain ilmastokriisin heijasteiden voimakkuudesta kiinni vaan myös riippuvainen paikallisista sopeutumisen keinoista. Dermanin (2014) mukaan järjestöt korostavat

usein omassa toiminnassaan globaalin etelän äänen tukemista ja marginaalissa olevien aiheiden nostamista pöydälle. Vaikka agendassa olisikin haavoittuvien yhteisöjen edun ajaminen, edustetulla ryhmällä on harvoin sananvaltaa viestin esittämistapaan. (Derman 2014, 32.) Ulkopuoliset tahot ovat luoneet ne diskurssit, joiden kautta toisista ryhmistä puhutaan. (Nash 2016, 201). Näin ollen ilmastopakolaisilla ei ole valtaa ilmaista intressejään tai viedä keskustelua haluamaansa suuntaan.

Edellä esitetyt yleisimmät diskurssit ilmastopakolaisuudesta tuovat näkyväksi sen, että keskustelutavat, joista käsin kansainväliset organisaatiot työskentelevät, liittyvät jakolinjaan vastuussa olevien ja haavoittuvien valtioiden välille. Ransan-Cooper ym. (2015) kuvaavat muun muassa kansainvälisten kansalaisjärjestöjen luovan kuvaa uhreista, jotka tarvitsevat ulkopuolista apua. Apu nähdään välttämättömänä, mutta se poissulkee paikallisten omat kokemukset ja tavat sopeutua ilmastokriisiin. He kritisoivat tämän tyyppistä lähestymistapaa erottelevaksi, sillä se määrittää globaalin pohjoisen asiantuntevaksi ja globaalin etelän haavoittuvaksi. (Ransan-Cooper ym. 2015, 109–110.)

Mayerin (2014) mukaan ilmastopakolaisten esittäminen vastakkainasettelujen, kuten ”meidän” ja heidän” kautta voi olla haitallista (Mayer 2014, 31). Kun puhumme ilmastopakolaisista, liitty aiheeseen siis eriarvoisia valtasuhteita. Esimerkiksi Hartmann (2010) kirjoittaa, että eri järjestöjen ja hallitusten puhetapa ilmastopakolaisista yrittää oikeuttaa globaalin pohjoisen kehityksen toimia globaalissa etelässä. Tämän tyyppien retoriikka ja tavat esittää ilmastopakolaisia vahvistavat rakenteellista eriarvoisuutta, ja ovat Hartmannin mukaan rodullistavia. On oleellista ymmärtää tämän tyyppinen epätasa-arvoinen asetelma, josta ilmastopakolaisuusdiskurssien muodostamisessa lähdetään liikkeelle.

3 Analyttiset ja teoreettiset viitekehykset

3.1 Hajerilainen diskurssianalyysi analyttisena lähestymistapana

Kun kysymys on siitä, millaisin ehdoin ilmastopakolaisuuskeskustelua tulisi käydä, nousevat esiin ilmiötä koskevat määrittelyt ja suunnitelmat eli diskurssit. Tässä luvussa esittelen Hajerin (1995) argumentatiivisen diskurssianalyysin, jonka avulla lähestyn aineistoa ja tutkimuskysymyksiä, eli ilmastopakolaisuuden puhetapoja ja odotuksia.

Laajaksi luonnehditun diskurssianalyysin viitekehysten ajatellaan usein lähtevän muutamasta teoreettisesta lähestymistavasta, joiden pohjalta tutkielmassa työskennellään. Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (2016) ovat kirjoittaneet diskurssianalyysin taustoista. Heidän mukaansa samasta asiasta voidaan puhua monin eri tavoin eli monin eri diskurssein. Kielen avulla voidaan väittää jotain todellisuudesta, sillä kielenkäyttö rakentaa, uusintaa ja muuttaa sosiaalista todellisuutta, jossa elämme. Toisin sanoen konstruoimme eli luomme merkityksellisiksi erilaiset ilmiöt puheessa tai tekstissä. Konstruktiivisuuden ajatus liittyy kielen jäsentämiseen sosiaalisesti jaettuina merkityssystemeinä. Jokisen ym. mukaan voi olla olemassa useita rinnakkaisia ja keskenään kilpailevia merkityssystemejä. Kieli nähdään systeeminä, jossa eri elementit ovat suhteessa toisiinsa. Merkityssystemit ovat aina kontekstisidonnaisia. Eri toimijat ovat liitoksissa näihin systeemeihin, ja kielenkäyttö tuottaa toimijoiden puheessa toimintaa. Näin ollen merkitykset ovat parhaiten ymmärrettävissä niiden asiayhteyksien ja tilanteiden kautta, joissa ne esiintyvät. (Jokinen ym. 2016, 20–22.)

Hajer (1995) kirjoittaa teoksessaan *The Politics of Environmental Discourse: Ecological Modernization and the Policy Process* ympäristöpolitiikan ilmiöiden representaatiosta ja esittelee argumentatiivisen diskurssianalyysin. Hajerin mukaan diskurssi on yhdistelmä ideoita, käsitteitä ja luokituksia. Diskurssia tuotetaan, ylläpidetään ja muutetaan tiettyjen käytäntöjen avulla. Tämä kokonaisuus antaa fyysiselle ja sosiaaliselle todellisuudelle merkityksiä. (Hajer 1995, 44, 56.) Diskurssien tutkiminen raottaa ilmastopakolaisuudesta monitahoisesti ja syvällisesti erilaisia sosiaalisen toiminnan prosesseja. Kielenkäyttö tuo esille erilaisia normeja, valta-asetelmia, asenteita, tunteita, kokemuksia ja odotuksia. (Pietikäinen & Mäntynen 2009.)

Hajer alleviivaa suurimman osan vallalla olevista ympäristöpolitiikan analyyseistä painottavan erilaisia poliittisia etuja, jotka estävät todellisen ekologisen muutoksen. Hän haluaa lisätä ymmärrystä siitä, mitkä kaikki tekijät vaikuttavat tapamme käsitellä ympäristöpoliittisia ongelmia. Tutkielmassa ollaan kiinnostuneita ilmastopakolaisuuden määrittelyistä, sillä se miten ilmiötä luonnehditaan, vaikuttaa myös sen erilaisiin ratkaisuvaihtoehtoihin. (Hajer 1995, 1–2.) Enää ei Hajerin mukaan keskustella siitä pitääkö ympäristöpolitiikan saralla tehdä toimia ongelmien eteen vai ei. Enenevässä määrin kyse on siitä, kuinka ympäristödiskursseissa on ristiriitoja siitä, miten ympäristöpoliittisista keskustelua pitäisi käydä ja miten eri ilmiöt tulisi määrittää. (Hajer 1995, 15.) Hajer kuvaa ympäristökeskustelun olevan täynnä hajanaisia ja jopa

ristiriitaisia väitteitä erilaisten toimijoiden suusta. Siksi tutkielmassa onkin hyödyllistä tarkastella sanottavien asioiden lisäksi sitä, millaisessa institutionaalisessa kontekstissa ilmiöstä puhutaan. (Hajer 1995, 1–2.)

Hajer kirjoittaa tarinalinjoista eli eräänlaisista narratiiveista, joita hyödynnetään tässä tutkielmassa. Pyrin tuomaan toimijoiden erilaiset merkitykset diskursiivisten kategorioiden eli tarinalinjojen kautta esiin heidän kuvatessaan ilmastopakolaisuuden ilmiötä. (Hajer 1995, 56–71.) Tarinalinjat ovat hyödyllisiä välineitä vastata tutkimuskysymyksiin, ja kirjoitan aiheesta lisää aineisto ja menetelmät -luvussa. Diskurssianalyysi analyttävänä lähestymistapana mahdollistaa erilaisten valtasuhteiden ja ideologioiden näkyviksi tulemisen. Tämä helpottaa ilmastopakolaisuudesta muodostettavien tarinalinjojen seurausten yhteiskunnallista arviointia sekä sen ymmärtämistä, millaiselle tulevaisuudelle vallitsevat tarinalinjat antavat tai eivät anna tilaa. Jos halutaan tehdä poliittinen muutos, tarvitaan uusi tarinalinja muuttamaan ihmisten tietoisuutta. (Hajer 1995, 56–71.) Hajer määrittelee diskurssin olevan valta-asemassa silloin, kun sen rakentuu niin, että toimijoiden pitää säilyttää uskottavuutensa pystyttelemällä diskurssin tietyissä tavoissa keskustella ilmiöstä. Valta-asema muodostuu myös, jos diskurssi määrittelee sen asetelman, jolla politiikkaan voi osallistua. Näin ollen tarinalinja on hegemoninen. (Hajer 1995, 60–61.)

Tutkielmassa muodostetaan tarinalinjojen avulla diskurssikoalitioita, jotka ovat Hajerin mukaan muodostuneet tarinalinjojen yhteenliittymistä, toimijoista ja diskursiivisen toiminnan käytännöistä. Hyödynnän Hajerin ajatusta siitä, että politiikka on eräänlaista taistelua diskursiivisesta hegemoniasta, jossa toimijat rakentavat diskurssikoalitioita ja pyrkivät varmistamaan oman määritelmänsä todellisuudesta. Ilmastopakolaisuuden odotuksista muodostuvat diskurssikoalitiot rakentuvat, kun tarinalinjoissa ilmeneviä käytäntöjä liitetään toisiinsa ja luodaan uusi yhteinen diskurssi, jossa käytännöt saavat poliittisen merkityksen. (Hajer 1995, 59–65.) Tarinalinjojen ja diskurssikoalitioiden esiin tuominen tutkielmassa on tärkeää ilmastopakolaisuuskysymyksien tulevaisuuksien kannalta, sillä diskurssit vaikuttavat siihen, miten ja millaista ilmastopakolaisuuspolitiikkaa tehdään tai voidaan vastaisuudessa tehdä.

3.2 Odotusten sosiologian teoria

Tutkielmassa halutaan katsoa tulevaisuuteen ja tarkastella sitä, miten ilmastopakolaisuuden kanssa työskentely tulee kehittymään. Kysymys on kiinnostava, sillä ilmastopakolaisuus on ilmiö, joka lisääntyy ilmastokriisin jatkuessa (Morrissey

2012). Siksi tarkastelen odotuksia, jotka ovat olennaisesti liitoksissa tulevaan. Odotusten sosiologian teoria taustoittaa ajatusta ilmastopakolaisuudesta tulevaisuudessa tapahtuvana ilmiönä, jota nyt jo luodaan asiantuntijoiden puheessa, sillä odotukset ovat sidottuina nykyhetkeen ja menneisyyteen (Brown & Michael, 2003). Tätä tutkielmaa luettaessa tulisi lähteä siitä oletuksesta, että tulevaisuus muodostuu odotuksista, joita ihmiset synnyttävät jaetuilla puhetavoillaan ja joiden pohjalta toimitaan (Michael 2000).

Viimeisten vuosikymmenten aikana odotusten sosiologia on tutkinut sitä, kuinka puheessa eri toimijat viittaavat usein siihen, mikä on tulevaisuudessa mahdollista. Tämä lähestymistapa tutkii, miten tieteen odotukset rakentuvat, miten ne muuttuvat, saavat huomiota tai häviävät hiljaa ja miten nämä vaikuttavat esimerkiksi poliittisiin päätöksiin. (van Lente 2012.) Olennaista ilmastopakolaisuuden diskurssien tutkimisen näkökulmasta on saada kuva siitä, miten siihen liittyviä odotuksia tuotetaan, mitä tämänhetkiset tarinalinjojen muodostamat odotuskoalitiot kertovat siitä politiikasta ja sen luonteesta, johon ollaan matkalla. Ilmiön ennakointi ja tulevaisuuden tutkiminen on tärkeää, sillä erilaisilla poliittisilla toimilla voidaan varautua ilmastopakolaisuuteen ja siihen, minkälainen järjestelmä ilmiön lisääntyessä pystytään luomaan. Ne päätökset ja toimet, joita nyt luodaan, ovat suunnitelmia ja ideoita tulevaisuuden tilanteesta (Konrad 2006).

Harro van Lente (2012) kirjoittaa, että yhteiskuntatieteissä nähdään usein ihmisen toiminnan olevan luonteenomaisesti suuntautunut tulevaisuuteen. Ihmiset eivät vain reagoi menneisyyteen tai nykyhetkeen vaan ovat myös suhteessa tulevaisuuteen eräänlaisina suunnittelijoina. Tulevaisuuteen suuntautuminen koskee yksilöiden, ryhmien, organisaatioiden ja koko yhteiskunnan käyttäytymistä, joka leviää usein erilaisissa verkostoissa ja medioissa. (Konrad 2006.) Analysissä pyrin odotuskoalitioiden avulla tuomaan näkyviksi odotusten rakentumisen toimijoiden puheessa heidän muodostamiensa tarinalinjojen avulla.

Tulevaisuus on siis alati läsnä tarkastellessamme ilmastopakolaisuuden odotuksia tässä hetkessä. Odotusten sosiologian teorian keskeinen teema on, että odotukset ovat lausuntoja, jotka tekevät jotain (van Lente 2012, 778). Odotus ei ole vain kuvaus tulevaisuuden todellisuudesta, vaan pikemminkin uuden todellisuuden muutos tai luominen (Guice 1999). Toisin sanoen odotukset ovat performatiivisia. Odotukset voidaan määritellä diskursseina tulevaisuudesta, joista tässä tutkielmassa ollaan

kiinnostuneita. Odotukset ovat apuvälineenä tutkielmassa niiden performatiivisuuden takia. Ne ovat eräänlaista unelmointia tai toiveajattelua ja sitä kautta muodostunutta kuvailua tulevaisuudesta, jotka vievät erilaisia toimia odotusten suuntaan (Michael 2000). Jos tulevaisuudessa odotetaan tapahtuvan jotain, mitä luultavimmin ilmastopakolaisuuden parissa työskentelevät toimijat sitoutuvat toimimaan siten, että odotukset toteutuvat (van Lente 2012). Haastatteluissa pyrinkin kysymään asiantuntijoiden tulevaisuuden toiveista.

Sekä odotuksiin että ilmastopakolaisuuteen liittyy ennalta-arvaamattomuutta. Koska tutkin diskursseja, on hyvä ymmärtää, että kielellä ja sen käytänteillä voidaan muodostaa epävarmassakin nykyhetkessä tulevaisuutta (Brown ym. 2000). Jens Beckert (2016) kirjoittaa, että odotuksista voi olla hyötyä tulevaisuutta koskevien päätösten teossa, sillä päätökset perustuvat odotuksiin tulevasta ja odotukset taas muovaavat tulevaisuutta (Beckert 2016, 2). Keskusteluissa ilmastopakolaisuudesta sanat ovatkin vankasti tulevaisuuteen viittaavia. Tämä voi johtua siitä, että ilmastokriisin takia kotoaan muuttamaan joutuneita on vaikea tällä hetkellä tunnistaa, sillä ilmastokriisi sekoittuu usein muihin lähdön syihin. Näin ollen puhetapa siirtää katseen eteenpäin. Diskurssien ja erilaisten tulevaisuuksien leikkauspisteen voidaan ajatella olevan odotuksissa (Konrad 2006). Diskursiivinen lähestymistapa avaa kielenkäyttöä ja auttaa ymmärtämään kielenkäyttöä sosiaalisena toimintana kuten odotuksina (Pietikäinen & Mäntynen 2009).

Kornelia Konard (2006) kirjoittaa, että diskursseilla on vaikutusta siihen, miten hahmotamme tulevaisuuden ja miten argumentoimme toivomamme tulevaisuuden puolesta. Tulevaisuuden toiveet tai odotukset voivat olla hyvin moninaisia ja sisällöllisesti erilaisia: abstrakteja tulevaisuuden maalailuita tai yksityiskohtaisia kuvailuja, positiivisia tai kielteisiä. (Konrad 2006.) Analyysissa esitetyt odotustasot ovat melko laajoja, sillä lähtökohtaisesti ilmastopakolaisuus nähdään valtavana globaalina ilmiönä. Odotukset jaottuvat analyysissa positiivisiin ja kielteisiin odotuksiin. Jos laaja joukko toimijoita vaihtaa ja jakaa odotuksia diskurssien kautta, voi niistä tulla kollektiivisia. Kollektiivisilla odotuksilla voidaan taas vaikuttaa toimijoiden motivoimiseen. (Konard 2006.) Näin ollen odotuksilla voi olla mahdollisuus yhdistää erilaiset asiantuntevat tahot toimimaan yhdessä ilmastopakolaisuuden parissa sekä muokkaamaan laajemmin yhteiskunnan toimintaa.

3.3 Antisipaatio

On mielekästä tarkastella odotusten sosiologian teoriaa ja antisipaatiota yhdessä, sillä ne tukevat toisiaan tarkasteltaessa ilmastopakolaisuuden tulevaisuuden ennakkointia. Odotusten sosiologia ja antisipaatio voivat olla analyysissä apuna vastaamassa siihen, mitä pitää tai ei pidä tapahtua, jotta tarinalinjoista nousevat ilmastopakolaisuuden odotukset toteutuvat. Pohdin näitä enemmän tutkielmani pohdinnassa ja johtopäätöksissä.

Antisipaatio on ennakkointia tai ennakointia. Se voi olla esimerkiksi eri toimijoiden tai tahojen käyttäytymistä, suunnittelua tai ajattelua. (Sokero ym. 2017, 4.) Tutkimuksen kohteena ovat asiantuntijoiden ajattelu, suunnittelu ja käyttäytyminen, joita tulkiten argumentatiivisen diskurssianalyysin avulla heidän puheestaan. Carla Alvial-Palavicino (2015) määrittelee antisipaation olevan prosessi, jonka kautta nykyisyys muunnetaan ideaamme tulevaisuudesta. Se on tapa oivaltaa tulevaisuutta nykyisyydessä sekä niitä mekanismeja, jotka vaikuttavat tulevaisuuden muodostumiseen. Lähestymistapa on hyödyllinen, sillä se auttaa ymmärtämään asiantuntijoiden tämänhetkisiä ajatuksia ilmastopakolaisuudesta niin sanotusti tulevaisuuden tekona tai ideana. Tehdyissä haastatteluissa siis luodaan kielen kautta antisipaatioita eli niitä muotoja, jotka tulevaisuus tässä hetkessä ottaa (Miller 2018, 2). Kun luomme odotuksia tulevaisuudesta, on hyvä ymmärtää, että niihin on mahdollisuus vaikuttaa. Tulevaisuutta nimittäin muokkaavat erilaiset, alituisesti muutoksessa olevat antisipaatiot (Pernaa & Neuvonen 2020, 200).

Antisipaatiota voi ajatella myös toisin päin: miten ideamme tulevaisuudesta ohjaavat toimintaamme nykypäivässä (Miller 2018, 2). Antisipaatio onkin kaksisuuntainen käytäntö. Tulevaisuudella on vaikutus siihen, miten ajattelemme tässä hetkessä, ja tulevaisuuden muodostuminen taas on sidoksissa siihen, miten toimimme ja ajattelemme juuri nyt. (Alvial-Palavicino 2015.) Antisipaatio antaa näin ollen oivan välineen tarkastella niitä mielikuvia ja ajatuksia ilmastopakolaisuuden tulevaisuudesta, jotka muokkaavat erilaisia päätöksiä. Lisäksi Riel Miller (2018) nostaa esiin antisipaation tärkeyden päätöksenteossa. Antisipaatio on avain sen ymmärtämiseen, miten ja miksi tulevaisuus voi vaikuttaa nykyhetken päätöksentekoon ja miten päätökset vaikuttavat tulevaisuuden rakentumiseen. Hänen mukaansa on mahdollista luoda mielikuvituksen ja yhteistyön avulla tulevaisuuden visio ja toimintatapoja, joilla kuvitelma toteutuu. (Miller 2018, 24–32.) Haluankin tutkielmassani pohtia, onko

mahdollista hyödyntää tulevaisuusajattelua ja mielikuvitusta nähdäksemme ne toimet, joilla ilmastopakolaisuuteen liittyviä kysymyksiä voitaisiin ratkoa.

Ilmastopakolaisuuden tulevaisuus on täynnä epävarmoja odotuksia, niin erilaisia toiveita kuin pelkojakin. Näin ollen antisipaatio on mielekäs viitekehys, sillä monimutkaisessa maailmassa antisipaatio tarjoaa tietoista tulevaisuuden tarkastelua sekä vaikuttamiskeinoja siihen (Pernaa & Neuvonen 2020, 199–213). Kun asiantuntijat haastatteluissa muotoilevat tarinalinjoihin ja odotuskoalitioihin tapojaan nähdä ilmastopakolaisuus, he antisipoivat ja samalla määrittelevät erilaisten tulevaisuuksien ominaisuudet. Hanna-Kaisa Pernaan ja Aleksi Neuvosen (2020) mukaan on tärkeä selvittää ajattelumme rajoitteet, jotka estävät kehityksemme toivottuihin tulevaisuuksiin (Pernaa & Neuvonen 199–213). Ihmisten välinen yhteinen antisipointi voi olla suuressa roolissa niin päätöksenteossa ja ratkaisuissa kuin jopa yhteiskunnallisessa pärjäämisessä (Poli 2019, 15).

4 Aineisto ja menetelmät

4.1 Asiantuntijahaastattelu

Asiantuntijahaastattelu on menetelmä, jonka avulla keräsin tutkielman aineiston. Jari Eskola ja Juha Suoranta (2000) kirjoittavat, että harkinnanvarainen otanta, aineistolähtöisyys sekä se, että haastateltavat henkilöt tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon ovat laadullisen tutkimuksen keskeisiä piirteitä (Eskola & Suoranta 2000, 16). Näistä lähtökohdista lähdin liikkeelle pohtiessani tutkimuksen haastatteluja. Päädyin haastattelemaan asiantuntijoita, sillä uskon heillä olevan tietoa, jota muilla ei välttämättä ole (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34–40).

Asiantuntijoita haastatteleamalla halutaan päästä perille yhteiskunnallisista kehityskuluista ja dynamiikoista liittyen ilmastopakolaisuuteen. Asiantuntijuus ei ole yksilön kyky tai pysyvä piirre vaan monimuotoinen ilmiö, joka määrittyy tekemisissä ja vuorovaikutuksessa ammatillisen tehtävien ja institutionaalisten asemien kautta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 34–40.) Tutkielmaan on valittu tutkimusaiheen kannalta olennaiset asiantuntijuudet ja pyritty tunnistamaan keskeiset toimijat ilmastopakolaisuuden saralla. On syytä tiedostaa, että sekä minä että kaikki haastateltavat ovat valkoisia suurimmaksi osaksi korkeakoulutettuja henkilöitä keskustelemassa ilmiöstä, johon liittyy rodullistavia käytäntöjä. Tämä on oleellista

ymmärtää, kun käsittelemme ilmastopakolaisuutta, josta meillä ei ole henkilökohtaista kokemusta.

Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander ja Johanna Ruusuvuori (2017) kirjoittavat erilaisista tavoista lähestyä asiantuntijahaastattelua. Yksi niistä on eksploratiivinen haastattelu, jolloin ilmiöstä halutaan lisää tietoa. Toinen teoria on luova asiantuntijahaastattelu, jossa haastattelu pyrkii rekonstruoimaan piilevää tietoa asiantuntijan tulkinnasta. Tutkielman asiantuntijahaastattelut myötäilevät molempien teorioiden lähtökohtia, ja pohdin haastattelun rakennetta näistä näkökulmista. Yhtäältä tutkielmassa ollaan kiinnostuneita asiantuntijoiden tulkinnoista ja toisaalta taas siitä, miten heidän puheessaan tuotetaan uutta tietoa ilmastopakolaisuudesta.

Aineistona toimivat 12 asiantuntijahaastattelua 11 eri instituutiosta. Haastateltavia henkilöitä oli mukana yhteensä 14. Asiantuntijat valikoituivat kartoittamalla ilmastopakolaisuuden kanssa työskenteleviä henkilöitä Suomessa. Haastattelut toteutettiin touko-elokuussa 2019. Loppujen lopuksi yksittäisten haastatteluiden kestänyt 30 minuutista kahteen tuntiin materiaalia oli noin 15 tuntia.

Otantamenetelminä toimivat eliittiotanta ja lumipallo-otantana. Eliittiotannassa haastateltavaksi valitaan henkilöt, joilta uskotaan saatavan parhaiten tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Ilmastopakolaisuus valkeni olevan melko pienen joukon keskustelunaihe, joten tieto aiheen asiantuntijoista oli helppo selvittää internetistä. Kun tiedossa oli muutama haastateltava, heidän kauttaan ilmeni lisää mahdollisia asiantuntijoita. Lumipallo-otannassa avainhenkilöt esittelevät uusia niin sanottuja informantteja, joiden avulla tutkija saa lisää haastateltavia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 86–88.)

Kattavan kuvan saamiseksi ilmastopakolaisuudesta oli perusteltua valita eri yhteiskunnan osa-alueilta asiantuntijoita haastateltavaksi. Yksi valinnan kriteereistä haastateltaville oli, että he toimisivat sellaisella viranomaissektorilla, jossa työskennellään pakolais- tai ilmastoteemojen parissa tai että taho on mahdollisesti mukana päätöksenteossa liittyen ilmastopakolaisuuteen. Toinen minua kiinnostanut sektori oli järjestöt, jotka toimivat pakolaisten tai kehityskysymyksen kanssa ja ovat tätä kautta ilmastopakolaisuuden teeman kanssa tekemisissä. Kansainvälisesti ilmastopakolaisuudesta ovat keskustelleet pääosin kansalaisjärjestöt, joten ajattelin suomalaisten järjestöjen omaavan myös tietoa aiheesta. Lisäksi saadakseni syvällistä tietoa ilmastokriisin vaikutuksesta muuttoliikkeisiin haastattelin tiedeyhteisöä.

Haastateltavien toimiala, instituutio ja työnimike ovat esitelty taulukossa 1. Kun viitataan asiantuntijoihin tutkielmassa, käytän heistä nimityksiä järjestön edustaja, julkisen puolen edustaja ja tiedeyhteisön edustaja.

Taulukko 1. Haastatellut asiantuntijat.

Toimiala:	Toimija:	Työnimike:
Järjestöt	Punainen Risti Suomen Pakolaisapu Suomalaiset kehitysjärjestöt (Fingo) Kotimajoitusverkosto	Suunnittelija Asiantuntija Asiantuntija Toiminnanjohtaja
Tiedeyhteisö	Turun yliopisto Siirtolaisuusinstituutti Ulkopoliittinen instituutti	Tutkija Toimitusjohtaja, tutkija Vanhempi tutkija
Julkinen sektori	Ulkoministeriö Sisäministeriö Ympäristöministeriö Uudenmaan ELY-keskus	Yksikönpäällikkö ja virkahenkilö Hallitusneuvos ja erityisasiantuntija Virkahenkilö ja pääneuvottelija Erikoissuunnittelija

4.2 Teemahaastattelu

Tein haastattelut teemahaastatteluina. Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, eli haastattelut ovat osittain organisoituja ja osittain avoimia (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47). Olen kohdentanut haastattelut tiettyihin aihepiireihin. Koska ilmastopakolaisuuteen liittyviä diskursseja asiantuntijoiden puheessa ei ole Suomessa tutkittu, on vaikea arvioida etukäteen, minkälaisia vastauksia tullaan saamaan. Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme (2000) kirjoittavat, että haastattelu sopii tutkimusmenetelmäksi silloin kun halutaan syventää tietoa jostakin vähän tiedetystä asiasta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35).

Haluan tutkielman avulla lisätä ymmärrystä ilmastopakolaisuuden puhetavoista ja pyrkiä saamaan kokonaiskuvaa ilmiön tulevaisuudesta. Haastattelun etuna voidaan pitää sitä, että sen avulla saadaan merkittävää ja monipuolista tietoa mukautuen eri tilanteisiin ja haastateltavien asemaan (Hirsjärvi ym. 2008, 200–201). Tavoitteena oli, että tehdyissä haastatteluissa toimijoiden puhe on vapaata ja heille annetaan tilaa, vaikka tarkoitus oli käydä heidän kanssaan läpi kaikki ennalta määritetyt teemat. Teemahaastattelun idea onkin tuoda toimijoiden äännet kuuluviin (Hirsjärvi ja Hurme 2000, 35).

Haastattelurunkoa tehdessäni jaottelin sen eri teemoihin. Jari Eskolan ja Jari Vastamäen (2001) mukaan teema-alueita voidaan muodostaa muutamain eri tavoin. Yksi tapa muodostaa teemoja on kirjallisuutta hyödyntäen. Tällöin perehdytään aikaisemmin

aiheesta tehtyihin tutkimuksiin ja yhdistellään sieltä poimittuja teemoja yhteen. Toinen keino teemojen luomiseen on johtaa ne teoriasta. Täten teoreettinen viitekehys muokataan erilaisiksi teemoiksi haastatteluun. (Eskola & Vastamäki 2001, 33.) Tutkielmassa muodostin kysymyspatteriston ja siinä olevat teemat lukemani ilmastopakolaisuudesta kertovan kirjallisuuden ja hajerilaisen teorian pohjalta. Lisäksi sitä ohjailivat myös itse tutkimuskysymykset, joihin haluttiin vastauksia.

Hirsjärvi ja Hurme (2000) kirjoittavat, että haastattelun teema-alueiden tulisi antaa ilmavuutta, jotta tutkittavasta ilmiöstä saadaan mahdollisimman monitahoisesti tietoa. Ideana on, että kysymyspatteristo on niin sanottu teema-alaluettelo, eikä se sisällä liian tarkkoja yksityiskohtaisia kysymysluetteloita. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 66–67.) Rakensin teemaluettelon, jonka alle kirjasin vielä alateemat ja niiden alle mahdollisia kysymyksiä, joiden mukaan haastattelussa voisi edetä. Isoimmiksi teemoiksi muodostuivat yleiskysymykset, toimet ja odotukset. Näiden sisällä olevat alateemat ovat tausta, ilmastokriisin ja pakolaisuuden yhteys, vastuu, erilaisten teemojen rooli keskustelussa, konkreettiset toimet, tulevaisuus ja toiveet. Tarkemmat haastattelukysymykset ja tutkimuslupa ovat esitetty liitteissä (Liite 1 & 2).

Kirjasin ylös ne kysymykset, joihin ainakin halusin vastaukset. Nämä ovat lihavoituna liitteessä 1 esitetyissä haastattelukysymyksissä. Sen jälkeen jätin tilaa asiantuntijoiden myös itse viedä keskustelua eteenpäin. Kaikki haastattelut olivat siis omanlaisiaan kokonaisuuksia. Tutkijan lisäksi myös tutkittava voi toimia keskustelun eteenpäin viejänä sekä täsmentäjänä ja tätä kautta syventää teema-alueita. (Hirsjärvi ja Hurme 2000, 66–67.) Haastattelut muotoutuivat melko pitkälti sen mukaan, millä tavalla minun ja haastateltavan vuorovaikutus synnytti tarkennuksia ja syvensi teema-alueita. Onkin teemahaastattelulle ominaista, että sen alueet muotoutuvat sitä mukaan, miten haastattelijan tutkimusintressit velvoittavat, ja haastateltavan into ja edellytykset antavat tilaa. (Hirsjärvi ja Hurme 2000, 66–67.)

Haastattelu on monipuolinen menetelmä, mutta ei aina kuitenkaan täysin ongelmaton (Hirsjärvi & Hurme 2008, 34–35). Se on tärkeä ottaa huomioon, kun analysoidaan, pohditaan ja tehdään johtopäätöksiä ihmisten puhetavoista. Analyysin mahdollisia heikkouksia pohdin pohdintaosiossa. Haastattelutilanteessa on hyvä ymmärtää, että haastatteluissa saattaa ilmetä virhelähteitä. Näitä voi syntyä haastateltavan tai haastattelijan osalta. Esimerkiksi luotettavuuskriteeriin saattaa vaikuttaa, jos

haastateltava antaa niin sanotusti sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35.) Tutkiessani diskursseja tekemäni valinnat aineiston, teorian ja metodien suhteen sekä kosketukseni aineistoon ja tutkittavaan ilmiöön vaikuttavat tutkimuksen dialogiin ja käsitykseeni ilmastopakolaisuudesta. Tutkija toimiikin myös itse eräänlaisena tiedon välittäjänä. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 31–37.) Hirsjärvi ja Hurme (2008) avaavat Glesnen ja Peshkin (1992) näkemyksiä tutkijan roolista. Heidän mukaansa tutkijan kokemukset vaikuttavat laadullisessa tutkimuksessa siihen, miten hän tulkitsee haastateltavien puhetta ja luo niistä merkityksiä. Haastattelut ovat siis oikeastaan aina haastattelijan ja haastateltavan yhteistyön tulosta. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 23, 192.)

4.3 Argumentatiivinen diskurssianalyysi analyysimenetelmänä

Koska tutkin asiantuntijoiden diskursseja ilmastopakolaisuudesta, on seuraavaksi suotuisaa pureutua diskurssianalyysin analyysimenetelmään tarkemmin. Valitsin tutkielman analyysimenetelmäksi Hajerin (1995) argumentatiivisen diskurssianalyysin, sillä se paljastaa todellisuuksia, joista käsin suomalaiset asiantuntijat keskustelelevat ilmastopakolaisuudesta. Tutkielmassa lähdettiin liikkeelle siitä, ettei aineiston jäsenystä ole tehty etukäteen, vaan se on muodostunut tutkimusprosessin aikana tutkijan ja aineiston vuoropuhelun tuloksena. Rakentunut menetelmä ja aineisto ovat toisiinsa sidoksissa ja siksi käytän käsitettä analyysin jäsenyys. Tutkimusmenetelmä rakentui ja kehittyi koko ajan analysoidessa juuri näitä haastatteluja, eikä se ole sellaisenaan käytettävissä toiseen aineistoon. (Jokinen ym. 2016, 212–213.)

Hain tutkimusongelmaan vastausta analysoimalla aineistosta ilmeneviä sulkeumia eli tarinalinjoja, joiden ideana on tuoda esille toimijoiden jakamia ajatuksia päätöksenteon kohteena olevasta ongelmasta, poliittisista päämääristä ja toimeenpanon ehdoista. Tarinalinjoja voidaan ajatella eräänlaisina todellisuutta kuvaavina narratiiveina, joissa toimijat käyttävät erilaisia diskursiivisia kategorioita tuodessaan esiin merkityksiä sosiaalisista ilmiöistä. Tarinalinjassa voi olla diskurssin kaltaisia tunnusmerkkejä, kuten käsitteitä ja jäsennyksiä. (Hajer 1995, 63–65.) Tarinalinjan muodostumista on esitelty taulukossa 2. Tarinalinjoissa tiivistyy helposti omaksuttavia ja uskottavia kertomuksia ilmastopakolaisuudesta. Hajerin mielenkiinnon kohteena on ollut se, miten erilaiset ilmiöt konstruoidaan poliittisiksi kysymyksiksi ja kuinka hallitseviksi muodostuneet todellisuuden tulkinnat heijastuvat toimijoiden puheeseen ja argumentaatioon. Tarinalinjoilla onkin tärkeä tehtävä mahdollistajina, sillä ne antavat toimijoille uusia

ymmärtämisen ja toimimisen tapoja. Hajer kirjoittaa potentiaalisesta poliittisesta muutoksesta, joka tapahtuu, jos tarinalinja muuttaa ihmisten tietoisuutta. (Hajer 1995, 56–71.)

Tarinalinjojen kautta pureudutaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Hajerin mukaan tarinalinjat muodostavat keskustelun yhteiset pelisäännöt tai viitepisteet. Haluankin löytää näitä yhteisesti jaettuja pelisääntöjä ja ongelmamäärittelyjä sekä sen, miten eri käsitteet, ideat ja toimijat kytkeytyvät niihin. (Hajer 1995 63–65.)

Lähtökohtana tutkielmassa on keskusteluissa olevat kielelliset säännöllisyydet. Ne ovat todisteita teeseistä, jotka ovat olemassa ja syntyvät, kun toimijat esittävät ajatuksiaan ilmastopakolaisuudesta. Toinen premissi analyysissä on, että ilmastopakolaisuudesta esiintyvistä erilaisista tavoitteista ja näkemyksistä huolimatta sen osanottajilla on yhteinen ymmärrys siitä, että ilmastopakolaisuus on tulevaisuudessa lisääntyvä ilmiö, jolle on tehtävä toimia. Ilmiö nähtiin yhteisesti kompleksisena, mutta totena. Kukaan asiantuntijoista ei kieltänyt ilmiötä, vaan se oli kaikille todellinen ja tulevaisuudessa lisääntyvä asia.

On tärkeää tarjota tulevaisuudessa ilmastopakolaisuuden keskusteluun osallistuville jaettu ymmärrys ilmiöstä, ja tarinalinjat nimenomaisesti hahmottavat tätä. Sulkeumat ovat analyysissä merkityksiä jaettuina käsitteinä ja tarinalinjoina ilmastopakolaisuudesta. Sulkeumia voidaan ajatella pääteemoina tai toistuvina kaavoina, jotka muodostavat isommat tarinalinjat eli niin sanotut diskurssit ilmastopakolaisuudesta. Muodostan tarinalinjoja käsitteiden, metaforien, kliseiden ja analogioiden kautta. Seuloin läpi tekstejä koettaen löytää tarinalinjojen ongelmia, painopisteitä ja ratkaisuja. Huomioni on siinä mitä on sanottu, kenelle se on kohdistettu ja minkälaisessa kontekstissa asia on ilmaistu.

Lähdin analyysissä liikkeelle siitä, että etsin aineistosta sisällöllisiä eroja ja yhtäläisyyksiä sekä teen oletuksia tekstin funktioista ja vaikutuksista. Tarinalinjat ryhmittyvät metaforien, kielikuvien ja avainkäsitteiden ympärille, joista muodostuu teemoja. (Hajer 1995, 305, 63–65.) Teemat poimitaan aineistosta kontekstissaan ja yhdistellään sekä erotellaan. Pyrin löytämään aihealueita, jotka nousevat keskusteluun. Tarkastelin, miten asioita vertaillaan ja kategorisoidaan, mitä puheenvuoroilla saadaan aikaan, mitkä puhuvat hallitsevat, syntykö rinnastuksia, mitä ei sanota ja niin edelleen. (Hajer 1995; Jokinen ym. 2016.)

Hajer (1995) kirjoittaa tarinalinjojen lisäksi diskurssikoalitiosta, joita toimijat muodostavat tarinalinjojen pohjalta. Tarinalinjaa muokkaavat toimijat, diskursiivisen toiminnan käytännöt ja tarinalinjojen yhteenliittymät muodostavat diskurssikoalition. Hyödynnän diskurssikoalitiota analyysissä ja olen kiinnostunut siitä, miten tarinalinjat muodostavat niitä. Diskurssikoalitiio syntyy, kun joidenkin tarinalinjojen välillä on yhtäläisyyksiä, ja niissä esiintyvillä toimijoilla on jonkinlainen yhteinen käsitys asiasta. Diskurssikoalitiiossa on kyse tiettyjen tarinoiden ympärille kietoutuneista käytännöistä, jotka muodostavat yhteisen diskurssin, jossa nämä käytännöt saavat poliittisen merkityksen. (Hajer 1995, 56–63.) Diskurssikoalition muodostumista esitellään taulukossa 2.

Rakennettuja diskurssikoalitiota kutsutaan tutkielmassa odotuskoalitioksi. Odotuskoalitiota muodostettaessa pyrin yhdistämään tarinalinjoja niin, että niissä esitetyt tulevaisuuden odotukset tulevat näkyviksi. Tarinalinjoista rakentuvia diskurssikoalitiota yhdistävät niiden jaettu kielenkäyttö, ideat ja intressit, jotka muodostavat analyysissäni tulevaisuuden odotuksia ilmastopakolaisuudesta (Hajer 1995, 56–71). Haluan odotuskoalitiiossa nostaa esiin toimijoiden välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä heidän antisipoidessaan odotuksia tulevaisuuteen. Tätä kautta toimijat muodostavat ymmärryksiä tulevaisuudesta synnyttäen nykyhetken toiminnan. (Sokero ym. 2017, 3).

Diskurssikoalitiot saattavat hallita jotakin politiikan tai päätöksenteon puhetapaa. Näin ne toimivat välineenä yhteisen poliittisen päämäärän saavuttamiseksi. Tavoitteena on tunnistaa sellaisia keinoja keskustella ilmastopakolaisuudesta, joista mahdollisesti muodostuu politiikkaprosessia rakentavia ja politiikkaan vallitsevaksi muotoutuneita puhetapoja. Nämä diskurssit määrittävät millaisilla argumenteilla keskusteluun tai päätöksentekoon voi osallistua. (Hajer 1995, 56–71.) Keskeiset toimijat omaksuvat diskurssin ja poliittinen prosessi etenee sen mukaisesti. Tarinalinjan tai diskurssikoalition ollessa tarpeeksi hallitseva, se voi muodostua hegemoniseksi. Hegemoniset diskurssit voivat ajan myötä tulla niin vaikuttaviksi, että niistä tulee institutionalisoituneita. (Hajer 1995, 12–13, 65–66.) Täten diskurssit saattavat muovata koko yhteiskunnan tietoisuutta ja järjestystä.

Taulukko 2. Tarinalinjojen ja odotuskoalitioiden muodostuminen.

Argumentatiivisen diskurssianalyysin menetelmä:	Näkökulma ilmastopakolaisuuden merkityksen muodostumiseen:	Todellisuuden luonne merkityksissä:
<i>Tarinalinja</i>	Jaetut käsitykset ilmastopakolaisuuden ongelmasta, poliittisista päämääristä ja toimeenpanon ehdoista muodostavat diskurssin merkityksen.	Toimijoiden jakamat diskursiiviset merkitykset muodostavat tulkinnan ilmastopakolaisuuden todellisuudesta.
<i>Diskurssikoalitio</i>	Toimijat, diskursiivisen toiminnan käytännöt ja tarinalinjojen yhteenliittymät muodostavat odotuksen merkityksen.	Toimijoiden tarinalinjoissa jakamat tulevaisuuden merkitykset muodostavat tulkinnan ilmastopakolaisuuden odotuksien todellisuudesta.

5 Tulokset ja analyysi

Tässä kappaleessa käyn läpi edellä esiteltyjen tutkimus- ja analyysimenetelmien avulla muotoutuneet tutkielman tulokset ja analyysin. Ensin esittelen aineistosta löytyneet kuusi tarinalinjaa: resilienssin, turvallisuuden, määrittelyn, politiikan, ymmärryksen ja vastuun tarinalinjat. Tiivistetysti tarinalinjat ovat kuvattuna taulukossa 3. Sen jälkeen tuon esiin tarinalinjojen muodostamat kaksi diskurssikoalitiota eli odotuskoalitiota, joissa odotukset tulevat näkyviksi. Koalitiot ovat jämähämättömien ja muutoksen odotuskoalitiot.

Tavoite on vastata mahdollisimman kattavalla tavalla tutkimuskysymyksiin.

Analyysissa on hyödyllistä tiedostaa, että kaikki asiantuntijat olivat yhtä mieltä siitä, että ilmastopakolaisuus lisääntyy tulevaisuudessa. Sen lisäksi kaikki toimijat totesivat, että myös Suomeen on odotettavissa ilmastopakolaisia tulevaisuudessa, vaikka tarkkoja määritelmiä ajankohdasta tai määristä heillä ei ollut. ”*Suomalaisesta näkökulmasta, vaikutuksia meihinkin. Jos ja kun ajatellaan, että se ilmastonmuutos lisää kaikenlaista pakolaisuutta ja muuttoliikettä sen verran, että tännekin kulkeutuu kuitenkin osa niistä ihmisistä. Varsinkin tulee todennäköisemmäksi, että 2015 vuoden kaltaisia kriisejä tai suurempia määriä tulee kerralla*”, kertoo tiedeyhteisön edustaja.

5.1 Tarinalinjat

Taulukko 3. Tarinalinjat.

Tarinalinja:	Toimijat:	Kuvaus tarinalinjasta:	Merkitykset:
<i>Lähtöyhteisöjen resilienssi</i>	Kaikki toimijat	Pakeneminen viimeinen vaihtoehto, Haurassa maissa ei ole valmiuksia vastata muutoksiin, Paikallisten oma rakentaminen, Globaalin pohjoisen apu heidän ehdoillaan	Vallankäyttö, Eriarvoisuus, Rakenteellinen rasismi
<i>Yksilöiden resilienssi</i>	3 järjestöjen edustajaa, 3 julkisen puolen edustajaa, 3 tiedeyhteisön edustajaa	Yksilön vastuu henkisestä sopeutuvaisuudesta, Yksilöitä tulee tukea sopeutumisessa, Traagista, Ylhäältä päin annettu sopeutumisen vaatimus	Uuskolonialistinen käytäntö, Vastuun siirtäminen, Oman toiminnan tai toimimattomuuden oikeutus
<i>Vastaanottavien valtioiden resilienssi</i>	3 järjestöjen edustajaa, 3 julkisen puolen edustajaa, 2 tiedeyhteisön edustajaa	Haitat ja hyödyt vastaanottavalle valtiolle, Onnistuneesta sopeutumisesta hyötyä vastaanottavalle valtiolle, Pakolaisen ideaaliin kuulumattomat nähdään taakkana, Epäonnistunut sopeutuminen tuottaa sosiaalisia ongelmia	Tukee uusliberalistista markkinataloutta, Hyötyajattelu voi kääntyä itseään vastaan, Keskustelu pakolaisten sopeutusvaatimuksissa, eikä sitä käydä eriarvoistavista ja rodullistavista rakenteista
<i>Ilmastokriisin torjumisen osana resilienssin tarinalinjaa</i>	3 järjestöjen edustajaa, 4 julkisen puolen edustajaa, 3 tiedeyhteisön edustajaa	Pakollinen ja yhteinen toimenpide, Ilmastokriisi osaksi pakolaiskeskustelua, Hiilidioksidipäästöjen pienentäminen, Vastakkainasettelu meihin ja heihin	Kohtalot hyväksytään ilman, poliittista ennakointia, Syntyy valta-asetelmia, Ei vie keskustelua rakentavaan suuntaan
<i>Lähtömaiden turvallisuus</i>	1 järjestön edustaja, 3 julkisen puolen edustajaa, 2 tiedeyhteisön edustajaa	Riskit, uhat, mahdollomat elinolot, niukkenevat resurssit, elinkelvottomuus, ruokaturvallisuus, Ennakoivat toimet parantavat turvallisuutta lähtömaissa	Ajatus lähtömaiden turvallisuuden tukemisesta tulee globaalista pohjoisesta käsin
<i>Yksilöiden turvallisuus</i>	4 järjestöjen edustajaa, 3 julkisen puolen edustajaa, 2 tiedeyhteisön edustajaa	Yksilön inhimillinen, fyysinen ja henkinen turvallisuus, Kodin jättäminen, matka uuteen paikkaan ja tulo uuteen maahan raskaita yksilön henkiselle hyvinvoinnille ja turvallisuudelle	Henkisen hyvinvoinnin romahtaminen, Henki uhattuna, Yhteydessä yksilön resilienssin merkityksiin
<i>Vastaanottavien valtioiden turvallisuus</i>	4 julkisen puolen edustajaa, 2 tiedeyhteisön edustajaa	Diskurssi lisääntyy, Pakolaiset turvallisuuskysymys, jos he eivät sopeudu vastaanottavaan valtioon, Väestön eriytyminen	Globaalin pohjoinen määrittelee turvallisuuden, Tuo

		aiheuttaa ongelmia, Turvallistava esittämistapa voi itsessään olla vaarallinen	näkyväksi nekolpolitiikan tuottamaa uuskolonialistista epätasa-arvoa
<i>Määrittelyn tarinalinja</i>	Kaikki toimijat	Hallitseva diskurssi, Ilmiöstä vaikea puhua, koska sitä ei ole laissa määritelty, Käsite ei anna todenmukaista kuvaa ilmiöstä, Termi herättää tunteita, Poliittisesti herkkä, Muutosta laissa tuskin tapahtuu, Käsitettä ei tulisi käyttää tai lakia muuttaa, Toimijat kuitenkin käyttivät itse sanaa, Lähtöön useita syitä	Diskurssi asettaa rajoja sille, miten keskusteluun voidaan osallistua, Käsite on poliittinen, Tuo esiin hajanaisuuden ja ristiriitaisuuden merkityksiä
<i>Geneven pakolais-sopimuksesta käyty keskustelu osana määrittelyn tarinalinjaa</i>	Kaikki toimijat	Suomi sidottu kansainvälisiin sopimuksiin, Sopimusta vaikea muuttaa, eikä sitä tulisi avata, Globaali yhteistyö, Sävy on luovuttava, Omat vaikutuskeinot pieniä, Suojelua tulisi antaa jossain muodossa	Ristiriitaisuus ja tiukkuus
<i>Politiikan tarinalinja</i>	Kaikki toimijat	Hallitseva diskurssi, Ratkaisut politiikan vastuulla, Poliittinen yhteistyö, Poliittikkaan ei luoteta, Poliitiikan herkkyyys, Oma rooli politiikassa pieni, Toimia tuskin tullaan tekemään lähiaikoina, Äänessä maahanmuuttovastaiset tahot, Poliittikka on polarisoitunut, Luodaan uhkakuvia, Suomi pieni toimija, Toisaalta toivoa Suomesta toimijana	Keskustelu on politisoitunutta, Vaikealla ja polarisoituneella keskusteluilma- piirillä voi olla itsessään vaarallista, Kaikki ovat mukana tekemässä politiikkaa
<i>Ymmärryksen tarinalinja</i>	4 järjestöjen edustajaa, 3 julkisen puolen edustajaa, 3 tiedeyhteisön edustajaa	Globaalin pohjoisen tulisi olla ymmärtäväinen, Kahtiajako meihin ja heihin, Ihmiset harvoin ymmärtävät asioiden vakavuutta ennen kuin liittyy itseän, Ymmärrystä ilmiöstä tulisi lisätä, Tahot sitoivat itsensä toimijoiksi, Tietoisuuden puute esteenä toimille, Median rooli tärkeä	Päätöksiä saatetaan tehdä kapeakatseisesti ja vain omasta asemasta lähtöisin
<i>Vastuun tarinalinja</i>	Kaikki toimijat	Ilmastokriisin sopeutuminen ja torjunta kansainvälisten yhteisöjen ja rikkaiden maiden vastuulla, Kehitys- ja humanitaarinen apu, Poliittinen vastuu, Globaali pohjoinen päättää politiikasta, Puhe heistä ja meistä, Tavoitteena oikeudenmukainen systeemi	Keskustelu jakaa ihmisiä, Toistetaan eriarvoisuutta keskustelemalla kehityksmaista, Kehitystä arvottava käytäntö heijastelee uuskolonialistista puhetapaa

5.1.1 Resilienssin tarinalinja

Asiantuntijat näkevät ilmastopakolaisuuden käsitteiden resilienssi, adaptaatio, sopeutuvaisuus ja varautuminen kautta. Nämä termit ja niiden ympärille muodostunut keskustelu nousivat esille kaikista haastatteluista. Bettini ym. (2017) mukaan myös kansainvälisessä ilmastopakolaisuuden keskusteluissa sopeutumista korostava diskurssi on noussut yhä enemmän keskiöön viime vuosina (Bettini ym. 2017, 353). Näin ollen suomalaisten asiantuntijoiden resilienssin tarinalinja myötäilee kansainvälisten järjestöjen, kuten esimerkiksi Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön (IOM) tapaa kehystää ilmastopakolaisuutta (Nash 2016, 205).

Ominainen piirre resilienssin tarinalinjalle on ilmastopakolaisuuden näkeminen ilmiönä, johon tulisi varautua ja jota tulisi ennakoita. Asiantuntijoiden mukaan ilmastopakolaisuuden eteen ei olla tehty tarpeeksi ennakoivia toimia. Resilienssi muodostettiin merkitykselliseksi sulkeumaksi neljän teeman kautta: lähtöyhteisöjen, yksilöiden ja vastaanottavien valtioiden resilienssin sekä ilmastokriisin torjumisen kautta. Yleisin tapa puhua resilienssistä on lähtöyhteisöjen kautta. Tämän jälkeen toistuvimmat tarinalinjat ovat yksilöiden ja vastaanottavien valtioiden resilienssit. Harvinaisin tapa on nähdä ilmastokriisin torjuminen keinona parantaa sopeutuvaisuutta. Esittelen seuraavaksi näitä eri resilienssin tarinalinjan osia tarkemmin.

Lähtöyhteisöjen resilienssi

”Varmaan kaikkein ensimmäiseksi valitettavasti sopeutumisvaatimus kohdistuu niihin ihmisiin siellä pakolaisuuden lähtöalueella. Koska muutokset kohdistuu ensisijaisesti heihin, jolloin siinä ei ole vaihtoehtoa, joko sopeudut tai tuhoudut. Se valitettavasti edellyttää sitä.” Tiedeyhteisön edustaja

Asiantuntijat keskustelivat haastatteluissa siitä, kuinka lähtömaissa olevien yhteisöjen tulisi sopeutua ilmastokriisiin ja sen aiheuttamiin heijasteisiin kuten tulviin ja kuivuuteen, jotka vaikeuttavat paikallisten yhteisöjen elämää. Tämä tapa luoda merkitykselliseksi ilmastopakolaisuutta oli yleinen aineistossa ja esiintyi kaikkien haastateltujen asiantuntijoiden puheessa. Niillä alueilla, joilta todennäköisesti lähtee ihmisiä, ovat ympäristöolosuhteet usein jo valmiiksi haastavat. Muutoksiin alueilla on vaikea varautua, sillä ilmastokriisin aiheuttamat ympäristömuutokset ovat voineet kehittyä hitaasti jo pitkään. Vaivihkaa ne alkavatkin näkyä esimerkiksi kuivuutena,

nälänhätänä ja vesipulana. (Kälin 2010, 84–86.) Alueet ovat usein hauraita, eikä niiden asukkailla välttämättä ole valmiuksia tai resursseja toimia erilaisten kriisitilanteiden tai hitaankaan muutoksen tapahtuessa. Tarinalinjaa alleviivaa ajatus pakenemisesta viimeisenä vaihtoehtona. Sitä ennen huomion tulisi olla lähtöyhteisöjen sopeutumisessa ja haavoittuvuuden tunnistamisessa.

Toimijat olivat yhtäältä sitä mieltä, että yhteisöjen tulisi itse rakentaa alueitaan siten, ettei kenenkään tarvitsisi lähteä kotoaan. Toisaalta toimijoiden mukaan globaalien pohjoisten kuuluisi auttaa tai tukea haavoittuvampia maita ja yhteisöjä olemaan varautuneempia ilmastokriisiin. Julkisen puolen edustaja sanoittaa asiaa: ”*Samalla tukemalla kehittyvien maiden omaa tällaista resilienssiä, kantokykyä tai kykyä sopeutua ilmaston aiheuttamiin muutoksiin.*” Sarah Nash (2016) on todennut, että ilmastopakolaisuuteen liittyvissä keskusteluissa onnistunut sopeutuminen nähdään usein ulkopuolelta tulevan toimijan toteuttamana adaptaationa paikallisen oman adaptaation sijaan (Nash 2016, 201).

Myös suomalaiset asiantuntijat suhtautuivat sopeutumiseen siten, että ulkopuolisten tahojen tulisi pureutua juurisyihin eli lähtömaissa oleviin hauraisiin rakenteisiin. Tämän kaltainen asetelma herättää kysymyksen siitä, kenelle annetaan lupa olla asiantuntija niissä maissa, joista ilmastopakolaisia lähtee ja joihin ilmastokriisi iskee voimakkaimmin. Omanlaisen kehityksen edistäminen asettamalla toiminta toisten maiden tai yhteisöjen toiminnan yläpuolelle on vallankäyttöä ja tukee eriarvoisuutta. Se voi myös toimia rakenteellisen rasismien ilmentymänä. (Hartmann 2010.) Ihmiset, jotka päättävät sopeutumistoimista ja erilaisista kehityksen strategioista ovat pääosin valkoisia hyväosaisia henkilöitä, vaikka työtä tehdään maissa, joissa valtaosa väestöstä ei ole. Tämä on tärkeä tulos tutkielmassa, sillä rodullistavat käytänteet asiantuntijoiden puheessa kertovat ilmastopakolaisuuden ilmiön eriarvoisista asetelmista.

Yksilöiden resilienssi

”*Kyllähän se alkaa käytännössä ihan sieltä kasvatuksesta lähtien ja se et yleensä, miten siellä on sekä se henkinen sietokyky että tietyt taidot ja kyvyt, joilla ne voi sitten poikkeusolosuhteissa toimia.*” Julkisen puolen edustaja

Asiantuntijoiden mukaan ilmastopakolaisten tulisi olla resilienttejä. Yksilöiden resilienssi oli melko yleinen tapa katsoa resilienssiä. Näin puhuivat kaikki toimijat yhtä

järjestön ja yhtä julkisen puolen edustajaa lukuun ottamatta. Yksilöiden resilienssin tarinalinja kehystää ilmastopakolaiset sopeutuvina toimijoina, joilla on joko henkilökohtainen vastuu omasta sopeutuvaisuudestaan ilmastokriisin edessä tai joita on tuettava tai autettava sopeutumisessa. Järjestön edustaja muotoilee ihmisten tukemista näin: *”Rahallisesti tuetaan paikallisesi pientä yrittäjyyttä. Satsataan siihen, että ihmiset koulutetaan sellaiseen ammattiin, mitä he voi tehdä siellä, jos he eivät pysty tekemään sitä mitä he on aikaisemmin tehnyt.”*

Sen lisäksi, että yksilöille siirretään vastuuta kehittää sopeutuvaisuutta, haastateltavat näkevät pakolaiseksi joutumisen henkilökohtaisena tragediana. Kaikkien paitsi yhden diskurssissa esiintyvän toimijan mukaan sopeutuvaisuus on henkistä sopeutuvaisuutta ja kriisinsietokykyä, jotka ovat koetuksella ilmastokriisin aiheuttaessa muutoksia elinympäristössä, ihmisen joutuessa lähtemään, matkan aikana ja uudessa maassa. Koko ilmastopakolaisuuden prosessi voi toimijoiden mukaan olla kuormittavaa ja traumatisoivaa. *”Mut että lähtökohtaisesti ihmiset joutuu jättämään kaiken tutun ja ehkä traumatisoituu matkalla ja kokee aika kamalia asioita. Ei kai sen voi nähdä kauheesti hyödyttävän”*, totesi järjestön edustaja.

Vaikka asiantuntijoiden puheessa pakolaisuus saa kuormittavan merkityksen, toimijat nostivat myös yksilön resilienssin kehittämisen tärkeäksi. Eli yhtäältä osa toimijoista oli empaattisia pakolaisia kohtaan. Toisaalta he siirsivät resilienssin vastuuta yksilöille määrittelemällä globaalista pohjoisesta käsin, miten yksilöiden tulisi varautua paremmin ilmastokriisiin. *”Sellaisissa sitä resilienssiä tarvitaan ja sitä toimintakykyä. Ja sitä varautumista, et on osattu varautua. Et jos sähkökatko kestää pitkään niin on kynttilöitä tai jotakin muuta, josta sitten saa valoa, et pystyy toimimaan”*, julkisen puolen edustaja kuvaa yksilön varautumista. On tärkeä pohtia sitä, kuinka paljon yksittäiselle ilmastopakolaiselle voidaan asettaa sopeutumisvaatimuksia.

Bettini ym. (2017, 349) kirjoittavat, että kansainvälisessä keskustelussa kansalaisjärjestöjen, ajatushautomoiden ja tutkijoiden kesken korostuu diskurssi, jossa yksilöiden tulisi olla aktiivisia sekä hyödyntää työperäisen maahanmuuton mahdollisuuksia sopeutumisessa. Pakolaisille tai sellaiseksi mahdollisesti päätyville siis kerrotaan, miten heidän on hyvä toimia liikkumisen eri vaiheissa. Onkin ollut perinteisesti kolonialismille ja tätä nykyä uskolonialismille ominaista pitää valtaosa maailman ihmisistä heidän omaa kohtaloaan koskevan päätöksenteon ulottumattomissa

(Ashcroft ym. 1998, 162–169). Lisäksi Chris Methmann ja Angela Oels (2015) ovat kirjoittaneet, että vastuun kasaantuminen yksilöiden, tavallisten ihmisten vastuulle, voi johtaa siihen, että globaalien pohjoisten maat vähentävät matalantulonmaille kohdistettua ilmastorahoitusta (Methmann & Oels 2015). Voidaankin kysyä, että oikeutetaanko sopeutumispuheella jollain tavalla omaa toimintaa tai toimimattomuutta. Se on oleellista, kun tarkastelemme sitä politiikkaa, jota mahdollisesti tulevaisuudessa ilmastopakolaisuuden suhteen halutaan harjoittaa.

Vastaanottavien valtioiden resilienssi

”Kyllä se edellyttää meidän yhteiskunnaltamme kykyä integroida niitä ihmisiä, jota tänne tulee. Kehittää ennalta valmiuksia siihen, miten niitä otetaan vastaan. Ei uudelleen jouduta siihen tilanteeseen, ettei kukaan oikein tiedä mitä pitäisi tehdä.”

Tiedeyhteisön edustaja

Asiantuntijoiden mukaan vastaanottavien valtioiden tulisi olla resilienttejä ja sopeutuvaisia ilmastopakolaisuuden lisääntyessä. Vaikutuksia ilmiöön liittyen nähtiin olevan maissa, joihin mahdollisia pakolaisia tulee. Vaikutuksista puhuttiin sekä haittojen että hyötyjen kautta. Kolme julkisen puolen toimijaa, kaikki kolme tiedeyhteisön edustajaa ja kaksi järjestön edustajaa painottivat vastaanottavien valtioiden resilienssiä puheessaan.

Kaksi julkisen puolen toimijaa ja yksi tiedeyhteisön edustaja puhuivat haitoista. Heidän mukaansa vastaanottavien valtioiden tulisi olla resilienttejä, jotta ilmastopakolaisista ei syntyisi haittoja. Haittana haastateltavat näkivät integroitumisen epäonnistumisen. Tästä saattaa heidän mukaansa koitua sosiaalisia ongelmia. Toimijat toivat myös esiin mahdollisen ongelman, jos ilmastopakolaisia tuleekin yhtäkkiä paljon kerralla. *”Haittaa saattaa sitten myös mahdollisesti koitua niille seuduille, minne näitä ihmisiä tulee, riippuu toki paljon siitä määrästä”*, toteaa tiedeyhteisön edustaja. Vaikka haitat vastaanottaville valtioille nousivat aineistosta esille, halusi suurin osa toimijoista korostaa ilmastopakolaisuutta myös mahdollisuutena. Martin Geigerin ja Antonie Pécoudun (2010) mukaan siirtolaisuus voi tuottaa etua kaikille: lähtömaille, vastaanottavalle valtiolle ja siirtolaisille itselleen (Geiger & Pécoudu 2010, 9). Suurin osa diskurssissa esiintyneistä toimijoista keskusteli onnistuneen sopeutumisen ja integroitumisen hyödyistä vastaanottavan valtion näkökulmasta. Toimijat näkivät sopeutumisessa tarvittavan toimia vastaanottavalta valtiolta ja ilmastopakolaisilta.

Asiantuntija julkiselta puolelta kysyy: *”Mutta sit taas se maa, johon pakolaiset tulee, että voidaanko ne nähdä sitten voimavarana?”*

Tämänkaltainen hyötyajattelu ja -puhe, joissa ilmastopakolaiset nähdään ainoastaan taloudellisena hyötynä vastaanottavalle valtiolle, saattavat olla haitallisia. Voi olla, että diskurssi muokkaa ideaalia kuvaa pakolaisista, jotka lähtiessään ilmastokriisin takia hyödyttävät uusliberalistista markkinataloutta. (Felli 2013). Ne, jotka eivät kuulu tähän ideaaliin, nähdään usein yhteiskunnan taakkana. Diskurssi vastaanottavien maiden resilienssistä saattaa siis kääntyä itseään vastaan, jolloin keskustelua ei käydä epäoikeudenmukaisista ja rodullistavista rakenteista tai globaalin pohjoisen vastuusta muuttua rakenteita, vaan huomio siirtyy ilmastopakolaisten ja globaalin etelän vastuuseen sopeutumisessa.

Ilmastokriisin torjuminen osana resilienssin tarinalinjaa

”Tietysti se, että yleisesti ottaen toivoisin, että ilmastonmuutosta torjuvia toimenpiteitä olisi ryhdytty jo tekemään.” Julkisen puolen edustaja

Sen lisäksi, että asiantuntijat näkivät ilmastokriisin asiana, johon tulisi sopeuttaa yhteiskuntia ja yksilöitä, he puhuivat resilienssin tarinalinjassa myös ilmastokriisin torjumisesta ennakoimisen keinona. Ilmastokriisin torjuminen nähtiin kaiken läpileikkaavana teemana ja yhteisenä keinona torjua ilmastopakolaisuutta. Kaikki paitsi yksi järjestön edustaja esiintyivät tässä tarinalinjassa. Resilienssiä korostava diskurssi on saanut kansainvälisesti osakseen kritiikkiä siitä, että se korostaa ilmastokriisin sopeutumista hillitsemisen sijaan. Ilmastokriisi ymmärretään uhkana, johon ei enää voida vaikuttaa hillitsevillä toimilla. Näin esimerkiksi ilmastopakolaisten kohtalot hyväksytään ilman, että niihin pyritään puuttumaan poliittisesti ennakkoiden. (Methmann & Oels 2015.) Myös tässä aineistossa resilienssi ja sopeutuminen nousevat vahvempina esiin kuin ilmastokriisin hillitseminen. Hillitseminen ja torjunta ovat kuitenkin käsitteitä, joita asiantuntijat käyttävät jonkin verran.

Haastateltavat kertoivat, että ilmastokriisin torjuminen tulisi ottaa enemmän osaksi pakolaiskeskustelua kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Keskustelu onkin lisääntynyt ainakin kansainvälisissä pöydissä. Edistysaskelia keskustelussa on syntynyt, kun vuonna 2018 YK:n jäsenmaat hyväksyivät aikaisemmin mainitut GCM ja GCR - sopimukset. Taustalla oli pitkiä keskusteluja ja kampanjointia kansalaisjärjestöiltä, jotka

vaativat, että sopimukset tunnustaisivat ilmastokriisin merkityksen muuttoliikkeelle ja suojelun tapoja ilmastopakolaisille. Kaikissa tehdyissä haastatteluissa toive ilmastokriisin torjumisesta ymmärrettiin pakollisena toimenpiteenä, johon tulisi reagoida välittömästi. Hiilidioksidipäästöjen pienentämistä ehdotettiin konkreettisena keinona torjua ilmastokriisiä ja tätä kautta vähentää ilmastopakolaisuutta. Julkisen puolen edustaja toteaa: ”*Suurin haaste on, että saadaan globaalit kasvihuonepäästöt laskuun nopeasti. Se on hyvin keskeinen. Hidas, mutta keskeisin keino myös tähän ilmastopakolaisuuteen.*”

Toimijat olivat sitä mieltä, että rikkaimpien maiden tulisi vähentää päästöjä enemmän kuin köyhien maiden. Asiantuntijat puhuivat tarinalinjassa kahtiajakoisesti meistä ja heistä. Jako heijastelee asiantuntijoiden tapaa luoda todellisuutta maailmasta, jossa on olemassa valta-asetelmia. Ilmastopakolaisuuden esittäminen vastakkainasettelujen kautta ei kuitenkaan välttämättä vie keskustelua toivottuun ja rakentavaan suuntaan (Mayer 2014, 31). Jakaantunut käytäntö onkin tutkielmassa mielenkiintoinen ja hallitseva viitepiste. Se näyttäytyy myös muissa tarinalinjoissa, joita esitellään myöhemmin analyysissä. Ilmastokriisin torjumisesta käyty keskustelu on asiantuntijoiden mukaan usein saman tyyppistä kuin ilmastopakolaisuuskeskustelukin: polarisoitunutta. Kirjoitan siitä enemmän politiikan tarinalinjassa sivulla 41 ja myöhemmin jämähtämisen odotuskoalitiassa sivulla 49.

5.1.2 Turvallisuuden tarinalinja

”Tämä niinkun yksinään aiheuttaa turvallisuuspoliittisesti sen tyyppistä riskikeskittymää, joka on todella haastavaa.” Järjestön edustaja

Analysoidessa haastatteluja selvisi, että ilmastopakolaisuuden nähdään yleisesti ottaen olevan turvallisuuskysymys. Turvallisuuteen liittyvät termit, analogiat ja merkitykset nousivat esiin kaikkien asiantuntijoiden puheesta. Turvallisuudesta puhutaan haastatteluissa kolmen keinon kautta. Keinot ovat resilienssin tarinalinjan kanssa samansuuntaiset eli lähtömaiden, yksilöiden ja vastaanottavien valtioiden turvallisuus. Edellä mainituista diskursseista eniten keskusteluissa näyttäytyy yksilöiden turvallisuus. Sitä seuraavat vastaanottavan valtion turvallisuus ja lähtömaan turvallisuus. Kaikissa diskursseissa ilmastokriisi nähtiin joko uhkana lähteville ihmisille tai ihmisten lähteminen kotimaasta uhkana muille ihmisille tai yhteisöille.

Toimijat olivat sitä mieltä, että ilmastokriisi ja muuttoliike ovat teemoja, joihin turvallisuus liittyy lähtökohtaisesti. Järjestön edustaja toteaa: *”Aina kun puhutaan pakolaisuudesta niin turvallisuudellahan on paljon rooleja. Et siinä mielessä ilmastopakolaisuudessakin. Se koko keskustelu Euroopassa, et se eurooppalaisten ja suomalaisten tunne turvallisuudesta on tärkeämpi kuin se pakolaisen turvallisuus.”* Myös aikaisemmassa kirjallisuudessa on näyttäytynyt linkkejä turvallisuuden ja muuttoliikkeen sekä turvallisuuden ja ilmastokriisin väleillä. Ensimmäisen kerran aihe nousi esiin vuonna 2007 YK:n turvallisuusneuvostossa, jossa pohdittiin ilmastokriisin vaikutuksia pakotettuun maahanmuuttoon ja tätä kautta kansainväliseen turvallisuuteen (UNSC 2007). Osa ilmastopakolaisuuden saamasta julkisesta huomiosta selittyy sekä ilmastokriisin että muuttoliikkeen asteittaisella turvallistamisella. Mayer (2014) esittää, että turvallistavalla näkökulmalla ilmastopakolaisuudessa voi olla vaarallisiakin poliittisia vaikutuksia, jotka on hyvä ottaa huomioon analysoitaessa turvallisuuden merkityksiä (Mayer, 282–283).

Lähtömaiden turvallisuus

”Jos ilmastonmuutos etenee niin, että osa maapallosta muuttuu elinkelvottomaksi tai maataloustuotanto muuttuu mahdottomaksi joissain osin maapalloa. Niin tää meidän kyky ikään kuin elättää ihmisiä vähenee nykyisestäänkin. Et se on niinku selkeä riski, joka liittyy siihen pitkäaikaiseen kuvioon.” Järjestön edustaja

Lähtömaiden turvallisuus sai merkityksiä haastateltujen asiantuntijoiden keskuudessa. Näin puhuivat kaikki paitsi yksi julkisen puolen toimija, kaksi tiedeyhteisön edustajaa ja yksi järjestön edustaja. Lähtömaiden turvallisuus heijastetaan ympäristöllisiin muutoksiin, kuten kuivuuteen ja tulviin. *”No tietysti kaikki se, mikä vaikuttaa ehkä tämmöiseen yhteiskunnan vakauteen. Tietysti siellä takana niukkenevat resurssit, tai se että jos aletaan käydä sotia niukkenevista, vaikka vesivaroista. [...] Kyl sillä on monenlaisia turvallisuusulottuvuuksia ”*, toteaa julkisen puolen edustaja.

Aineistossa näkyvät käsitteet riski, niukkenevat resurssit, uhka, mahdottomat elinolot ja elinkelvottomuus. Termit liitetään lähtevien ihmisten turvattuuteen alueella, johon ilmastokriisi vaikuttaa. Aineistossa toistuu ajatus siitä, että ilmastokriisi vaikuttaa alueiden elinkeinoihin ja ruokaan sekä tätä kautta ihmisten ruokaturvallisuuteen. Ilmaston erilaiset nopeutuvat muutokset vaikeuttavat ruuan tuotantoa monissa paikoissa, mikä lisää nälänhätien riskiä. Kun maat muuttuvat elinkelvottomiksi, ihmisillä ei ole

muuta vaihtoehtoa kuin taistella tai paeta. (CARE 2016, 10, 19.) Edustaja julkiselta puolelta kuvaa lähtemistä näin: *”Toki, jos pakolaiset joutuu pakenemaan hyvin vaarallisissa olosuhteissa ja voivat kuolla siellä vaikka hukumalla Välimeren tai jotain tämmöistä.”*

Bettini ym. (2017) kirjoittavat, että usein kun puhutaan ilmastopakolaisuudesta, korostetaan alueiden asuinkelvottomuutta ja tätä kautta turvaa hakevien ihmisten aaltoja kohti globaalia pohjoista (Bettini ym. 2017, 351). Tällaisessa puhettavassa turvallisuus on alati läsnä. Lähtömaiden turvallisuutta korostavassa diskurssissa on yhtymäkohtia lähtöyhteisöjen resilienssin tarinalinjan kanssa. Molemmista tarinalinjoista näyttäytyy ajatus lähtömaiden tukemisesta globaalista pohjoisesta käsin. Resilienssin kasvattaminen ja ennakoivat toimet voivat toimijoiden mukaan parantaa myös ihmisten turvallisuutta lähtömaissa. *”Meidän työssä se näkyy parhaiten just siinä, että etenkin tietyillä Afrikan alueilla tällaiset pitkät kuivuusjaksot toistuvat yhä useammin, jotka luovat turvattomuutta. Vaikea yhdistelmä, ruokaturvallisuusherkyys, vastakkainasettelu tyypillisesti, paimentolaisheimojen ja maanviljelijä ryhmien välillä. Ja tavalla, joka haittaa kehitystä ja myös johtaa terrorismiin ja radikalisoitumiseen kasvaa näillä alueilla ja yhdistettynä väestönkasvuun ja huonoon hallintoon. Vaikea yhdistelmä”*, toteaa julkisen puolen edustaja.

Yksilöiden turvallisuus

”Itse nään, että se että joudut lähtemään kotoa ilmastonmuutoksen seurauksena, se on kuitenkin eniten uhka sille ihmiselle itselleen, joka joutuu pakolaiseksi.”

Tiedeyhteisön edustaja

Tässä kappaleessa avataan yksilöiden turvallisuutta korostavaa tarinalinjaa. Kaikki paitsi yksi julkisen puolen toimija ja yksi tiedeyhteisön edustaja esiintyvät tässä diskurssissa. Aineistossa yksilöiden turvallisuudesta keskustellaan ilmastokriisin aiheuttamien ympäristötekijöiden kautta. Ilmastokriisistä kehystetään uhka, joka vaikuttaa yksilön fyysiseen ja henkiseen turvallisuuteen. Koko prosessi eli kodin jättäminen, matka uuteen paikkaan ja tulo uuteen maahan nähdään raskaana yksilön henkiselle hyvinvoinnille ja tätä kautta turvallisuudelle. Ilmastokriisi vaikuttaa turvallisuuteen fyysisesti ja siksi ihmisten on vaikea jäädä paikoilleen. Tämän tyyppisiin tilanteisiin voi olla vaikea varautua. (Heininen 2016, 220.) Inhimillisen turvallisuuden käsite korostaa ilmastokriisin moninkertaistavan erilaisia uhkia. Inhimillinen

turvallisuus sisältää terveyden, kulttuurin ja ruuan turvallisuuden. (Malcolm 2014.) Inhimillisen turvallisuuden teemat näkyvät tarinalinjassa esimerkiksi käsitteiden elinkelvoton ja nälänhätä kautta. *”Totta kai, niinkun kaikella pakolaisuudella niin se on siellä taustalla kysymys siitä, että yksilö lähtee. Paitsi että jos ei oo edellytyksiä. Jonkinlainen inhimillinen turvallisuus”*, toteaa tiedeyhteisön edustaja.

CARE Danmarkin raportissa (2016) todetaan, ettei suurin osa ihmisistä halua jättää kotiaan, eikä päätös lähdöstä usein ole helppo (CARE 2016, 10). Tässä suhteessa turvallisuuden tarinalinja muistuttaa yksilöiden resilienssin tarinalinjaa, jossa henkinen sietokyky on osa ilmastopakolaisuusprosessia. Yksilöiden henkisen resilienssin horjuminen on turvallisuuden tarinalinjassa olennainen elementti ja merkityksellisyyden luoja. *”Et eihän se oo semmoinen asia, mitä me toivotaan et tapahtuu ylipäätänsä. Ei pitäisi olla sellaista tilannetta, että ihminen joutuu lähtemään. Tietysti se yksilön näkökulmasta, juurettomuus. Onhan se iso uhka ihmisen hyvinvoinnin näkökulmasta. Se, että sut erotetaan sun perheestä tai kulttuurista. Et eihän ne oo sellaisia asioita, mitä pitäisi tavoitella”*, toteaa järjestön edustaja.

Vastaanottavien valtioiden turvallisuus

”Et jos siellä on vaikka yksi henkilö. Supo, joka on arvioimassa, arvioi, et tässä on uhka Suomen turvallisuudelle, niin tätä perhettä ei valita. Eli kyllä siihen liittyy se uhka. Se ilmasto, se ei siinä oo uhka.” Julkisen puolen edustaja

Vastaanottavien valtioiden turvallisuus liitettiin ilmastopakolaisuuteen aineistossa. Tarinalinjassa esiintyvät kaikki julkisen puolen toimijat ja kaksi tiedeyhteisön edustajaa. Toimijat kertoivat, että he kuulevat puhuttavan ilmastopakolaisuudesta vastaanottavan valtion turvallisuuden näkökulmasta eri yhteyksissä, ja että tämän tyyppinen puhe lisääntyy kansainvälisissä piireissä. Tarinalinjassa ilmenee ajatus sopeutuvaisuudesta. Ilmastopakolaiset voidaan asiantuntijoiden mukaan nähdä turvallisuuskysymyksenä vastaanottavalle valtiolle, jos pakolaiset eivät sopeudu kyseiseen paikkaan. Tämän tyyppistä puhetta oli jonkun verran julkisella puolella. *”Sehän myös tota pystyy välillisesti ruokkimaan terrorismia, kiihdyttäviä tekijöitä jne.”*, toteaa julkisen puolen edustaja. Merkitykselliseksi vastaanottavan valtion turvallisuuden diskurssissa nousi väestön eriytyminen. Jos ihmiset jollain tapaa eriytyvät toisistaan tai yhteiskunnan uudelleenjärjestely ei tapahdu ongelmitta, voi yhteiskunnassa näyttäytyä turvattomuutta.

Mayerin (2014) mukaan valtiot ovat lähtökohtaisesti kiinnostuneita suojelemaan itseään ja väestöään. Usein poliittisista kysymyksistä ei tule turvallisuuskysymyksiä siksi, että niihin liittyisi varsinaisia eksistentiaalisia uhkia, vaan koska ilmiö on esitetty tai tuodaan erilaisissa yhteyksissä esiin turvallisuusuhkana. (Mayer 2014, 282–283.) Kyse on esitystavasta ja -muodosta. Kun asiantuntijat luovat diskurssia ilmastopakolaisista mahdollisena turvallisuusuhkana Suomelle, voi puhetta itsessään ajatella uhkakuvia luovana turvallisuuspuheena, vaikka todellista uhkaa ilmastopakolaisista ei olisikaan. Tiedeyhteisön edustaja toteaa: *”Ne voi johtua niistä ilmastopakolaisista itsestään tai heistä riippumattomia. Se voi olla esim., että uhkakuva johtuu siitä, että suhtautuminen näihin ihmisiin jakaa sitä vastaanottavaa yhteisöä ja aiheuttaa konflikteja sen oman yhteisön sisällä täysin riippumatta näistä asianomaisista itsestään. Sit kun liikkuu suuria ihmismääriä, joukossa on monenlaista kulkijaa. Jollakin on hyvät mielessä. Jollakin on pahat mielessä.”*

Kun ihmisten turvallisuus on uhattuna, nousevat väistämättä esille elämä ja kuolema sekä kysymys siitä kenellä on oikeus elää, kenen annetaan kuolla ja kenellä on oikeus päättää siitä. Achille Mbemben (2003) kirjoittaa nekropolitiikasta eli siitä keiden elämä nähdään elämisen arvoisena ja kellä on valta päättää asiasta. Nekropolitiikka tarkastelee sitä, kenellä on valta päättää toisten kuolemasta tai paremmin elämän ulkopuolelle jättämisestä. Ilmastopakolaisuuden turvallisuuden tarinalinjassa näyttäytyy nekropoliittisia käytäntöjä, sillä tarinalinjassa asiantuntijat päättävät, kenen turvallisuudesta on milloinkin kyse. Globaalin pohjoisen toimijat määrittelevät sen, milloin tuetaan sopeuttavia toimia lähtömaissa ja milloin kiristetään turvapaikkapolitiikkaa vastaanottavassa valtiossa vedoten turvallisuuteen. Puheessaan turvallisuudesta suomalaiset asiantuntijat siis tuovat näkyväksi nekropolitiikan tuottamaa eriarvoisuutta, jossa globaalin etelän asukkailla tai ilmastopakolaisilla ei ole mahdollista kokea tasaveroista positiota.

5.1.3 Määrittelyn tarinalinja

”Joo parempi olisi, että sunkin paperissa häivytettäisi tää pakolaisuus. Puhuttaisi siirtymään joutuneista.” Julkisen puolen edustaja

Määrittelyn tarinalinjassa asiantuntijoiden luomat merkitykset pyörivät ilmastopakolaisuuden käsitteen ympärillä. Diskurssi on yksi hallitsevimista aineistossa. Lähes kaikkien asiantuntijoiden mukaan käsite ilmastopakolaisuus herättää

keskustelua. Suurimmalla osalla oli termiin tai siitä käytyyn keskusteluun jotain sanottavaa. Määrittelyn tarinalinjaa voidaan sanoa vallitsevaksi eli hegemoniseksi diskurssiksi, sillä se asettaa pohjan ja rajoja sille, miten keskusteluun voidaan osallistua. Määrittelyn tarinalinjassa ominainen analogia on tuoda esille, kuinka ilmastopakolaisuudesta on vaikea puhua, koska se ei ole laissa määritelty termi. Asiantuntijat keskustelevat ilmiöstä haasteena nimenomaan ilmastopakolaisuuden käsitteen kautta.

Laki, kansainväliset määritelmät ja sopimukset ovat luokitteluita, jotka nousevat esiin aineistosta. Määrittely nähdään osittain hankalana, koska ilmastotekijöiden lisäksi taustalla on usein muitakin syitä kotiseudulta lähtemiselle. Monesti pakenemisen syy on jonkinlainen kombinaatio erilaisia puskureita. Ilmastokriisi saattaa pahentaa muita mahdollisia paikallisia ongelmatilanteita entisestään. Pakolaisten kanssa työskentelevä järjestön edustaja toteaa, että pakolaisten voi olla itse vaikea puhua itsestään ilmastopakolaisina, vaikka lähdön taustalla tunnistettaisiinkin ympäristömuutoksia. Esimerkiksi joissain yhteyksissä on pohdittu, että voisivatko jotkut konfliktit olla epäsuorasti seurausta ilmastokriisistä. Ympäristömuutos saattaa aiheuttaa niukkuutta tai muita riskejä, jotka voivat johtaa ihmisten välisiin ongelmiin ja konflikteihin. (Homer-Dixon 1999, 6.)

Asiantuntijoiden tapa keskustella ilmastopakolaisuuden käsitteestä on voimakas. Aihe herättää tunteita. Yksi tapa kietoa keskustelua käsitteen ympärille ja luoda jopa ristiriitaisia merkityksiä ilmastopakolaisuudesta on tuoda esiin termin harhaanjohtavuus ja ongelmallisuus. Monet haastattelevat kertovat, ettei käsite ilmastopakolaisuus anna todellista kuvaa ilmiöstä eikä se ole niin sanotusti oikea käsite. Tarinalinjalle ominainen piirre on, että pakolaisuuden sana halutaan pitää taka-alalla tai sitä jopa väheksytään puhuttaessa ilmastokriisistä. Julkisen puolen edustaja toteaa: *”Nythän ihan tästä termistä. Se on harhaanjohtava. Ei oikeastaan pitäisi puhua pakolaisuudesta, koska pakolainen on lähtökohtaisesti Geneven sopimuksen määritelmän mukainen henkilö. Ja ei siellä ei suinkaan ole mitään ilmastopakolaisuuteen tai ilmastoon liittyvää asiaa.”* Viesti on, ettei ilmastokriisiä tulisi liittää pakolaisuuteen. Ainoastaan kaksi järjestöjen edustajista näki, että ilmiöstä tulisi puhua ensisijaisesti ilmastopakolaisuutena. *”Se on niinku meikäläisen näkökulmasta se antaa siitä asiasta väärää viestiä, jos käytetään sanaa pakolainen. Se antaa väärää viestiä suurelle yleisöllekin”*, sanoo julkisen puolen edustaja.

Asiantuntijat itse käyttivät haastatteluissa sekaisin muun muassa sanoja ilmastopakolaisuus, ilmastoirtolaisuus ja ilmaston takia muuttamaan joutuneet. Saman haastattelun aikana asiantuntijat yhtäältä sanoivat, ettei asiasta tulisi keskustella ilmastopakolaisuutena. Toisaalta he itse puhuivat ilmiöstä ilmastopakolaisuuden käsitettä käyttäen. Diskurssi tuo näin ollen esiin ristiriitaisuuden merkityksiä. ”*Mä en ehkä just, mä käyttäisin tota ilmastopakolaistermiä aika varovasti. Koska mun mielestä ei pidä jollain avulla estää sitä et ihmiset ei liiku. Tai sillai totta kai et ne joutuu pakenemaan*”, toteaa julkisen puolen edustaja.

CARE:n raportin yksi keskeinen idea on, että tarvitsemme todenmukaisen käsitteen kuvaamaan ilmastoepäoikeudenmukaisuutta. Raportin mukaan käyttämällä termiä ilmastoirtolainen ilmastopakolaisuuden sijasta jätetään huomioimatta se tosiasia, että ihmiset ovat joutuneet lähtemään pakosta kotoaan pääasiassa globaalin pohjoisen saastuttamisen takia. (CARE 2016, 10.) Suomalaisten asiantuntijoiden mukaan muutosta laissa tai termissä tuskin kuitenkaan tapahtuu lähitulevaisuudessa polarisoituneen poliittisen ilmapiirin ja lainsäädännöllisten haasteiden takia. ”*Mä epäilen, ettei ole näköpiirissä, että globaalilla tasolla tehtäisi mitään sääntöjä tästä. Enkä usko, että EU:n tasollakaan, Euroopan tasollakaan olisi näköpiirissä tulevaisuudessa*”, kertoo julkisen puolen asiantuntija.

Voidaan todeta, että ilmastopakolaisuus on käsitteenä poliittinen. Se, mitä termiä ilmiöstä käyttää on poliittinen valinta (CARE 2016, 12). Asiantuntijoiden mukaan ilmastopakolaisuuden käsitteeseen liittyy poliittista herkkyyttä. Määrittelykysymykseen liittyy olennaisesti poliittinen ulottuvuus siitä, miten käsitettä tai lainsäädäntöä voidaan muuttaa tai minkälaiset tahot sitä vastustavat. Määrittelyn tarinalinja on liitoksissa analyysissä sivulla 41 esiintyvän politiikan tarinalinjaan. ”*Keskeisin kysymys on se, että millä tavoin tää pakolaisoikeuden piiriin lasketaan näitä ihmisiä vai ei*”, kertoo tiedeyhteisön edustaja. Määrittelyn tarinalinjasta voidaan huomata, että käsitteen hankaluuden takia keskustelu ilmastopakolaisuudesta eli niin sanottu laajempi sulkeuma on ristiriitainen.

Geneven pakolaissopimuksesta käyty keskustelu osana määrittelyn tarinalinjaa

”*Sehän jos nyt ajattelee, mistä Geneven sopimuksesta on kysymys, niin on kyse ihmisen pahuudesta. Ilmasto on kaukaa haettua, jos se yhdistettäisi tämmöiseen. Niin erilainen*

asia kun vainohan on se, että sä pakenet henkesi kaupalla, kun hallitus sua vainoo. Ja siihen vainoon liittyy sit aina tietyt asiat, mikä katotaan pakolaisuudeksi.”

Julkisen puolen edustaja

Asiantuntijat nostivat useaan otteeseen esiin vuoden 1951 Geneven pakolaissopimuksen, joka ei tällä hetkellä ota huomioon ympäristöolosuhteita. Toimijat arvioivat Geneven sopimuksen olevan kaiken perusta puhuttaessa ilmastopakolaisuudesta. Se leijuu koko ilmiön yllä. Ilmastopakolaisuus on käsitteenä tällä hetkellä kuvaileva eikä juridinen. Pohdinnassa on ollut se, että voisiko Geneven pakolaissopimukseen liittää myös ympäristölliset syyt. Haastatellut asiantuntijat eivät näe tämän kuitenkaan tapahtuvan. Geneven sopimuksesta keskustellaan asiana, jota ei voida muuttaa tai siihen puuttuminen on haastavaa. Melko vähän toimia ilmastopakolaisuuden suhteen voidaan tehdä, ellei sopimus muutu. Toisaalta suurin osa tiedeyhteisön ja järjestöjen edustajista olivat sitä mieltä, että jonkinlaista suojelua ilmastopakolaisille olisi hyvä antaa. *”Totaa nythän Geneven sopimus on sellainen, johon puuttuminen käytännössä ihan mahdotonta”*, toteaa julkisen puolen edustaja.

Tässä määrittelyn tarinalinjan osassa nousevat esiin kansainvälinen ja globaali yhteistyö, joiden tekemistä asiantuntijat korostavat ilmastopakolaisuuden määrittelyn problemaattisuutta ratkottaessa. Globaali yhteistyö nähdään kuitenkin hyvin laajana ja haastavana kokonaisuutena. Näin ollen diskursiiviset merkitykset ilmastopakolaisuudesta ovat luovuttavan sävyisiä. Asiantuntijat näkevät oman työnsä vaikutuksen isompaan kokonaisuuteen vähäisenä. *”Et kyllä se paljon laajempaa huomiota, kansainvälistä velvoitetta vaatisi. Kyl se on aika ohutta. Ylipäätään ilmastonmuutokseenkin sitovan sopimuksen aikaansaaminen on ollut vaikeeta. Sit kun se on saatu aikaiseksi, niin saattaakin tietty toimija poistaa yhden ison valtion koko sopimuksesta. Se on hyvin haastavaa. Mut et kyllä se ehdottomasti se tällaista poliittista oikeudellista ja sopimuksellista yhteistyötä vaatisi”*, toteaa edustaja järjestöstä.

Tarinalinjassa merkityksen saa tiukkuus, sillä toimijoiden mukaan Suomi on niin sidottu kansainvälisiin määritelmiin ja sopimuksiin, etteivät eri tahot Suomessa voi tehdä ilmastopakolaisuuden eteen toimia. Kuten julkisen puolen edustaja toteaa: *”Ei Suomi sitä itse yksinään päättä. [...] Suomi on aika pelinappula.”*

5.1.4 Poliitiikan tarinalinja

”Se on semmoista politiikkaa sitten.” Julkisen puolen edustaja

Politiikan voidaan sanoa olevan koko tutkielmaa läpileikkaava viitepiste ja sulkeuma, johon kaikki toimijat tavalla tai toisella viittaavat haastatteluissa. Poliitiikka ja poliittisuus ovat vahvoja tapoja luoda diskursiivisia merkityksiä ilmastopakolaisuudesta. Poliitiikan tarinalinja on vallitseva eli hegemoninen, sillä poliitiikka luo reunaehdot, joista käsin toimijat voivat osallistua keskusteluun. On tärkeä ymmärtää, että poliitiikka on alati läsnä ilmastopakolaisuuteen liittyvässä keskustelussa (CARE 2016, 9). Ilmastopakolaisuus on politisoitunutta. Tämä tarkoittaa sitä, ettei poliitiikka ole vain rajattu institutionaaliseen politiikkaan vaan poliitiikka on käsitteellistä ja aktiivista toimintaa. Kari Palonen (2003) määrittelee politisoinnin olevan jonkin tapahtuman tai toiminnan tulkitsemista ja kuvaamista poliittiseksi. Politisointi avaa mahdollisuuden poliittiselle toiminnalle eli politikoinnille. (Palonen 2003, 180.)

Tässä tutkielmassa politisoituminen näyttäytyy asiantuntijoiden puheen kautta, jolloin ilmastopakolaisuus saa uuden näkökannan ilmiön poliittisuutta korostamalla. Palonen (1988) kirjoittaa, että oikeastaan kaikki ilmiöt voivat olla poliittisia tai niillä voi olla poliittinen muoto. Poliittisuus ei siis määrity teon itsensä kautta, vaan ennemmin sen myötä, missä ja miten jonkin asian suhteen ongelman poliittisuus ilmenee ja minkälaisen merkityksen se saa. (Palonen 1988, 14–19.) Ilmastopakolaisuus ei siis itsessään ole poliittinen ilmiö, vaan siitä puhumalla tuotetut merkitykset tekevät siitä poliittisen. Ilmastopakolaisuuden esittäminen toimii eri toimijoiden välineenä ja mahdollistaa ilmiön politisoitumisen ja sen, miten ilmastopakolaisuutta voi lähestyä tai keskusteluun liittyä. Palosen mukaan ilmiöiden politisoiminen on tekemistä, joka ilmenee esimerkiksi puheessa tai tekstissä (Palonen 2003, 11). Tässä tutkielmassa se tarkoittaa ilmastopakolaisuuden saamia merkityksiä haastatteluissa.

Asiantuntijoiden mielestä ilmastopakolaisuus on poliittisia ratkaisuja ja päätöksiä, jotka ovat ensisijaisesti poliitikkojen ja politiikan vastuulla. Toimiin tarvitaan poliittista yhteistyötä. *”Siihen pitäisi jotenkin tuolta päättäjien taholta. Sieltähän se lähtee. Edelliset vaalit, päättäjien taholta aika erilaista viestiä osalla puolueista. Kyl se pitäisi sieltä lähteä sellainen nollatoleranssi rasismille. Valuu muihin elämän alueille”*, toteaa julkisen puolen edustaja. Poliitiikka ja sen tekeminen ilmenivät toimijoiden puheessa monimutkaisina prosesseina. Haastateltavat näkivät oman roolinsa tässä prosessissa

pienenä. Se, että poliittisia päätöksiä tai konkreettisia toimia tehtäisiin ilmastopakolaisuuden suhteen, on osasta toimijoista epätodennäköistä. Asiantuntijoiden puheesta välittyy viesti, että he ovat hieman kyllästyneitä politiikkaan. Muutamien järjestöjen ja tiedeyhteisön edustajien mukaan ilmastopakolaisuuspolitiikasta puhuminen on haastavaa. He totesivat, että pakoalaisasioista politiikassa ääntä pitävät lähinnä maahanmuuttovastaiset tahot, ja muut pysyvät keskusteluissa taka-alalla.

”Saisit jonkun poliitikon puhumaan tän asian puolesta, tosi vaikea nähdä. Kaikki on sillai et tää on liian iso riski. Mut ehkä se muuttuu”, toteaa järjestön edustaja.

Politiikan tarinalinjassa toistuu ajatus poliittisesta herkkyydestä, jolla asiantuntijat vetoavat ilmastopakolaisuuskeskustelun tai käsitteen avaamisen vaikeuteen. Kaikkien toimijoiden mukaan on haastavaa tehdä poliittisia toimia ilmastopakolaisuuden eteen niin kotimaan, EU:n kuin YK:n tasollakaan. Teeman ollessa poliittisesti arkaluonteinen, ei lakia määrittelyn osalta tulisi toimijoiden mukaan muuttaa. On kuitenkin todettu, että pakolaisuussanan hylkääminen kuvatessa ilmiötä depolitisoi ilmastopakolaisuutta ja jättää huomioimatta sen tosiasian, että ilmastokriisi on eräänlainen vaino haavoittuvassa asemassa oleville, sekä sen, että ilmiö on hyvin poliittinen (CARE 2016, 9).

Toimijat kertovat politiikan hajautuneisuudesta ja polarisoitumisesta, minkä takia on vaikea saada ilmastopakolaisuuteen liittyen päätöksiä aikaan. Haastateltavien puheessa ilmenee ilmauksia politiikan eri päistä kuten äärioikeistosta ja populistipuolueista ja toisaalta taas puolueista, jotka ajavat ilmastokriisin torjumista ja avoimempaa pakolaispolitiikkaa. Poliittisuus siis näyttäytyy aineistossa politiikan ilmapiirin kiristymiseen vetoamisena. Asiantuntijat sanovat, että politiikan sisällä luodaan uhkakuvia. Parhaimmillaan ilmastopakolaisuuskeskustelu on ollut kansainvälisissä pöydissä kylmäsydämistä ja pahimmillaan jopa muukalaisvihamielistä (CARE 2016, 9). Tiedeyhteisön edustaja toteaa: *”Nytkin tuntuu jo, että on jotenkin valtavirtaistunut siihen poliittiseen keskusteluun paljon sellaisia näkemyksiä, jotka joitakin vuosia sitten olisi pidetty tosi äärimmäisinä. [...] Toisaalta sitten sitä tilannetta voidaan käyttää yhteiskunnallisessa keskustelussa lyömäaseena tai lietsomaan pahimmillaan vihamielisyyttä, ulkomaalaisvihamielisyyttä. Tai sit jotain populistisia ajatuksia. Sen näkisin myöskin uhkana.”*

Se, ettei asiantuntijoiden mielestä määritelmään tulisi koskea tai keskustelua avata määrittelykysymyksen aiheuttamien vaikeiden poliittisten tilanteiden takia, kertoo jo

itsessään vaikeasta ja polarisoituneesta keskusteluilmapiiristä, jolla voi olla kauaskantoiset vaikutukset. ”Sitä on esitetty, että pakolaismääritelmää tulisi muuttaa. Potentiaalisesti nään haitallisena, jos ruvetaan avaamaan YK:n pakolaismääritelmä. Tai niinkun jos pyritään ehdottaa uusia kategorioita, koska Euroopassa muuttoliike ja pakolaisuuskeskustelu on ollut niin negatiivista. Sen perusteella kuulostaa siltä, että pakolaisuuteen oikeuttavia tekijöitä lähettäisi karsimaan, eikä niinkään lisäämään sinne mitään uutta kategoriaa. Toisaalta on se kysymys, miten ilmastopakolaisuus määritellään. Mikä on riittävä syy, jolla sä voit lähteä pois kotoasi ja saada pakolaismääritelmän”, kertoo tiedeyhteisön edustaja.

Tiedeyhteisön ja järjestöjen edustajien keskuudessa sana vastuu saa merkityksiä puhuttaessa politiikasta. Kirjoitan tästä lisää vastuun tarinalinjassa sivulla 45. Suomen rooli kansainvälisessä politiikassa sai kaksisuuntaisia merkityksiä. Yhtäältä Suomi nähtiin pienenä toimijana, jonka on vaikea tehdä päätöksiä ilmastopakolaisuuden suhteen yksin. Tätä korostivat erityisesti julkisen puolen toimijat. Toisaalta järjestöjen ja osa tiedeyhteisön edustajista olivat toiveikkaita Suomen vaikutusmahdollisuuksista. Järjestön edustaja toteaa: ”Ainakin pitäisi luopua sellaisesta ajattelusta, että Suomi on pieni maa, joka tekee vain pienen osan ja sitten on näitä ja näitä isompia. Se ei oo missään nimessä se oikea tapa edetä. Kyl sanoisin, et se on hyvin pitkälti sitä yhteistä poliittista toimijuutta, mutta siihen Suomella on EU-jäsenmaana, EU-puheenjohtajamaana kohta hyvin paljon vaikutusvaltaa myös.”

Asiantuntijat luovat puheessaan merkityksiä, joissa politiikka ulkoistetaan pois itsestään. Poliittikkaa kuvaillaan asiana, joka on jossain muualla kuin omalla vastuulla. Osa julkisen puolen toimijoista ei näe itseään poliittisina vaikuttajina vaan ennemmin poliittisten päätösten ohjaitavissa olevina tahoina. Eräät järjestöjen ja tiedeyhteisön edustajista taas korostavat olevansa politiikan ulkopuolelta tulevia vaikuttajia. Kuitenkin laajassa politiikkakäsityksessä kaikki ihmiselämä on politisoitavissa, eikä mikään tai kukaan ole politiikan ulkopuolella (Palonen 2003, 180). Toimijat ovat siis itse osana luomassa politiikkaa, ehkä jopa korostamalla olevansa siitä erossa. Näin ollen, sen lisäksi, että asiantuntijat keskustelevat ilmastopakolaisuuden poliittisuudesta, heidän omat puheensa ovat myös poliittisia.

5.1.5 Ymmärryksen tarinalinja

”Kun puhutaan pakolaisuudesta tai muuttoliikkeistä laajemmin, niin ainakin meidän näkökulmasta niihin herätään kunnolla vasta, kun ne jollain tavalla näkyvät meidän lähiympäristössä.” Julkisen puolen asiantuntija

Tässä kappaleessa tutuksi tulee ymmärryksen tarinalinja, jossa esiintyvät kaikki asiantuntijat yhtä julkisen puolen toimijaa lukuun ottamatta. Ymmärryksen tarinalinjalle on ominaista muutama diskursiivinen seikka, joita esittelen seuraavaksi. Ensimmäiseksi ymmärryksen tarinalinjassa korostuu analogia siitä, kuinka ihmisten globaalissa pohjoisessa tulisi olla ymmärtäviäisiä ja empaattisia suhteessa heihin, jotka joutuvat lähtemään ilmastopakolaisiksi. Tarinalinjassa näyttäytyy vahvasti kahtiajako meihin ja heihin, eli meihin, joiden tulisi olla ymmärtäviäisiä ja heihin, joita ymmärretään. Me ja he ovat sanapari, joka toistuu aineistossa monen tarinalinjan yhteydessä. Se luo näin ollen tutkielmassa kahtiajaon merkityksen. *”Kyl se sopeutuminen käytännössä on pakollisempaa siellä. Meidän on helpompi sulkea sieltä silmät, että meidän tarvisi tehdä jotain. Siellä taas vaan fyysisesti pakko sopeutua”*, kertoo järjestön edustaja.

Toiseksi ymmärryksen tarinalinjassa näyttäytyy ajatus siitä, että ihmiset harvoin ymmärtävät ilmastopakolaisuuden vakavuutta täysin ennen kuin se osuu omalle kohdalle. Tämä on ongelmallista, sillä päätöksiä saatetaan näin ollen tehdä kapeakatseisesti ja vain omasta asemasta lähtöisin. Ilmiöltä on helppo sulkea silmänsä, toteavat asiantuntijat. Ilmastopakolaisuus ei ainakaan vielä näy esimerkiksi Suomessa, ja ihmisten voi olla vaikea hahmottaa ilmiön vakavuutta. Tämä voi olla esteenä tai hidasteena ilmastokriisin torjumisessa ja ilmastopakolaisuuteen liittyvien ratkaisujen löytämisessä. *”Ihmisethän näyttää toimivan aktiivisesti silloin, kun se suoraan koskettaa. Ja, jos se ei suoraan kosketa...”*, sanoo julkisen puolen edustaja.

Kolmanneksi asiantuntijoiden mukaan ymmärrystä ilmastopakolaisuudesta tulisi lisätä, jotta poliittisia toimia voidaan tehdä. Ymmärryksen lisääminen ja ihmisten tietoisuuden kasvattaminen nähtiin keinoina vaikuttaa ilmastopakolaisuuteen tulevaisuudessa. Poiketen muista tarinalinjoista tässä diskurssissa järjestöjen ja tiedeyhteisöjen edustajat sitoivat itsensä toimijoiksi. Haastateltavien mukaan ilmastopakolaisuudesta ääneen puhuminen on tärkeä osa heidän työtään. Järjestöjen ja tiedeyhteisöjen edustajat näkivät oman roolinsa tiedon lisääjinä, opettajina tai kouluttajina. Järjestöjen edustajat näkivät, että politiikkaan vaikuttaminen oli heidän tapansa lisätä tietoisuutta ja vaikuttaa

ilmastopakolaiskysymyksiin. ”Mutta mä näkisin, et meidän rooli on ennen kaikkea on tuoda tätä asiaa keskusteluun niin pitkälti, kun pystytään”, toteaa järjestön edustaja.

Asiantuntijoiden mukaan tietoisuuden puute voi olla esteenä ilmastotoimille. Vuonna 2019 Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) ja Luonnonvarakeskuksen (Luke) tekemän raportin mukaan ilmastokriisin vaikutuksiin liittyvistä ilmastoriskeistä ei tiedetä tarpeeksi ja tietoisuutta niistä pitäisi vahvistaa Suomessa edelleen (Mäkinen ym. 2019, 9). Tietoisuuden lisääminen on aineistosta noussut tärkeä merkitys. Se on teema, jota lähes kaikki asiantuntijat korostavat ja jolle on yhteiskunnassa kysyntää. ”Ja se, että se vaatii sitä, että ihmiset on tarpeeksi tietoisia ja paitsi siitä, mitä tapahtuu, siitä millä tavalla he voi vaikuttaa. Koska jos vaan tulee hirveästi tietoa, kaikki menee tuhoon. Ei kannata tehdä mitään. Toisaalta tietoa pitää olla, että herää toimintaan”, sanallistaa järjestön edustaja tietoisuuden lisäämistä.

Haastateltavilla oli yhteinen konsensus siitä, että vaikka ilmastopakolaisuus saa jonkin verran näkyvyyttä mediassa, siitä olisi hyvä keskustella enemmän. Tällä hetkellä media ei välttämättä anna tilaa kaikille ilmastopakolaisuuden kysymyksille. Asiantuntijat toivovat tiedon olevan mediassa todenmukaista. Ajassa, jossa valeuutisia on yhä enemmän, oikean tiedon saaminen julki nähdään tärkeänä. ”Kyllähän se media muokkaa hyvin vahvasti sitä diskurssimaisemaa ja sitä, että miten asiasta keskustellaan ennen kaikkea sitä, minkälaisena se näyttäytyy. Näyttäytyykö se asiana, jolle voi tehdä jotakin vai näyttäytyykö se uhkakuvana”, kertoo julkisen puolen edustaja.

5.1.6 Vastuun tarinalinja

”Ei se oikein sovi EU:n eikä Euroopan imagoon, että meillä on merialue, johon kuolee vuosittain tuhansia ihmisiä sen takia, että meidän siirtolaisuusjärjestelmä ei toimi.”

Tiedeyhteisön edustaja

Vastuun tarinalinjalle ominaista on vastuun käsitteen nostaminen esiin puhuttaessa ilmastopakolaisuudesta. Tarinalinjassa esiintyvät kaikki haastattelemani toimijat. Vastuu korostuu ja saa merkityksiä ilmastokriisin torjumiseen liittyvässä keskustelussa, lähtömaiden sopeutuvaisuuden auttamisessa, kehitysapuun ja humanitaariseen apuun keskittyvässä puheessa ja päätöksenteontason vastuuna. Vastuun kysymys on läsnä monissa tarinalinjoissa ja se läpi leikkaa ilmastopakolaisuudesta käytyä keskustelua. Asiantuntijoiden mukaan ilmastokriisi vaikuttaa kaikkiin, mutta heikoimmassa

asemassa oleviin köyhiin maihin enemmän kuin rikkaisiin maihin. Erityisesti se vaikuttaa haavoittuvassa asemassa oleviin naisiin ja tyttöihin. ”*Kyse on globaalista ongelmasta. Mitä pahemmaksi menee, siinä ei mitään voittajia tai häviäjiä ole vaan kaikki häviää. [...] Mutta kyllä toki niinkun nää nyt jo näkyvät vaikutukset osuvat ensisijaisesti niihin valitettavasti usein köyhimpiin ja hauraimpiin maihin. Mut sit vielä niissä maissa ihmisiin, jotka ovat heikoimmassa asemassa, joilla ei ole kapasiteettia suojaautua niiltä ilmastonmuutoksen vaikutuksilta*”, sanoo tiedeyhteisön edustaja.

Asiantuntijat puhuivat paljon yhteistyöstä, ja ilmastokriisin torjumisesta tulisi haastateltavien mukaan ottaa yhdessä enemmän vastuuta. Toimijat näkevät, että vastuu ilmastokriisin torjumisesta on ensisijaisesti yhteisöjen ja nimenomaan kansainvälisten yhteisöjen ennemmin kuin yksilöiden käsissä. ”*Näähän on periaatteessa kaikkien vastuulla. Toki nää on sen mittaluokan asioita, että tästä tarvittaisi poikkeuksellista kansainvälistä yhteistyötä*”, toteaa järjestön edustaja. Asiantuntijat keskustelivat myös vallasta. Vastuun tarinalinjalle ominainen piirre on sanojen, merkitysten ja lausahdusten kautta ilmenevä valta-asetelma. Se näkyy analogiassa, jossa rikkailla mailla on toimijoiden mukaan valtaa suhteessa köyhempiin maihin, sillä heillä on mahdollisuus auttaa pakolaisia tai päättää pakolaispolitiikasta. Puhetavassa korostuu puhe heistä ja meistä, globaalista pohjoisesta ja etelästä, rikkaista ja köyhistä maista, pakolaisista lähtömaista ja vastaanottavista yhteiskunnista, porukoista muualla sekä massoista, jotka lähtevät kaukaa vaarallisesta globaalista etelästä ja tulevat turvaan globaaliin pohjoiseen.

Keskustelu on dikotomista ja niputtaa ihmiset kahteen kategoriaan, joista toisessa kategoriassa on valtaa ja toisessa ei. Sen lisäksi, että asiantuntijat luovat kahtiajakoa sanapareilla, he myös toisintavat epätasa-arvoisia käytäntöjä keskustelemalla kehitysmaista ja toistamalla kehitysmaan käsitettä. Puhetapa on problemaattinen. Esimerkiksi Fingon asiantuntijat Eija Ranta ja Teppo Eskelinen ovat sitä mieltä, että kehityksen käsite on ongelmallinen, sillä se pitää sisällään ajatuksen siitä, että toiset ovat edellä ja toiset jäljessä. Myös kehitys on tässä määritelty globaalissa pohjoisessa sijaitsevien valtioiden näkökulmasta. Tämän tyyppinen jako on poliittinen: toiset ovat keskiössä ja toiset taas syrjäseutua. (Fingo 2018.) Kehitystä arvottava diskursiivinen käytäntö heijastelee uuskolonialistista puhetapaa, jossa valtaa käyttävät entiset siirtomaavallat ja taloudellisesti hyötyvät maat suhteessa entisiin siirtomaihin (Ashcroft ym. 1998, 162–163). Fingon asiantuntijat kannustavat käyttämään muita käsitteitä kuin

kehitysmaa. Siitä, minkälaisia jaotteluista eri maiden välille olisi hyvä tehdä, on erilaisia näkemyksiä ja yhtä oikeata vastausta tähän ei ole (Fingo 2018). Itse päädyin tässä tutkielmassa käyttämään globaalin etelän käsitettä, vaikka sekin on nimenomaan globaalissa pohjoisessa luotu termi. Globaalin etelän käsite ei kuitenkaan eriarvoista yhteiskunnallisia rakenteita samalla tavalla kuin kehitysmaan käsite.

Haastateltavat näkevät, että ilmastopakolaisuutta tulisi enenevässä määrin käsitellä humanitaarisen avun tai kehitysavun kautta ja vastuu ratkaisuksista tulisi toteuttaa osana kehityspolitiikkaa. Tarinalinjassa vastuuta siirrettiin kehitysavun puolelle.

Kehityspolitiikka on asiantuntijoiden mukaan keino niin ilmastokriisin torjumiseen kuin siihen sopeutumiseenkin globaalissa etelässä. Ilmastokriisin hillintä ja siihen sopeutuminen ovat myös vuoden 2016 valtioneuvoston kehityspoliittisessa selonteossa avainasemassa (Ulkoministeriö 2016). Julkisen puolen edustaja kertoo: *”Meidän pitää antaa kehitysapua, jotta nää ihmiset ei tulisi tänne meille. Niin ei se kuitenkaan ole se päämäärä. Se on ehkä välillisesti. Saattaa vaikuttaa siihen, että haluaa tai pystyy jäämään sinne missä ne on. Näin mä sen itse näkisin.”*

Asiantuntijat nostivat auttamisen ja tukemisen tärkeiksi teemoiksi. Toimijat lähestyivät auttamista globaalin pohjoisen velvollisuuden kautta. Heidän mukaansa globaalilla pohjoisella on valtaa, vastuuta ja velvollisuus antaa apua globaalille etelälle. Globaalia etelää tulisi tukea ilmastokriisin sopeutumisessa ja ilmastopakolaisuuden juurisyihin pureutumisessa. *”Toisaalta tää menee takasin sinne valtiovastuuseen. Kyl kehittyvillä valtioilla on velvoite auttaa kehittyviä valtioita siinä prosesseissa. Se on myös niiden kehittyvien valtioiden edun mukaista. Mitä tasa-arvoisempia valtioita on, sitä epätodennäköisemmin syntyy niitä siirtolaisuusvirtoja tai syntyy konflikteja alueiden välillä. Siinä mielessä se on myös oman edun mukaista antaa tukea”*, toteaa tiedeyhteisön edustaja.

Käsitteet solidaarinen ja oikeudenmukainen pilkahtelivat aineistosta. Asiantuntijat käyttävät niitä kuvatessaan pakolaisjärjestelmää, johon tulisi pyrkiä globaalilla tasolla. Solidaarisuutta ja oikeudenmukaisuutta korostivat erityisesti järjestöjen edustajat. *”Silloin kun puhutaan ilmastopakolaisuudesta, se liittyy niin vahvasti siihen globaaliin oikeudenmukaisuuteen, siihen kehikkoon”*, toteaa edustaja järjestöstä. Globaalin tason vastuu tulisi ottaa yhdessä. Haastateltavat toivoisivat jotain yhdessä sovittua sopimusta tai systeemiä, joka velvoittaisi eri valtiot toimimaan vastuullisesti. Kansainvälisellä

yhteistyöllä asiantuntijat viittaavat EU:ssa ja YK:ssa tehtyihin sopimuksiin ja velvoitteisiin. ”*Ystävällisyyden ja solidaarisuuden verkosto toimii ja ohi kaikkien mahdollisten kansallisuus ja etnisyys ja sosiaaliluokka ja muiden rakennettujen rajojen ohi*”, tiivistää järjestön edustaja.

5.2 Odotuskoalitiot

Edellä esitetyt tarinalinjat voivat vaikuttaa siihen, miten tulevaisuutta hahmotetaan ja luodaan. Siksi tässä tutkielmassa ollaan kiinnostuneita niissä ilmenevistä odotuksista. Tarinalinjoista muodostui jämähtämisen ja muutoksen odotuskoalitiot. Ensimmäiseen näistä kuuluvat vastuun, turvallisuuden, resilienssin, määrittelyn ja politiikan tarinalinjat. Jälkimmäiseen sisältyvät ymmärryksen, vastuun, resilienssin ja politiikan tarinalinjat. Odotuskoalitiot ovat hallitsevia tapoja nähdä ilmastopakolaisuuden tulevaisuus ja niillä on mahdollisuus viedä politiikan sekä päätöksenteon päämääriä eteenpäin. Vielä on kuitenkin vaikea puhua odotuksien kohdalla institutionalisoitumisesta, sillä keskustelu ilmastopakolaisuudesta kasvaa ja elää koko ajan.

Odotuskoalitiot sisältävät pienempiä odotuksien prosesseja. Kutsun niitä analyysissa komponenteiksi. Komponentit kuvaavat odotuksien lausuntoja tarinalinjoissa, jotka luovat tulevaisuutta. Komponenttien voidaan ajatella olevan antisipaatioita eli niitä prosesseja, joiden kautta asiantuntijat muuntavat odotukset tulevaisuudesta tässä hetkessä (Alvial-Palavicino 2015). Komponentit kuvaavat tulevaisuuden odotuksien mekanismeja, jotka nousevat asiantuntijoiden puheesta ja jotka vaikuttavat siihen, minkälaiseksi ilmastopakolaisuuden tulevaisuus muodostuu.

Sen lisäksi, että olen kiinnostunut diskurssikoalitioissa yhdistyvistä odotuksista, haluan koalitoiden avulla tutkia toimijoiden roolia eri diskurssien rakentumisessa. Näin ollen odotuskoalitioissa tulee näkyviksi niissä esiintyvät toimijat. Koetan ymmärtää, kuka muodostaa ilmastopakolaisuudesta odotuksia ja miten. Diskurssikoalition jäsenet eivät välttämättä jaa samanlaista arvomaailmaa, vaan yhteinen ymmärrys rakentuu kielellisessä todellisuudessa. Koalitiot avaavat eri toimijoiden tapaa ymmärtää ilmastopakolaisuutta, heidän heijastamiaan valta-asemia ja koko tutkimuskohdetta konstruoivia yhteiskunnallisia rakenteita. Asemoin toimijat jokaiseen esittelemääni komponenttiin. Analyysissa ollaan kiinnostuneita siitä, onko jollain ymmärryksellä valtaa toimijoiden kesken. Jos huomataan toimijoiden yhtäläisyyksiä kielen kautta,

voidaan ymmärtää paremmin tulevaisuudessa tehtäviä politiikkaratkaisuja ja reflektoida eri tahojen edellytyksiä osallistua niihin.

5.2.1 Jämähämisen odotuskoalitie

”Ehkä tässä vaiheessa vaikea nähdä. Lyhyellä aikavälillä en odota mitään erityisen suurta mullistusta suuntaan tai toiseen. Jos me lisätään useampien vuosikymmenten aikaperspektiivi, niin sit saattaa olla hankalampi tilanne edessä.”

Tiedeyhteisön edustaja

Ensimmäinen esitelty odotuskoalitie on jämähämisen odotuskoalitie, joka sisältää passiivisuuden, pelon, ristiriitaisuuden ja polarisaation komponentit vastuun, turvallisuuden, resilienssin, määrittelyn ja politiikan tarinalinjoissa. Jämähämisen odotuskoalitiassa nousee esiin odotus siitä, että jos mikään ei muutu ilmastopakolaisuuden päätöksentekoon liittyen, johtaa se tuhoihin ihmiskunnan ja maapallon elinvoimaisuudenkin näkökulmasta. Esittelen seuraavaksi antisipoimalla muodostuneet komponentit ja niiden kautta luodut tarinat sekä poliittiset merkitykset. Jämähämisen odotuskoalitionen komponentit ovat tiivistettynä taulukossa 4.

Taulukko 4. Jämähämisen odotuskoalitionen komponentit.

Komponentti:	Tarinalinjat:	Toimijat:	Kuvaus komponentista:
<i>Passiivisuuden komponentti</i>	Vastuun ja politiikan tarinalinjat	Kaikki toimijat	Siirretään vastuuta toisille toimijoille, Sivuutetaan ilmiön vakavuus, Poliitiikan hitaus, Ilmiö eteen ei tehdä toimia, Pakolaisille ei tarjota suojelua, Lakoninen sävy suhtautua yhteisiin ratkaisuihin, Epäilevät sanavalinnat
<i>Ristiriitaisuuden komponentti</i>	Politiikan, vastuun ja määrittelyn tarinalinjat	Kaikki toimijat	Heijastaa koko keskustelua, Tulevaisuus politiikan suhteen on niin epävarma, että siitä on vaikea puhua johdonmukaisesti, Diskursseja syntyy niin paljon, että ne alkavat sotimaan toisiaan vastaan, Määrittelystä tai vastuun jakautumisesta ei päästä yhteisymmärrykseen
<i>Pelon komponentti</i>	Turvallisuuden ja politiikan tarinalinjat	3 tiedeyhteisön edustajaa, 3 julkisen puolen edustajaa, 3 järjestöjen edustajaa	Puhutaan riskeistä ja uhista, jotka kasvavat niin suuriksi, että niistä syntyy koko ihmiskuntaa määrittäviä, Pelko turvattomuuden tunteesta, Arka sävy, jolla politikasta keskustellaan, Pelko poliittisen tilanteen kärjistyisestä pitää keskustelua paikallaan

<i>Polarisaation komponentti</i>	Resilienssin, vastuun, määrittelyn, politiikan ja turvallisuuden tarinalinjat	Kaikki toimijat	Maailma on entistä kahtiajakoisempi, Toimijat muodostavat jakolinjaa eri ihmisryhmien välille, Jaottelevat käytännöt tukevat uskolonialismia, Keskustelun vakiintumattomuus luo pohjan eri tahojen mahdollisuudelle hyödyntää poliittisia tilanteita, Aiheesta on vaikea puhua muukalaisvihamielisen poliittisen keskustelun vuoksi
----------------------------------	---	-----------------	---

Passiivisuuden komponentti ilmenee vastuun ja politiikan tarinalinjoissa. Passiivisuus muodostuu vastuun tarinalinjassa kaikkien julkisen puolen toimijoiden puheessa. Asiantuntijat antisipoivat passiivisuutta siirtämällä vastuuta toisille toimijoille. Yhdessä julkisen puolen haastattelussa asiantuntija korosti ilmastopakolaisuuden olevan ennen kaikkea sisäistä muuttoliikettä globaalissa etelässä, sivuuttaen näin ilmiön globaalin merkityksen tulevaisuudessa. Passiivisuus politiikan tarinalinjassa tulee esiin kaikkien järjestöjen, kaikkien tiedeyhteisön edustajien ja kahden julkisen puolen toimijan haastatteluista heidän painottaessaan poliittisen päätöksenteon hitautta. ”*En tiedä tapahtuuko varsinaisesti mitään. Mä luulen, et kansainvälisellä tasolla odotetaan, että saako se Global compact minkäänlaista roolia tai viitataanko siihen missään käytännön poliittisissa päätöksissä tulevaisuudessa*”, kertoo tiedeyhteisön edustaja.

Passiivisuuden komponentissa odotus liittyy siihen, ettei ilmastopakolaisuudelle tehdä toimia. Passiivisuuden antisipointi kuvastaa skenaariota, jossa pysymme samassa tilanteessa ilmastopakolaisuuden ratkaisemiseen liittyvien toimien suhteen. Näin yhteiskunnat eivät tee suuria muutoksia. Voisimme tulevaisuudessa olla tilanteessa, jossa ilmastopakolaisille ei tarjota suojelua, vaikka arvioidusti heidän määränsä maailmassa kasvaa. Odotus tulee näkyviin sekä asiantuntijoiden painotuksissa, kuten lakonisessa sävyssä suhtautua yhteisiin ratkaisuihin, että epäilevinä sanavalintoina, kuten ”en tiedä”.

Ristiriitaisuuden komponentti on osa politiikan, vastuun ja määrittelyn tarinalinjaa. Toimijoina ovat kaikki asiantuntijat. Ristiriitaisuuden odotus on olennainen tutkielmassa sen heijastaessa koko ilmastopakolaisuuskeskustelua. Odotus tukee Bettinin ym. (2017) ajatusta diskurssien yhtäaikaisesta olemassaolosta (Bettini ym. 2017, 349). Suomalaisten asiantuntijoiden näkemyksissä on ristiriitaisia puhetapoja. Ne ilmenevät yksittäisten toimijoiden haastatteluissa ja eri toimijoiden väleillä. Ristiriitaisuutta on esimerkiksi ilmastopakolaisuuden käsitteeseen sekä poliittisten päätösten eteenpäin viemisen suhteen. Ilmastopakolaisuutta ei ilmiönä kielletä. Mutta

se, miten ilmastopakolaisista tulisi puhua ja minkäläistä suojelua tai kansainvälistä säätelyä aihe vaatii, ovat edelleen kiistelyn kohteena. Aineistosta välittyy viesti, että tulevaisuus ilmastopakolaisuuden politiikan suhteen on niin epävarma, että siitä on vaikea puhua johdonmukaisesti. Ristiriitaisuus näyttäytyy, kun diskursseja ja näkökulmia syntyy niin paljon, että ne alkavat yhä enemmän sotimaan toisiaan vastaan. Silloin esimerkiksi määrittelystä tai vastuun jakautumisesta ei päästä yhteisymmärrykseen.

Pelon komponentissa olennaisia antisipaatioita ovat riskit ja uhat, jotka määrittävät odotuksia. Pelon odotus antisipoidaan turvallisuuden ja politiikan tarinalinjoissa. Toimijoina pelon komponentissa ovat kaikki tiedeyhteisön edustajat, kaikki paitsi yksi julkisen puolen toimija ja kaikki paitsi yksi järjestön edustaja. Turvallisuuden tarinalinjassa asiantuntijat antavat merkityksiä keskustelemalla erilaisista ympäristöllisistä muutoksista, joita mahdollisesti tulevaisuudessa tapahtuu. Riskit ihmisten turvallisuudelle kasvavat niin suuriksi, että niistä syntyy koko ihmiskuntaa määrittäviä uhkia. Riskeistä ja uhista puhuttaessa korostuu pelko turvattomuuden tunteesta, jonka nähdään yhä enemmän olevan läsnä. Poliitiikan tarinalinjassa pelko taas liittyy arkaan sävyyn, jolla politiikasta keskustellaan. Järjestön edustaja toteaa: *”Se on yksi meidän teema. Mut täytyy sanoa, et se on sellainen mistä me ollaan puhuttu mahd. vähän, koska me ei olla nähty sellaisena mikä välttämättä auttaa sitä tulosta kohti, mikä tarvitaan.”* Se, etteivät haastateltavat uskalla käydä keskustelua suoraan ja varovat sanomisiaan peläten poliittisen tilanteen kärjistyvän, pitää jo itsessään ilmastopakolaisuuskeskustelua paikallaan. Konfliktien pelko saattaa osaltaan syventää viime vuosina vahvistunutta jakautunutta poliittista ilmapiiriä.

Edellä mainittuun kehitykseen viittaisi myös polarisaation komponentti, jossa haastateltavat antisipoivat polarisaation ja kahtiajaon lisääntyvän tulevaisuudessa. Komponentissa ilmenevät tarinalinjat ovat turvallisuuden, resilienssin, määrittelyn, vastuun ja politiikan tarinalinjat. Toimijoina komponentissa ovat kaikki asiantuntijat. He odottavat, että tulemme tulevaisuudessa yhä enemmän puhumaan meistä ja heistä, köyhistä ja rikkaista, globaalista etelästä ja globaalista pohjoisesta. Maailma on entistä jakautuneempi erilaisiin ajatteluleireihin, kertovat haastattelemanasi asiantuntijat. Toisaalta toimijat muodostavat itse puheensa kautta jakolinjaa eri ihmisryhmien väleille. Tämä ilmeni resilienssin, turvallisuuden, politiikan, määrittelyn ja vastuun

tarinalinjoissa. Jaotteleva käytäntö puheessa voi kuitenkin osoittautua epäedulliseksi eikä kovin rakentavaksi (Mayer 2014, 31).

Esitellyt polarisoivat käytännöt tukevat uuskolonialistista konventiota muodostamalla näyttämön, jolla globaalien pohjoisten valtiot voivat hyödyntää valtaa ilman vastuuta suhteessa globaalien etelän valtioihin (Young 2001, 44). Polarisaation odotus tuo esiin, kuinka ilmastopakolaisuuskeskustelun vakiintumattomuus luo pohjan eri tahojen mahdollisuudelle hyödyntää poliittisia tilanteita omaksi hyödykseen (Bettini 2013b, 131–132). Haastatelluista toimijoista suurin osa näki, että ilmastopakolaisuudesta on vaikea puhua aiheen aiheuttaman muukalaisvihamielisen poliittisen keskustelun vuoksi. Tämän tyyppinen asetelma luo jo itsessään areenan polarisoituneelle tulevaisuudelle, jossa tilaa annetaan erilaisuutta ja muutosta pelkääville tahoille. *”Meillä on tällä hetkellä polarisoitunut tää tilanne. Ja tietynlaiset tavat puhua ilmastonmuutoksesta ovat enemmän polarisoivia kuin toiset”*, tiivistää järjestön edustaja.

5.2.2 Muutoksen odotuskoalitio

”Totta kai mä toivon, että ei varmasti oo mahdollista luoda olosuhteita, jossa kukaan ei joutuisi jättämään kotia ilmaston takia tai konfliktin takia.” Järjestön edustaja

Edellisessä kappaleessa esiteltiin jämähtämisen odotuskoalitiota, joka kuvastaa ei-toivottua odotusta asiantuntijoiden puheessa. Sekä ei-toivotuilla että seuraavaksi esitetyillä toivotuilla tulevaisuuksilla voi olla tärkeä vaikutus ihmisten odotusten suuntaamisessa kauhukuvien sijaan myös mahdollisuuksien näkemiseen. Tässä kappaleessa käydään läpi muutoksen odotuskoalitiota aktiivisuuden, valvutuneisuuden, sitoutuneisuuden ja oikeudenmukaisuuden komponenttien kautta. Komponentteja esiintyy ymmärryksen, resilienssin, vastuun ja politiikan tarinalinjoissa. Muutoksen odotuskoalition komponentit ovat tiivistettynä taulukossa 5.

Taulukko 5. Muutoksen odotuskoalition komponentit.

Komponentti:	Tarinalinjat:	Toimijat:	Kuvaus komponentista:
<i>Aktiivisuuden komponentti</i>	Resilienssin, ymmärryksen ja vastuun tarinalinjat	4 järjestöjen edustajaa, 3 tiedeyhteisön edustajaa, 3 julkisen puolen edustajaa	Ilmiön eteen toimitaan aktiivisesti, Jatkuva toimintaa, Ilmastokriisin sopeutuminen ja torjuminen, Vaikutusvaltaisemmat ottavat aktiivisesti vastuuta, Aktiivinen tiedon leviäminen

<i>Valveutuneisuuden komponentti</i>	Ymmärryksen tarinalinja	4 järjestöjen edustajaa, 3 tiedeyhteisön edustajaa, 3 julkisen puolen edustajaa	Tietoisuuden lisääminen keskustelun tai koulutuksen avulla, Kansallinen ja poliittinen tila, jossa eri tahoilla on yhteisymmärrys ilmiön vakavuudesta, Toimia ilmiön estämiseksi tehdään tietoisesti, Medialla rooli
<i>Sitoutuneisuuden komponentti</i>	Resilienssin, ymmärryksen, politiikan ja vastuun tarinalinjat	4 järjestöjen edustajaa, 2 tiedeyhteisön edustajaa, 3 julkisen puolen edustajaa	Ilmastopakolaisuus on yhteinen asia, joka kaikkien tulisi ymmärtää, jolle pitäisi tehdä toimia ja josta tulisi ottaa vastuuta, Yhteistyöhön sitoutuminen, Näyttäytyy mehenkisessä puheessa
<i>Oikeudenmukaisuuden komponentti</i>	Vastuun ja politiikan tarinalinjat	4 järjestöjen edustajaa, 3 tiedeyhteisön edustajaa, 3 julkisen puolen edustajaa	Solidaarinen vastuunkantamisen maailma, jossa heikompia tuetaan, Yhteiskuntajärjestelmät suojelevat ilmastopakolaisia

Muutoksen odotuskoalitiossa ilmenevä aktiivisuuden komponentti pitää sisällään antisipoinnin siitä, että ilmastopakolaisuuden ehkäisemisen eteen toimitaan aktiivisesti. Komponenttia esiintyy resilienssin, ymmärryksen ja vastuun tarinalinjoissa. Toimijat komponentissa ovat järjestöjen edustajat, tiedeyhteisön edustajat ja kaikki paitsi yksi julkisen puolen toimija. Antisipaation prosessi, joka tulee toimijoiden puheesta näkyväksi, on jatkuvaa toimintaa. Aktiivinen toiminta sisältää ajatuksen ilmastokriisiin sopeutumisesta ja torjumisesta, jotka resilienssin tarinalinja tuo esiin. *”Toivoisin, että herätään aktiivisemmin siitä pakolaisuuden ja siirtolaisuuden hallinnasta tekemään sellaisia ratkaisuja niissä lähtöpaikoissa ja tukemaan sellaisia yhteisöjä, joissa se on todennäköistä”*, antisipoi tiedeyhteisön edustaja. Vastuun tarinalinjassa aktiivisuutta antisipoidaan ajatuksena, jossa vaikutusvaltaisemmat ottavat aktiivisesti vastuuta. Ymmärryksen tarinalinjassa aktiivisuus näyttäytyy toiveena aktiivisesta tiedon leviämisestä.

Valveutuneisuuden komponentti nousee esiin ymmärryksen tarinalinjan kautta. Tässä tarinalinjassa toimijoina ovat kaikki tiedeyhteisön ja järjestöjen edustajat sekä kaikki paitsi yksi julkisen puolen toimija. Komponentissa erityisesti tiedeyhteisön toimijat luovat tulevaisuutta merkitykselliseksi korostamalla tietoisuuden lisäämistä. Puhetapa tulee näkyväksi korostamalla tässä hetkessä tapahtuvaa ja muutokseen johtavaa tietoisuuden laajentamista esimerkiksi keskustelun tai koulutuksen avulla. Valveutuneisuuden odotus on kansallinen ja poliittinen tila, jossa eri tahoilla on

yhteisymmärrys ilmastokriisin ja siihen liittyvän muuttoliikkeen vakavuudesta.

Valveutuneisuuden komponentti tarkoittaa sitä, että toimia ilmastopakolaisuuden estämiseksi tehdään tietoisesti. Se sisältää myös ajatuksen siitä, että totuudenmukaista tietoa ilmastopakolaisuudesta on saatavilla esimerkiksi median kautta. *”Myös samaan aikaan on silleen, että mä uskon, että maailma muuttuu vaan tällä tavalla, että ihmiset tulee tietoisemmaksi asioista”*, toivoo tiedeyhteisön edustaja.

Sitoutuneisuuden komponenttiin liittyy odotus siitä, että ilmastopakolaisuus on yhteinen asia, joka jokaisen tahon tulisi ymmärtää, jolle pitäisi tehdä toimia ja josta tulisi ottaa vastuuta. Komponentti näyttäytyy resilienssin, ymmärryksen, politiikan ja vastuun tarinalinjoissa. Toimijoina ovat kaikki paitsi yksi tiedeyhteisön ja yksi julkisen puolen toimija. Odotus korostaa yhteistyöhön sitoutumista ilmastokriisin hillitsemisessä ja sopeutumistoimissa resilienssin tarinalinjassa. Sitoutuneisuus näyttäytyy vastuun tarinalinjan me-henkisenä puheena, jossa luodaan niin sanotusti yhteishenkeä ilmastokriisin torjumisen suhteen. Poliitiikan tarinalinjassa halutaan korostaa sitouttamista kansainvälisellä yhteistyöllä. *”Toisaalta sit sen yhteistyön lisääminen siinä, että yleensä ymmärrettäisi se ilmastonmuutoksen tai sen seurannaisten, ilmastonmuutoksen vakavuus. Että sille asialle tehtäisi jotakin, koska meillä ei kuitenkaan riitä ne pelkät yksilöiden toimet, eikä pelkästään kansallisvaltioiden toimet”*, pohtii julkisen puolen asiantuntija yhteistyön tulevaisuutta.

Oikeudenmukaisuuden komponentissa yhdistyvät antisipointi ja odotukset solidaarisemmasta maailmasta, jossa heikompi tuetaan, sekä siitä toiveesta, että yhteiskuntajärjestelmät suojelevat ilmastopakolaisia. Oikeudenmukaisuuden komponentissa toimijoina ovat kaikki paitsi kaksi julkisen puolen toimijaa. Oikeudenmukaisuuden odotus tulee näkyväksi vastuun tarinalinjassa korostamalla solidaarista vastuunkantoa. Poliitiikan tarinalinjassa odotukseen liittyy ajatus kansainvälisestä järjestelmästä, jossa ilmastopakolaisille annetaan suojelua. Ilmastopakolaisuus on erityisesti järjestöjen edustajien mielestä oikeudenmukaisuuskysymys, jota tulisi tulevaisuudessa tarkastella siitä näkökulmasta. *”Kyllähän se vahvistaa sellaista ajattelua, et mikä on oikeudenmukaista ja kenen kärsimys on sellainen ja kenen kokema oikeudenmukaisuus on sellainen, mistä meidän pitäisi välittää, [...] josta pitäisi olla huolissaan”*, tiivistää järjestön edustaja.

Osalla asiantuntijoista oli laajempia muutoksen toiveita ja he antisipoivat rakenteellisista muutoksista. Ne ovat isomman tason odotuksia, joiden tapahtumiseen tarvitaan hegemonisoituneita ja institutionalisoituneita tarinalinjoja sekä diskurssikoalitioita. Kaksi järjestöjen edustajaa kertoivat haastatteluissa siitä, kuinka kapitalistinen talousjärjestelmä on suurin este ilmastokriisin torjumiseen ja ilmastopakolaisuuden kysymysten ratkaisemiseen. Kapitalismia ei myöskään voi erottaa sen edellyttämästä epätasa-arvosta. Silvia Federicin (2004) mukaan kapitalismi on synnyttänyt koko maailman kattavan alistamisen järjestelmän, jossa rasismi ja seksismi luovat erotteluja ihmisten välille. Uusliberalistinen kapitalistinen järjestelmä siis ylläpitää eriarvoistavia ja haitallisia rakenteita, joissa luodaan tai ei luoda ilmastopakolaisille mahdollisuuksia elää.

Tulevaisuudessa olisi mahdollista pohtia kriittisesti yhteiskunnassa piileviä valtarakenteita ja niiden suhdetta suurempiin järjestelmätason kysymyksiin. Kuten järjestön edustaja kertoo: *”Mutta tosi paljon on myös, että kaikki menee käsikädessä. Tavallaan se luonto on tällä hetkellä tämmöisen uusliberalistisen, kapitalistisen ja jonkunlaisen valkoisen miehisen ylivallan sortama niin kuin kaikki muutkin. Että menee jotenkin siinä samassa. Nään, että luonto on ainoa, joka loppujen lopuksi pystyy antamaan takaisin tai päihittämään. [...] Toki ollaan tuhoamassa hienosti maapalloa ja saatu aikaan kuudes sukupuuton aalto. Mutta siitä huolimatta mä nään, että ennemmin ihminen tuhoutuu mitä se luonto. Loppujen lopuksi me tehdään tää mahdottomaksi meille asua.”*

5.3 Toimijat tarinalinjoissa ja odotuskoalitioissa

Edellä esitellyt tarinalinjat ja odotuskoalitioiden komponentit eli antisipaatiot tuottavat todelliseksi sen, että asiantuntijat toteuttavat keskenään melko samanlaisia sulkeumia ja todellisuutta ilmastopakolaisuudesta. Valtavia eroja tai ristiriitaisuuksia toimijoiden väleillä ei ollut. Tämä kertoo ilmastopakolaisuuden keskustelun uutuudesta Suomessa. Se myös paljastaa sen, että Suomi on pieni maa, jossa ilmiön kanssa työskenteleviä toimijoita on melko vähän. Eroavaisuudet toimijoiden väleillä saattavat korostua tulevaisuudessa, kun keskustelu kehittyy ja toimijat ilmastopakolaisuuden kentällä lisääntyvät. Lisäksi samankaltaisuus paljastaa, että ilmastopakolaisuuskeskusteluun liittyy yhä enenevässä määrin erilaisia epävarmuustekijöitä, oli sitten kyseessä käsitteen määrittely tai poliittinen keskustelu. Epävarmuus voi vaikuttaa siihen, ettei vahvasti erilaisia näkemyksiä ole voinut syntyä.

Suurimmat eroavaisuudet toimijoiden tuottamissa diskursseissa ilmenivät määrittelyn, politiikan, ymmärryksen ja vastuun tarinalinjoissa. Tarinalinjoissa erot näkyivät toimialojen väleillä, eli järjestöjen, tiedeyhteisön ja julkisen puolen välisissä tavoissa muodostaa diskursiivisia merkityksiä. Asiantuntijoiden tapa käsitellä ilmastopakolaisuutta on pitkälti liitoksissa siihen instituutioon, jossa he työskentelevät. Tätä jaottelua voivat selittää eri instituutioissa toimivat ja historian saatossa muovautuneet tavat, joiden pohjalta eri yhteiskunnan sektorit toimivat. Alford ja Friedland (1985) ovat keskustelleet institutionaalisten logiikoiden käsitteestä, jonka mukaan eri instituutioissa on olemassa tapoja, joita pidetään yllä ja toisinnetaan kulttuuristen olettamusten sekä poliittisten diskurssien välityksellä. Logiikat voivat olla esimerkiksi periaatteita tai käytäntöjä, jotka vaikuttavat organisaation toimintaan. Heidän mukaansa on olemassa taistelevia institutionaalisia voimia, kuten julkinen, yksityinen ja järjestösektori, jotka sisältävät erilaisia tapoja ja uskomuksia sekä muokkaavat toimijoiden asemaa poliittisella foorumilla. (Alford & Friedland 1985, 428–431.)

Kun tarkastelemme ilmastopakolaisuuden tarinalinjoja, joissa eroavaisuuksia on julkisen puolen, järjestöjen ja tiedeyhteisön välillä, on tärkeä ottaa institutionaaliset logiikat huomioon. Tutkielman tarinalinjoissa eri instituutioista olevat toimijat tekevät sanoissaan valintoja tavoitellessaan oman näköisiä ratkaisuja ilmastopakolaisuuden suhteen (Alford & Friedland 1985, 428–431). Asiantuntijoilla on kulttuuriset ja historialliset lähestymistapansa siihen, miksi he luovat diskursiivisia käytänteitä ilmastopakolaisuudesta oman instituutionsa tai organisaationsa näkökulmasta.

Onkin mielekästä olla tietoinen tutkielman tuloksissa ilmenevistä kansalaisyhteiskunnan ja julkisen hallinnon välisistä eroista, joita ilmenee sanavalinnoissa. Ne tuovat esille myös sen, mistä kaikesta on oman ammatin kautta mahdollista puhua ja mistä ei. Koalitioissa antisipaatioiden liitoksia tehdään sektorista riippumatta. Toimijat kuitenkin sijoittavat oman asemansa ja tapansa vaikuttaa ilmastopakolaisuuskysymyksiin institutionaalisten logiikoiden mukaisesti toistamaan niitä käytäntöjä, joista käsin julkinen sektori, järjestösektori ja tiedeyhteisö toimivat. Julkisen puolen toimijat vetoavat lakiin, virkahenkilötyöhön ja erilaisiin ylhäältä alas toteutettaviin malleihin. Tiedeyhteisö näkee itsensä tiedon tuottajana ja järjestösektori keskustelee lobbaamisesta

ja vaikuttamistyöstä. Nämä iskostuneet institutionaaliset voimat muovaavat haastateltavien toimintaa päätöksenteossa ilmastopakolaisuuden suhteen.

Se, että odotukset jakautuvat kahteen laajaan odotuskoalitioon, kertoo ilmastopakolaisuuden kompleksisuudesta. Se myös heijastelee sitä, kuinka ihmismielen on helppo kuvitella ääripäitä maailmasta yksinkertaistaakseen todellisuutta. Halusin diskurssikoalitioiden avulla tuoda esiin ja yhdistää toimijat. Kiinnostavaa toimijoiden asemoinnissa ovat kaikissa komponenteissa esiintyvät eri sektoreiden toimijat. Molempien ilmastopakolaisuuden diskurssikoalitioiden voidaan sanoa olevan hallitsevia suomalaisten asiantuntijoiden kentällä, sillä niissä esiin nousseet odotukset saavat poliittisia merkityksiä. On syytä pohtia, voisivatko tarinalinjat ja odotuskoalitiot olla työkaluja tulevaisuudessa eri toimijoille käydä yhdessä keskustelua ilmastopakolaisuuteen liittyvistä poliittisista ratkaisuista. Lisäksi on hyödyllistä kysyä, voisivatko analyysissä ilmenevät odotukset ja antisipaatiot tarjota välineitä yhteiselle toimialat ylittävälle unelmoinnille.

6 Pohdinta

6.1 Luotettavuuden arviointi

Tässä luvussa esittelen tuloksien luotettavuutta. Pohdin myös, miten tutkimusmetodi ja analyttinen viitekehys vastasivat odotuksia. Aloittaessani tutkielmaa keväällä 2019 olin tietoinen siitä, että teeman käsittely on Suomen kentällä melko uutta. Kun lähdin kartoittamaan asiantuntijoita haastateltavaksi, selvisi että ilmastopakolaisuuden parissa työskenteleviä toimijoita on Suomessa vähän. Useat tavoittamani henkilöt korostivat kahta seikkaa. Ensinnäkin osa painotti sitä, etteivät he koe olevansa erityisesti ilmastopakolaisuuden osaajia, eivätkä tiedä tahoja, joka etupäässä työskentelisi ilmiön parissa. Toiseksi osa toimijoista korosti jo yhteydenottovaiheessa, ettei ilmastopakolaisuutta ilmiönä ole olemassa sen määrittelyn takia.

Tutkielman luotettavuuden näkökulmasta on siis tärkeä ymmärtää, että haastatteleman asiantuntijat ovat ilmiön kanssa melko uusia toimijoita. On myös hyvä ottaa huomioon se, että asiantuntijat vastasivat haastattelukysymyksiin omien ammattiensa näkökulmista ja raameista. Tämä saattoi vaikuttaa haastateltavien vastauksiin, jos he olivat esimerkiksi omasta roolista käsin sidottuja antamaan tietynlaisia vastauksia. Myös oma roolini tutkijana on liitoksissa aiheeseen, aineistoon, teoriaan ja

menetelmään. Tuloksia ja analyysia tulee siis tarkastella minun sekä tietyssä ajassa ja paikassa valittujen asiantuntijoiden yhteistyön tuloksena.

Aineistona tutkielmassa olivat 12 asiantuntija- ja teemahaastattelua 11 suomalaisesta instituutiosta. Haastatteluihin osallistui yhteensä 14 henkilöä. Haastattelut toimivat hyvin tutkittaessa diskursseja, sillä puolistrukturoitu menetelmä antoi haastateltaville tilaa puhua vapaasti ilmastopakolaisuudesta. Toisaalta oli oleellista, että sain vastauksia niihin haastattelukysymyksiin, jotka olivat tutkimuskysymyksen kannalta hyödyllisiä. Aineistoa kertyi loppujen lopuksi 15 tuntia. Käytin haastatteluiden tekoon, litterointiin ja analysointiin verrattain runsaasti aikaa. Haastatteluita olisi siis voinut rajata koskemaan jonkun tietyn sektorin asiantuntijoita ja heidän tuottamiaan diskursseja. Toisaalta on tärkeä muistaa, että tutkielmassa oltiin nimenomaan kiinnostuneita eri toimijoiden diskursseista ja odotuksista, sillä näiden tutkiminen voi tuoda esiin piileviä yhteiskunnallisia rakenteita ja jännitteitä. Myös diskurssien muodostamisessa ja keskustelutapojen analysoinnissa on olennaista huomioida se, että syvällisten johtopäätösten teossa kattavampi aineisto on luotettavampi.

Tulosten luotettavuutta tarkastellessa merkityksellinen seikka on, ettei keskustelu ilmastopakolaisuudesta ole vielä vakiintunut. Tämä näkyy tulosten osalta siinä, että tarinalinjoja muodostui melko monta. Tutkielmaa olisi voinut rajata keskittymällä jonkun tietyn tai tiettyjen diskurssien analyysiin. Toisaalta se ei olisi antanut kattavaa kuvaa eri diskurssien olemassaolosta. Kun lähdin valitsemaan tutkimus- ja analyysimenetelmiä, osoittautui Hajerin argumentatiivinen diskurssianalyysi hyväksi menetelmäksi. Jälkeenpäin ajateltuna se sopi aineistoon ja antoi pätevän välineen tarkastella asiantuntijoiden puhetapoja. Toisaalta hieman haastavaksi osoittautui se, ettei haastattelemieni asiantuntijoiden diskurssien välillä ollut valtavia eroja. Toimijoiden asemoiminen diskurssikoalitioissa ei siis tuottanut niin mielenkiintoisia eroavaisuuksia kuin olisi voinut odottaa. Suurimmat erot olivat eri sektoreiden väleillä, mikä toisaalta on jo itsessään kiintoisa tulos.

Odotusten sosiologian teoria, antisipaatio ja hajerilainen diskurssianalyysi tarjosivat perustellun viitekehyksen tutkielmalleni, sillä niiden avulla kykenin avaamaan monipuolisesti tutkittavaa ilmiötä ja työskentelemään sen kanssa. Ne antoivat välineet tutkia sekä tämänhetkisiä puhetapoja että toivottuja ja ei-toivottuja tulevaisuuksia. Tarinalinjoja tutkittaessa argumentatiivinen diskurssianalyysi viitoitti tietä, jolla

erilaisia diskursseja poimittiin. Käytin tutkielmassa paljon Hajerin teosta *The Politics of Environmental Discourse: Ecological Modernization and the Policy Process* ja pohdin toki tätä tieteenteon luotettavuuden näkökulmasta. Teoksen hyödyntäminen osoittautui kuitenkin onnistuneeksi valinnaksi, sillä argumentatiivinen diskurssianalyysi auttoi ymmärtämään laaja-alaisesti toimijoiden käsityksiä ilmastopakolaisuuden todellisuuden tulkinnasta. Odotusten sosiologia ja antisipaatio olivat hyödyllisiä apuvälineitä tutkittaessa tarinalinjoissa nousseita odotuksia. Mietin, onko tarpeellista lähestyä aineistoa ja tutkimuskysymyksiäni molempien viitekehysten kautta. Päädyin kuitenkin siihen, että teorit täydentävät toisiaan ja auttavat pääsemään syvemmälle toimijoiden käsityksiin tarinalinjojen odotuksien todellisuudesta ja sen muodostumisesta.

6.2 Analyysin tarkastelu

Tässä kappaleessa tarkastelen sitä, miten analyysi vastasi odotuksia. Mietin myös analyysin mahdollisia heikkouksia. Lisäksi syvennyn siihen, miten tulokset suhteutuvat aikaisempaan tutkimukseen. Keskustelu ilmastopakolaisuudesta on hajanaista ja ristiriitaista. Näin ollen se on altis muokkautumaan ja tarkentumaan tulevaisuudessa. Mitkään tietyt tahot eivät ole Suomessa vastuussa nimenomaisesti ilmastopakolaisuuteen liittyvistä kysymyksistä. Tutkielma tuokin yhteen ilmastopakolaisuuden kanssa työskenteleviä toimijoita.

Keskustelun uutuus voi osaltaan vaikuttaa siihen, että joidenkin toimijoiden oli vaikea löytää vastauksia kysymyksiini. Syy tälle saattaa olla, ettei tietämystä ilmastopakolaisuudesta ole ehtinyt syntyä Suomessa. Toisaalta tarinalinjojen monipuolisuus kertoo keskusteluita käyttävän jo melko kirjavasti monesta näkökulmasta. Eli ilmastopakolaisuus on Suomessa aihe, josta ollaan kiinnostuneita. Se on kasvava politiikan puheenaihe. Siinä mielessä tutkielma on hyödyllinen, sillä se osoittaa sen, miltä pohjalta ilmastopakolaisuuden päätöksenteon prosesseihin kyetään pureutumaan. Kerron politiikan implikaatioista lisää johtopäätöksissä.

Tein tutkielmaa pätkissä noin kahden vuoden ajan. Jo näiden vuosien 2019–2021 aikana keskustelu on lisääntynyt. Aihe on saanut niin ikään mediassa ja tiedeyhteisössä tilaa. Haastateltavien toive keskustelun lisääntymisestä on siis jo toteutumassa. Tämä myös tukee odotuksien tutkimisen tärkeyttä. Niiden kautta pystytään paremmin suuntaamaan niitä tulevaisuuden prosesseja, joilla ilmastopakolaisuuteen liittyvät haasteet voidaan yhdessä ratkoa. Lisääntyvästä keskustelusta kertoo muun muassa se, että aikaisemmin

mainitussa vuoden 2020 ulkoministeriön ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa tuodaan esille ensimmäisen kerran ilmastokriisin aiheuttaman muuttoliikkeen vaikutus myös Suomelle. Tämä tukee kansainvälistä linjaa, jossa turvallistava näkökulma ilmastopakolaisuuteen on ollut nähtävissä jo jonkin aikaa.

Lisäksi YK:n vuoden 2018 GCM ja GCR -sopimukset ovat tuoneet ilmastopakolaisuuden keskustelupöydille. Ennen sopimusten hyväksymistä vuonna 2018 levitettiin tahallisesti väärää tietoa sopimusten sisällöstä. Väärän tiedon levittäminen eskaloitui jopa Euroopan laajuiseen kampanjaan. (Räkköläinen & Vaha 2019.) Haastattelemani tiedeyhteisön edustaja kertoi, ettei myöskään Suomessa vältytty tältä kampanjoinnilta. Ennen sopimusten hyväksymistä niiden sisältöä suomennettaessa käytettiin virheellisesti sanaa laitton siirtolainen, joka herättää vääränlaisia mielikuvia käsiteltävistä asioista. Kampanjassa olivat eniten mukana Perussuomalaiset. Muut puolueet eivät oikeastaan osallistuneet keskusteluun. Tämä vahvistaa haastatteluissa esiin tullutta seikkaa siitä, kuinka maahanmuuttokeskustelussa annetaan tilaa pääosin maahanmuuttovastaisille voimille. (Räkköläinen & Vaha 2019.) Jämähämisen odotuskoalition pelon ja polarisaation komponentit kertovat tämän tyyppisestä odotuksesta, jossa pelko aiheuttaa polarisaatiota ja toisinpäin. Näin konfliktia toisin ajattelevien kanssa pelätään niin paljon, ettei ilmastopakolaisuuden kysymyksille uskalleta tehdä toimia.

Lähtiessäni tutkimaan ilmastopakolaisuuden diskursseja ja niissä esiintyviä odotuksia suomalaisten asiantuntijoiden puheessa, minulla ei ollut tarkkaa ajatusta haastateltavien mahdollisesti luomista diskursseista. Oletukset liittyivät kansainväliseen kirjallisuuteen, jossa ilmastopakolaisia on esitetty usein turvallisuuden, resilienssin ja humanitaarisen avun diskurssien kautta (Bettini ym 2017; Mayer 2016). Lisäksi aikaisempi tutkimus osoittaa, että ilmastopakolaisuuden termi on aiheuttanut polemiikkia. Ilmastokriisin tunnistaminen kiihtyvänä ilmiönä oli kaikille asiantuntijoille selvää. Toimijoiden mukaan ilmastopakolaisuuskysymys on ratkottavissa joko sopeutumis- tai hillitsemistoimin. Lorenzonin ja Pidgeonin (2006) mukaan ihmiset Yhdysvalloissa ja Euroopassa kokevat ilmastokriisin yleisesti vakavana, mutta myös ajallisesti ja tilallisesti etäisenä uhkana. Kysymys ei siis olekaan siitä, etteikö ilmastokriisiä olisi tunnistettu suomalaisten asiantuntijoiden keskuudessa, vaan ennemmin siitä, kuinka pakolaispolitiikan toimijat tunnistavat ilmastokriisin ja miten ilmastokriisin kanssa toimivat tahot keskustelevat lisääntyvistä muuttoliikkeistä.

Ilmastopakolaisuuden ympärillä olevia diskursseja on aikaisemmin kritisoitu muutamasta seikasta. Ensinnäkin siitä, että ne jakavat ihmisiä meihin ja heihin eli kategorisoivat maailman avun antajiin ja ottajiin. Tämän tyyppinen puhetapa on ollut usein lähtöisin globaalista pohjoisesta, määritellyt ilmastopakolaisten identiteettiä ylhäältä päin ja pönkittänyt globaalin pohjoisen omia kehityksen tavoitteita. Analyysissä ilmenee saman tyyppisiä rodullistavia käytäntöjä, jotka näkyvät muun muassa joidenkin julkisen puolen toimijoiden puheena globaalin pohjoisen turvallisuudesta. Se näkyy myös sopeuttamistoimien siirtämisestä yksilön vastuulle. Asiantuntijoiden puhe ilmastopakolaisten kääntämistä työmarkkinoiden hyödyksi heijastelee aikaisemmassa kirjallisuudessa nähtyä uusliberalistisen markkinatalouden rakenteita. Tätä kautta keskustelu kääntyy tehokkaisiin ihanepakolaisiin sen sijaan, että se keskittyisi purkamaan eriarvoistavia ja rodullistavia rakenteita, joita ilmastopakolaisuuden keskustelukin ylläpitää (Felli 2013). On hyödyllistä pohtia, kenen lähtökohdista ilmastopakolaisuuskeskustelua halutaan rakentaa ja poliittista päätöksiä tehdä.

Suomen kontekstissa ilmastopakolaisuuskeskustelun vakiintumattomuus luo tilaa instituutioissa piileville puhetavoille, jotka tuovat esiin globaalin pohjoisen ja globaalin etelän välille asetetun jakolinjan. Jaotteleva puhetapa on eräs tutkielmaa värittävä löytö. Näin puhuttaessa maailmaa erotellaan luokittelemalla ihmisiä meihin ja heihin, vastaanottaviin valtioihin ja lähtömaihin, kehitysmaihin ja kehittyviin maihin, rikkaisiin ja köyhiin valtioihin, länsimaihin ja pakolaisiin jne. Voidaan pohtia polarisoiko tämän tyyppinen kielenkäyttö jo itsessään todellisuutta. On mielekästä kysyä, luoko identiteettipuhe, jossa määritellään jonkun toisen ryhmän identiteettiä, itsessään vastakkainasetteluja? Tässä tapauksessa se tarkoittaa ilmastopakolaisten identiteetin muovaamista ylhäältä alaspäin. Dikotomisen puhetavan polarisoivat käytänteet voivat pahimmassa tapauksessa erottaa ihmisryhmiä ja luoda yhä enemmän eriarvoisuutta. Suuren epätasa-arvon taas on monissa yhteyksissä todettu johtavan kaikkien yhteiskunnassa elävien ihmisten huonovointisuuteen (Wilkinson ym. 2011).

Vastaanottavan valtion turvallisuus on ollut hallitseva diskurssi kansainvälisesti ilmastopakolaisuuden keskusteluareenoilla. Erityisesti se on näkynyt valtioiden erinäisissä raporteissa. Diskurssi tuli esiin myös suomalaisten asiantuntijoiden puheesta. He olivat sitä mieltä, että turvallisuus näyttäytyy ilmastopakolaisuuskeskustelussa. Toimijoiden mukaan se on asia, joka korostuu Suomen turvapaikanhakuprosesseissa.

Turvallisuusdiskurssin olemassaolo onkin muuttoliikekysymyksissä normi, ja valtiot ovat aina olleet kiinnostuneita suojelemaan väestöään (Mayer 2014, 282–283).

Sen lisäksi, että suomalaiset asiantuntijat katsovat turvallisuutta vastaanottavan valtion näkökulmasta, he näkevät sen myös yksilön ja lähtömaan kautta. Sekä turvallisuuden että resilienssin tarinalinjoissa oli samansuuntaisia asetelmia, joissa erotellaan asiantunteva globaali pohjoinen ja riskiherkkä globaali etelä. Näin globaalin pohjoisen näkemys kuvataan parempiarvoisena. Aikaisempia ilmastopakolaisuuden diskursseja onkin tuotettu lähinnä globaalissa pohjoisessa. Ne ovat sivuuttaneet yksilön toimijuutta ja paikalliset sopeutumisen tavat, jolloin pakolaisten identiteettikin on ollut ylhäältä päin määritelty (Mayer 2014, 31; Ransan-Cooper ym 2015, 109–113).

On tärkeä tässä yhteydessä pohtia, kenellä on valta päättää toisen ihmisen turvallisuudesta, sopeutuvaisuudesta ja siitä, kenellä on oikeus elää. Nekropolitiikka on Mbemben (2003) mukaan sosiaalista ja poliittista vallankäyttöä, jolla hallitaan toisten ihmisten elämää ja itsemääräämisoikeutta. Sitä harjoitetaan toiseuttavissa rakenteissa yhteiskunnissa, jolloin jonkun ihmisen elämä nähdään arvokkaampana kuin toisen. Kun ilmastokriisiä ei lakisääteisesti nähdä oikeutena saada suojelua tai pakolaisstatusta, ja kun globaali etelä on se, joka kärsii ilmastokriisistä eniten, mutta globaali pohjoinen määrittelee sen, kuka on oikeutettu turvalliseen elämään ja millä ehdoin, voidaan ilmastopakolaisuuskeskustelun todeta tuottavan nekropolitiikan käytänteitä.

Edellä mainitut käytännöt ja tarinalinjoissa esiin tulevat jaottelevat toimet luovat todellisuutta eriarvoistavaksi ja uskolinialistiseksi. Konventiot myös määrittelevät sitä, miten joku saa elää. Puheiden kautta valta-asetelmien luominen on Hartmannin (2010) mukaan tukenut ilmastopakolaisuuskeskustelussa rodullistavia ilmentymiä.

Tarinalinjojen ja odotuskoalitioden kautta syntyneet todellisuudet kertovat siis eriarvoisuudesta, joka voi myös saada rodullistavia muotoja. Rodullistaminen taas voi tuottaa rasismia. ”Rasismi on systeemi, jossa politiikka, institutionaaliset käytännöt, kulttuuri ja muut normit ylläpitävät rodullistettuja yhteiskunnallisia valta-asetelmia. Se on osa sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia järjestelmiä, joissa kaikki ovat osana.” (Yhdenvertaisuusvaltuutettu 2020, 5).

Kyse ei ole varsinaisesti siitä, että yksilöt olisivat tahallaan rasistisia. Kyse on systeemisestä ja rakenteellisesta rasismista, johon vaikuttavat vallitsevat yhteiskunnalliset suhteet. Niitä tuottavat eri yhteiskunnan instituutiot. Rasistiset

käytänteet ovat usein jämähtäneet eri tahoihin historian rassistisesta ideologiasta. Niin sanotun laajan rassistisen teorian mukaan rasismi ilmenee aina jossain tietyissä poliittisissa, sosiaalisissa ja taloudellisissa olosuhteissa. Kun rasismia tarkastellaan laajasti, huomio on nimenomaan diskursseissa ja niissä muodostuneissa valtasuhteissa. Valta-asetelmia syntyy, kun ihmisiä jaotellaan puheen kautta ja arvotetaan esimerkiksi jakona meihin ja heihin sekä tätä kautta tuotetaan ja toistetaan ajatuksia ihmisten välisistä eroista. (Rastas 2005, 73–76.) Ei siis voida sulkea silmiä siltä, että puhe ilmastopakolaisista on ihmisiä jaottelevaa ja eriarvoistavaa.

Jos halutaan katsoa eteenpäin ilmastopakolaisuuskysymyksissä, on pureuduttava valta-asetelmista lähtöisin oleviin rakenteellisiin malleihin. Olisiko kehitettävissä keinoja kuunnella ilmastopakolaisten omia näkemyksiä ilmastopakolaiseksi joutumisesta tai löytää prosesseja yhteisille kansainvälisille järjestelyille, jotka eivät ole globaalien pohjoisen asemasta tuotettuja? Vaikka tähän asti ilmastopakolaisilla ei ole välttämättä ollut yhtenäistä identiteettiä, on varmasti hyvä pohtia mistä se johtuu. Globaali pohjoinen on perinteisesti määritellyt sen, kuka saa pakolaisaseman. Olisiko kuitenkin mahdollista, että paremman suojelun antaminen ilmastopakolaisille edesauttaisi myös pakolaisten oman kollektiivisen identiteetin löytämistä? Tämä siirtäisi äänen heille, jotka ovat erinäisistä ympäristöllisistä ja ilmastollisista syistä joutuneet pakenemaan kotiseuduiltaan. Voisivatko nämä olla keinoja estää nekropoliittisia käytänteitä iskostumasta järjestelmiin? Ehkä näin päästäisiin eteenpäin uuskolonialistisista rakenteista, jotka ylläpitävät rodullistavia toimintamalleja.

Useimmiten, kun näkee puhuttavan ilmastopakolaisuudesta kansainvälisesti, kysymys käsitteen laillisuudesta nousee esiin. Tutkielma tukee tätä ajatusta, sillä määrittelyn tarinalinja oli vahva aineistossa. Kaikki paitsi kaksi järjestöjen edustajaa olivat sitä mieltä, ettei määritelmää tulisi avata niin, että se kattaisi ilmastokriisin takia muuttamaan joutuneet aiheen poliittisen herkkyyden vuoksi. Se, että niin moni suomalainen asiantuntija oli määritelmän avaamista vastaan voi osaltaan tukea sitä tutkielmasta ilmenevää seikkaa, että Suomen näkemykset ja kanta ilmastopakolaisuuskysymyksiin ovat riippuvaisia kansainvälisistä toimijoista, kuten EU:sta ja YK:sta. Pakolaisuuden määritelmä on niin sidottu Geneven pakolaissopimukseen, että sen korostaminen nousi keskeiseksi osaksi haastatteluja.

On kiintoisaa, että erityisesti julkisen puolen asiantuntijoilla oli vahva näkemys siitä, ettei Suomi yksin päättä ilmastopakolaisuuteen liittyvistä toimista. He näkevät vastuun

olevan useimmiten jossain muualla kuin heillä itsellään. Se, että vahvasti vedotaan Suomen pienuuteen tai siihen, ettei yksittäinen toimija voi tehdä asialle mitään, heijastelee aineistossanikin noussutta jumiutumisen merkitystä. Kuten jämähtämisen odotuskoalitiosta ilmenee, tämän tyyppinen ajattelu saattaa johtaa siihen, ettei kukaan loppujen lopuksi ota vastuuta ilmastopakolaisuudesta. Kuten jämähtämisen odotuskoalition passiivisuuden komponentissa ilmenee: kun ei olla varmoja, kuka ottaa vastuuta, johtaa se ilmastopakolaistoimissa passiivisuuteen. Suomi on toki ollut maailmanlaajuisesti pieni toimija, mutta monessa asiassa, kuten tasa-arvon edistämässä, edelläkävijä. Suomi teki myös edellä muita maita toimia ilmastopakolaisuuden suhteen. Kuten aikaisemmin todettu, Suomen ulkomaalaislaissa oli ennen käytössä humanitaarinen suojelun kohta, joka mahdollisti turvapaikanhakijoille suojelua esimerkiksi ympäristökatastrofin sattuessa.

Ulkomaalaislakia muutettaessa vuonna 2009 maahanmuutto- ja Eurooppa-ministerinä toiminut Astrid Thors antoi Iso numero -lehteen haastattelun, jossa hän toteaa, että syytä lakimuutokselle oli muun muassa paperittomien limbon ehkäisy. Lisäyksenä hän sanoo, että se on kaikille turvallisempaa, jos tiedetään, keitä maassa on ja millä luvalla. Tällöin haluttiin myös erottua muusta Euroopasta ja pitää turvapaikanhakijoista hyvää huolta. (Iso numero 2018.) Vuonna 2016 lakia taas muutettiin ja humanitaarinen suojelu poistettiin laista. Juha Sipilän hallitus perusteli asiaa kahdesta näkökulmasta. Tällöin haluttiin, että Suomen laki on yhtenäinen EU:n muiden jäsenvaltioiden lainsäädäntöjen kanssa.

Toisaalta lupia oli myönnetty humanitaarisen suojelun nojalla sen verran vähän, noin 1500 vuosina 2009–2015, ettei hallituksen mukaan lakia enää tarvittu. Tilanne kuitenkin muuttui syksyllä 2015, kun humanitaarista suojelua alkoi saamaan yhä useampi. Näin ollen Petteri Orvon johdolla lakimuutosta lähdettiin kiirehtimään jopa salassa ja kuulematta monia asiantuntijoita. Thorsin mainitsema paperittomien limbo on muuttumassa tuhansien ihmisten todellisuudeksi, eikä kukaan tiedä kuinka paljon paperittomia on tai keitä he ovat. (Iso numero 2018.) Emme siis voi olla varmoja ilmastopakolaistenkaan määrästä Suomessa, koska lain mukaan heitä ei ole tai heille ei voida antaa suojelua. Sen lisäksi, että esittelemäni lakimuutosprosessi oli poliittinen, osoittaa se myös sen, että Suomella on tarvittaessa mahdollisuus muuttaa hyvinkin nopeasti lainsäädäntöä, jos poliittista tahtoa tai ajureita sille löytyy. Lait ovat heijastusta yhteiskunnan arvoista.

Ilmastopakolaisuus on poliittinen valtakysymys. Näin ollen tutkimani diskurssit ja odotukset kuvastavat erilaisia poliittisten ratkaisujen mahdollisuuksia. Se sulkeuma, joka kuvastaa toimijoiden jakamia käsityksiä ilmastopakolaisuuden todellisuudesta on politisoitunut. Diskurssit eivät ole vakiintuneet ja siksi keskustelu on sensitiivistä. Tämä saattaa johtaa siihen, että eri tahot voivat ajaa omia etujaan ilmasto- ja pakolaispolitiikassa. Tällä hetkellä tämän tyyppinen etujen ajaminen ei kuitenkaan näy aineistossani niin, että eri toimijoilla Suomessa olisi ainakaan suuria vastakkaisia ajatuksia ilmastopakolaisuudesta. Toisaalta diskursseja muodostui melko monta, minkä vuoksi ilmastopakolaisuuskeskustelu saattaa fokusoitua johonkin tiettyyn suuntaan tai eriytyä vastakkainasetteluiksi tulevaisuudessa. Tällä hetkellä vallitsevaksi muodostunut politisoitunut keskustelu rajaa sitä, miten keskustelua voi lähestyä. Tämä näyttäytyy polemiikissa ilmastopakolaisuuden käsitteestä ja pelokkuutena tai kyllästymisenä politiikkaan osallistumisesta, vastuun vierittämisestä muille tahoille sekä kiristyneen politiikan ja poliittisuuden esiin nostamisena. Kaikki edellä mainitut tavat tehdä ilmastopakolaisuus politisoituneeksi ilmiöksi ovat osa jämähtämisen odotuskoalitiota. Tarkoittaen sitä, että politiikka nähdään enemmän esteenä kuin välineenä edistää ilmastopakolaisuuteen liittyviä toimia toivottuun suuntaan.

Tutkielmassa syntyi selkeitä diskursseja ja odotuskoalitioita, mikä osoittaa diskurssianalyysin, odotusten sosiologian ja antisipaation toimineen analyysissä. Tämä kertoo myös siitä, että näkemyksiä aiheesta on. Kuitenkin epämääräisyys, hajanaisuus ja ristiriitaisuus ovat tutkielmaa läpileikkaavia teemoja. Suomalaisten asiantuntijoiden puheissa ilmenee monia eri diskursseja, jotka ovat sekä toisiaan tukevia että päällekkäisiä. Hajanaisuus voi muuttua yhä enenevässä määrin ristiriitaisuudeksi tulevaisuudessa. Jämähtämisen odotuskoalitiossa ilmenevä ristiriitaisuuden komponentti heijastelee sellaista antisipaatiota tulevaan, jossa diskursseja ilmastopakolaisuudesta syntyy niin paljon, ettei esimerkiksi yhteisistä sopimuksista tai sitoumuksista päästä sopuun. Tai, kuten polarisaation odotuksessa tulee esiin: eri tahot eriytyvät ja yrittävät voimakkaammin saada omia intressejään läpi ilmastopakolaisuuden suhteen. Toisaalta diskursseilla on myös tilaisuus luoda laaja-alaista keskustelua, jossa eri näkemyksiä ilmiöstä otetaan huomioon.

Keskustelun epämääräisyyteen, hajanaisuuteen ja ristiriitaisuuteen saattaa liittyä se, ettei suomalaisilla asiantuntijoilla ole yhteistä verkostoa ilmastopakolaisuuteen liittyen. Kuten haastatteluista kävi ilmi, jokaisella toimijalla on oma rajattu tehtävänsä, eikä

yhteistyötä muiden tahojen kanssa ainakaan mainittavasti tehdä. Toimijat työskentelevät institutionaalisten logiikoiden mukaisesti omasta sektoristaan käsin. Suomessa on myös perinteisesti ollut vahva jako kansalaisyhteiskunnan ja valtion välillä. Koska ei ole olemassa yhtä selkeää linjaa siitä, miten Suomi suhtautuu ilmastopakolaisuuteen tai miten eri alojen toimijat työskentelevät asian parissa, voisi sitä mahdollisesti tulevaisuudessa yhteistyön avulla kirkastaa. Tämänhetkisessä tilanteessa, jossa jokainen taho pohtii työskentelyään rajatusta näkökulmasta, voi lopputuloksena olla tilanne, jossa ilmasto- ja pakolaispolitiikassa hyödynnetään vain omaa agendaa.

Analyysin toisessa osassa muodostuneet odotuskoalitiot voivat toimia hyvin tulevaisuudentyön välineinä, sillä diskursseilla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, miten hahmotamme ja samalla luomme tulevaisuutta (Konard 2006). Niissä ilmenevät komponentit ovat lausuntoja, joilla on tilaisuus muokata politiikkaa. Muutoksen odotuskoalition komponenttien avulla olisi mahdollista muuttaa ilmastopakolaisuuskeskustelua, sillä eri toimijoilla on yhteisiä odotuksia tulevaisuudesta. Yhteinen antisipointi asiantuntijoiden ja päätöksentekijöiden kesken voisi olla tärkeässä roolissa viemässä muutosta eteenpäin. Jämähämisen odotuskoalitio taas antaa välineitä ymmärtää ei-toivottuja odotuksia, jotka ovat myös tulevaisuudessa mahdollisia. On tärkeää tulla tietoiseksi siitä, että luotuihin ilmastopakolaisuuden odotuksiin on tilaisuus vaikuttaa, sillä tulevaisuutta rakennetaan jatkuvassa muutoksessa olevilla antisipaatioilla (Pernaa & Neuvonen 2020, 200).

Jämähämisen odotuskoalitio liittyy laajempaan ilmastokriisikeskusteluun. Ihmiset saattavat tuntea pelkoa, ahdistuneisuutta ja masennusta ilmastokriisistä. Pelko voi pahimmassa tapauksessa lamauttaa. Panu Pihkala (2019) on kirjoittanut ympäristöahdistuksesta ja siitä, kuinka ahdistus on usein pelkoa epävarmasta tulevaisuudesta. Epävarmuutta luo kaksisuuntainen ulottuvuus, jossa tiedämme, että ilmastokriisi syvenee ja siihen nivoutuvat yhteiskunnalliset ongelmat, kuten ilmastopakolaisuus, pahenevat. Meillä on kuitenkin vain hämärä kuva siitä, mitä tarkkaan tulee tapahtumaan. Samalla ihmisillä on riittämättömyyden tunteita siitä, ettemme tee itse tai yhteisönä tarpeeksi varautuaksemme ilmastokriisiin. Kirjoitan johtopäätöksissä lisää tunteiden kanavoimisesta julkiseksi toiminnaksi.

On selvää, että olemme ilmastopakolaisuuskysymysten kanssa risteymävaiheessa, jossa asiantuntijat odottavat tulevaisuudelta joko pahinta tai jotain muuta toivotumpaa.

Toisaalta, jos toimijoiden puhe luo merkityksiä joko uhkakuvina passiivisena, polarisoituneesta, pelokkaasta ja ristiriitaisesta maailmasta tai aktiivisesta, oikeudenmukaisesta, sitoutuneesta ja valveutuneesta tulevaisuudesta, antaa tämä tutkielma välineitä ymmärtää syvällisemmin niitä prosesseja, joista käsin tällä hetkellä ilmastopakolaisuuden suhteen työskennellään. Odotusten sosiologian teorian pohjalta on kiinnostava tietää, miten toimijat toimivat heidän luomiensa odotusten pohjalta (van Lente 2012). Odotukset ovat analyysissa mahdollisuuksia tulevaisuudessa. Se on suotuista asiaa, sillä kun emme voi varmasti tietää, mitä tulevaisuudessa tapahtuu, on sitä mahdollisuuksien avulla potentiaalista kuvitella ja muodostaa.

7 Johtopäätökset

Olen halunnut tällä maisterintutkielmalla vastata kysymyksiin: 1. Miten suomalaiset asiantuntijat puhuvat ilmastopakolaisuudesta? 2. Minkälaisia tulevaisuuden odotuksia ilmastopakolaisuusdiskurssit sisältävät? Minua on kiinnostanut, minkälainen on sosiaalinen todellisuutemme ilmastopakolaisuudesta nyt ja tulevaisuudessa. Seuraavaksi tiivistän vastaukset tutkimuskysymyksistä ja pohdin jatkotutkimusaiheita. Lisäksi ehdotan politiikkaimplikaatioita pohdintojen pohjalta.

Tutkielmassa lähdettiin selvittämään tutkimusongelmia asiantuntijahaastatteluiden ja argumentatiivisen diskurssianalyysin avulla. Tutkielman tavoite on ollut lisätä ymmärrystä suomalaisten asiantuntijoiden tavoista nähdä ilmastopakolaisuus ja sen tulevaisuus. Ensimmäinen tutkimuskysymys saa vastauksen muodostettujen tarinalinjojen avulla. Tarinalinjat paljastavat, että suomalaiset asiantuntijat näkevät ilmastopakolaisuuden kuuden diskurssin kautta. Diskurssit ovat resilienssi, turvallisuus, määrittely, politiikka, ymmärrys ja vastuu. Eniten puheessa näyttäytyvät määrittelyn ja politiikan tarinalinjat. Ne muodostavatkin hegemoniset tavat keskustella ilmastopakolaisuudesta ja asettavat diskurssille vallitsevat poliittisen todellisuuden rajaehdot.

Tämän jälkeen vahvimmat ovat resilienssin, turvallisuuden ja vastuun tarinalinjat, joita seuraa ymmärryksen tarinalinja. Vastaus toiseen tutkimuskysymykseen rakentui diskurssikoalitioista eli odotuskoalitioista. Näitä ovat jämähtämisen ja muutoksen odotuskoalitiot. Odotukset sisältävät erilaisia komponentteja, jotka ovat tarinalinjoissa esiintyviä lausuntoja tulevaisuudesta. Jämähtämisen odotuskoalitiossa komponentit ovat passiivisuuden, pelon, ristiriitaisuuden ja polarisaation komponentit. Muutoksen

odotuskoalitiossa näyttäytyvät aktiivisuuden, valveutuneisuuden, sitoutuneisuuden ja oikeudenmukaisuuden komponentit.

Tarinalinjat ja odotuskoalitiot kertovat muutaman keskeisen seikan ilmastopakolaisuudesta. Ensimmäiseksi ilmastopakolaisuuskeskustelu on edelleen hajautunutta Suomessa. Tästä kertoo se, että diskursseja syntyi melko monta ja niiden sisällä keskustellaan monesta asiasta. Toisaalta, kuten määrittelyn, vastuun ja politiikan tarinalinjat osoittavat, keskustelussa ilmenee ristiriitaisuuksia sen osalta, miten ilmastopakolaisista tulisi puhua, voidaanko heille antaa suojelua tai ilmiön parissa tehdä yhteistyötä, minkälaisia poliittisia päätöksiä on mahdollista viedä eteenpäin ja kenen vastuulla ilmastopakolaiskysymysten päätöksenteon prosessit ovat. Isoimmat tulevaisuuden kysymykset ilmastopakolaisuuden saralla liittyvät edellä mainittuihin käytäntöihin.

Toiseksi ilmastopakolaisuus on poliittisesti herkkä aihe, ja keskustelu ilmiöstä on politisoitunutta. Ilmastopakolaisuuden käsitteen monimutkaisuus, ilmiön tunnistamattomuus, keskustelun vakiintumattomuus ja poliittisen ilmapiirin polarisoituminen muodostavat hegemonisen politisoituneen pohjan sille, mistä lähtökohdista keskusteluun osallistutaan. Haastatteluiden perusteella ilmastopakolaisuus vaikuttaisi olevan kuin virtahepo olohuoneessa. Kaikki tietävät ilmiön olemassaolon, mutta siitä on vaikea puhua. Puhumattomuudella on kuitenkin kauaskantoiset vaikutukset. Se voi johtaa siihen, ettei kyetä mukautumaan valtaviin yhteiskunnallisiin muutoksiin. Tämän tyyppinen odotus on mahdollinen silloin, jos jämhättämisen odotuskoalition komponentit toteutuvat.

Kolmanneksi ilmastopakolaisuus on osa epätasaisesti jakautuvaa ympäristötuhoa. Ne kahtiajakoa tekevät käytänteet, joita ilmastopakolaisuuskeskustelusta ilmenee ovat eriarvoistavia ja toistavat uskolonialistista ja rodullistavaa perinnettä. Näin ollen ilmastopakolaisten kohtaloa koskevat päätökset tehdään heidän ulottumattomissaan. Tällä tavoin puhuttaessa muodostetaan areena, jolla globaalin pohjoisen valtiot ja tahot voivat hyödyntää valtaansa suhteessa globaalin etelän valtioihin ja ihmisiin.

On tärkeää viedä eteenpäin tulevaisuustyöskentelyä ilmastopakolaisuuden suhteen. Siksi maisterintutkielmassa on ollut mielekästä tutkia odotuksia. Odotukset ja antisipaatio ovat sekä teoreettisia viitekehyksiä että konkreettista toimintaa, joita niin

haastatellut asiantuntijat kuin muutkin tahot tuottavat. Tämänhetkisessä tilanteessa on kahdenlaisia odotuksia: jämähtämisen ja muutoksen. Tulevaisuudessa eri tahoilla on tilaisuus olla enenevästi tuottamassa ilmastopakolaisuuteen pureutuvaa, muutoksiin mukautuvaa ja motivoivaa diskurssia. Kysymys onkin siinä, onko eri ilmastopakolaisuuden kanssa työskentelevien toimijoiden mahdollista tuottaa yhtenäisiä diskursseja. Apuna voivat toimia yhteinen unelmointi sekä mielikuvitus- ja antisipaatiotyö, joiden kautta ymmärretään eri tahojen odotuksia, joita toiminnalla tuotetaan.

Tehtäessä johtopäätöksiä on muistettava, ettei maisterintutkielman puitteissa ole mahdollista tuoda näkyväksi moniakaan ilmastopakolaisuuteen liittyviä tärkeitä näkökulmia, kuten ilmastokriisin, konfliktien ja muuttoliikkeiden yhteyttä, ilmastopakolaisuuskeskustelun kehityksen kuvausta tai eri maiden suhtautumista ilmastopakolaisuuteen. Toisaalta tutkielma luo monia lähtökohtia potentiaalisille jatkotutkimuksille. Koska ilmastopakolaisuuteen liittyvät kielenkäytön muodot, määrittelyt ja sopimukset nousevat vahvana esiin keskusteltaessa aiheesta, olisi antoisaa perehtyä laajemmin eri poliittisiin prosesseihin, jotka muovaavat sitä kitkaa, jota ilmastopakolaisuuden käsitteen ympärillä on. Haastattelemini asiantuntijoiden korostaessa ilmastopakolaisuuden olevan poliittinen asia ja politikkojen vastuulla, olisi seuraavaksi hyödyllistä tutkia politikkojen ajatuksia tai arvomaailmaa ilmastopakolaisuudesta.

Suomen kontekstissa voitaisiin syventyä Suomen ulkomaalaislakiin ja humanitaariseen suojeluun ja pohtia niiden mahdollisuutta ymmärtää ilmastopakolaisia. Diskurssien monipuolisuuden ja niissä ilmenevien monenlaisten näkemysten takia olisi kiintoisaa tutkia yhtä diskurssia ja miettiä sen esiintymistä eri yhteyksissä. Hyödyllistä olisi lisätä paikallisella tasolla ymmärrystä ihmisten ajatuksista ja toiveista. Nämä prosessit kannattaa aloittaa kuuntelemalla pakolaisia itseään ja paikallisia järjestöjä. Jos ilmastopakolaisille jossain muodossa annettaisiin suojelua, se myös loisi heille itselleen tilaa identifioitua ilmastopakolaisiksi. Siten pakolaisten ääniä voisi olla jatkossa helpompi kuunnella. Samaan aikaan se purkaisi eriarvoistavia ja rodullistavia rakenteita, jotka tällä hetkellä vallitsevat ilmastopakolaisuuskysymysten ympärillä.

Sen lisäksi, että olen ehdottanut tutkimusaiheita jatkoa varten, tarjoan seuraavaksi muutaman mahdollisen poliittisen implikaation. Kuten analyysissä on todettu,

uusliberalistinen kapitalistinen järjestelmä ylläpitää haitallista eriarvoisuutta kuten rasismia ja seksismiä. Sen on myös todettu kiihdyttävän ilmastokriisiä. Koska ilmastopakolaisuuteen liittyy olennaisesti sekä ilmastokriisi että eriarvoistavia käytäntöjä, tulisi teeman kanssa työskentelevien instituutioiden seuraavaksi pureutua erilaisiin haitallisiin toimintamalleihin sisäisesti. On suotuisaa kysyä, mitä meidän tahomme tekee ilmastokriisin ehkäisemiseksi ja eriarvoisuuden vähentämiseksi.

Koska ongelma on rakenteellinen, on kaikilla vastuu puuttua haitallisiin ja syrjiviin käytäntöihin. Tiedämme, että suuria yhteiskunnallisia muutoksia on ennenkin viety eteenpäin. Esimerkiksi monet vähemmistöjen oikeudet ovat parantuneet, kun muutospainetta on kohdistettu päättäviin tahoihin. Ilmastopakolaisuuskysymyksessä tulisi painottaa jokaisen oman viiteryhmän sisällä tapahtuvan vastuun lisäksi asian systeemistä luonnetta. Tulisi tukea sellaisia keskustelutapoja, joissa muutospainetta voi kohdistaa järjestelmän muuttamisen kannalta keskeisiin avainhenkilöihin kuten poliittisiin päättäjiin.

Vaikka Suomella ei ole yksin mahdollisuutta muuttaa kansainvälisiä pakolaissopimuksia, voisi Suomella kuitenkin olla tilaisuus antaa suojelua niille henkilöille, jotka ilmastokriisin aiheuttamien tuhojen tai muutosten takia joutuvat pakenemaan. Tunnistamalla eri tavoin kotinsa jättäneitä ihmisiä ehkäistäisiin myös paperittomien limboja. Lakimuutoksiin toki tarvitaan poliittista tahtoa. On myös poliittisten prosessien etenemisen näkökulmasta ristiriitaista, jos globaalissa pohjoisessa kiistellään ilmastopakolaisuuden käsitteestä ja arvopohjallisesti korostetaan sitä, kuinka ilmastokriisille ja sen heijasteille, kuten ilmastopakolaisuudelle tulisi tehdä toimia.

Ilmastopolitiikkaa ja pakolaispolitiikkaa kannattaisi tarkastella enemmän yhdessä. Tämä avaa mahdollisuuksia vaihtoehtojen ja uusien ratkaisujen kuten uudenlaisten viestinnällisten ja diskursiivisten käytänteiden löytämiseen. Ilmastopakolaisuuden keskustelun ollessa vielä hajanaista ja ristiriitaista tulisi tarkastella erilaisia tietoisia ja tiedostamattomia kehystämisen malleja. Moser (2017) kirjoittaa, kuinka ilmastokriisi usein kehystetään joko uhkana tai mahdollisuutena. Hänen mukaansa kehystäminen liittyy sekä mielensisäisiin käsitystapoihin että viestinnällisiin malleihin. Kun kuvitellaan tulevaisuuden maailmaa ilmastopakolaisuuden suhteen ja siihen johtavia antisipaatioita ja odotuksia, on tärkeää huomioida, miten välitämme tietoa ja viestimme tulevaisuutta. Erilaiset ympäristö- ja pakolaisuusviestintätavat ovat varmasti eräitä tärkeitä tulevaisuuden kehittämisen ja tutkimuksen kohteita. Rakentavan ympäristö- ja

pakolaisviestinnän koulutukselle on syytä antaa tilaa ilmastopakolaisuuden poliittisia kysymyksiä ratkottaessa.

Yhteistyö on oleellista, jotta erilaisilta polarisoivilta vallankäytön muodoilta vältyttäisiin. Jatkossa antisipaatiotyötä voi konkreettisesti hyödyntää niin, että eri toimijat pystyvät yhdessä tekemään ajatusharjoituksia ja kuvittelemaan erilaisia mahdollisia tulevaisuuksia. Ilmastopakolaisuuskeskustelu muovautuu ja laajenee jatkuvasti. Eräs tietoisuuden ja ymmärryksen lisäämisen keino saattaa olla ilmiön aiheuttaman ahdistuksen ja vaikeiden tunteiden purkaminen sekä sitä kautta yhteisten tulevaisuuksien luominen. Empatia ja tunteiden käsittely ovat tärkeitä keinoja kohdata maailma ympärillämme, kuten ilmastokriisi ja sen tuottamat heijasteet. On välttämätöntä, että löydämme yhdessä parempia tapoja käsitellä maailman tilan aiheuttamaa lamaanantumisen tunnetta.

Tunteet ovat vahva voimavara, joilla on mahdollinen poliittinen merkitys (Pihkala 2019). Kysymys onkin, mitä voidaan löytää syvemmältä, jos rohjetaan tuntea ja sitä kautta kuvitella erilaisia tulevaisuuksia? Tunteiden kokeminen kannattaa kanavoida julkiseksi tai poliittiseksi toiminnaksi. Dastonin (2005) mukaan olemme liukuneet kohti tieteen ja taiteen polarisaatiota. Hän kirjoittaa mielikuvituksen pelosta eri aloilla. Emme uskalla käyttää poliittisilla areenoilla luovuuttamme ja mielikuvia kuvitellaksemme paremman tulevaisuuden. Tämän tyyppinen pelko saattaa kummuta siitä ajatuksesta, että maailma voisi olla miellyttävämpi, autuaampi ja jopa loogisempi kuin se nyt on. (Daston 2005, 27.) Nykyinen talous- ja yhteiskuntajärjestelmä rajaa usein tunteet yksityiselle alueelle. Tunteiden siirtäminen julkiseen keskusteluun hyödyttää erilaisten tulevaisuuksien ja niihin liittyvien odotusten pohtimista.

Diskurssianalyysin, odotusten sosiologian teorian ja antisipaatioiden avulla muodostuneet tulokset, analyysi ja pohdinta ovat tuoneet näkyväksi sen, että ilmastopakolaisuuskysymys tarvitsee toimintaa tulevaisuudessa. Kuten Hajer on todennut: jos halutaan tehdä poliittinen muutos, tarvitaan uusi tarinalinja muuttamaan ihmisten tietoisuutta (Hajer 1995, 56–71). Odotukset ja antisipaatio voisivat olla välineitä ymmärtää nykyisiä päätöksenteon prosesseja, jotka luovat tulevaisuutta (Miller 2018). Kun diskurssien kautta muotoutuneet odotukset muuttuvat kollektiiviseksi, ne vaikuttavat laajemmin ihmisten tietoisuuteen (Konard 2006). On muodostettujen tarinalinjoiden ja odotuskoalitioden kautta selvää, ettei ilmiötä voi erottaa politiikasta.

Tutkielmani perusteella esitän seuraavat ehdotukset, joita ilmastopakolaisuuden ja siihen liittyvän poliittisen päätöksenteon kanssa työskentelevien tahojen olisi mahdollista hyödyntää:

- ilmastopakolaisten tunnistaminen ja heidän kuuntelunsa
- yhteisten tunteiden läpikäynti ja tunnustaminen
- mielikuvitus- ja antisipaatiotyöskentely
- yhteistyö ja yhdessä unelmointi eri toimialojen välillä
- rakenteellisen eriarvoisuuden ja ilmastokriisin yhteyden havaitseminen ja niiden ehkäisevään toimintaan pureutuminen
- ympäristö- ja pakolaisviestintä sekä koulutus
- päättäjiin vetoaminen.

Näin listaamieni ehdotusten kautta muotoutuisi uusia narratiiveja, joilla olisi paikkansa mielikuvien ja kestävämmän politiikan luomisessa. On pohdittava, minkälaista tarinaa haluamme muodostaa luodessamme poliittisia diskursseja. Narratiivien muokkaamiseen ja sitä kautta poliittiseen päätöksentekoon tarvitsemme tilaa tunteille ja rakentavaa viestintää. Diskurssien tunnistaminen ja kommunikointi ovat hyviä välineitä ratkoa ristiriitoja.

Ilmastoviestinnän johtava tutkija Anthony Leiserowitz toteaa Sitran (2015) artikkelissa, että narratiivit ovat ehdottomasti tehokkaimpia viestintäkeinoja, joita meillä on, sillä viestimme niillä, miten toimia ja millaisia päätöksiä tehdä. Tarinat aktivoivat tunteita ja näin ollen niillä on tärkeä merkitys seuraaviin tulevaisuuden liikkeisiimme. Leiserowitz muotoilee: ”Ilmastomuutos on aikamme suurimpia jännitystarinoita: kertomus valtavasta rohkeudesta ja sankaruudesta. Tieteilijät ovat matkustaneet maailman ääriin – Antarktikselle, mitä hulluimpiin paikkoihin – vain selvittääkseen, miten maailman ilmastojärjestelmä toimii. Samalla se on tarina toivosta: ratkaisusta, joita kehitetään ja toteutetaan kaikkialla maailmassa juuri nyt.” (Sitra 2015.) Meillä on mahdollisuus yhdessä kollektiivisesti unelmoiden ja vaikeat tunteet tunnistaen kirjoittaa tarinan seuraava luku.

Lähteet

Alford, R. R., Friedland, R. (1985). *Powers of Theory: Capitalism, the State, and Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Alvial-Palavicino, C. (2015). The Future as Practice: A Framework to Understand Anticipation in Science and Technology. *Scenario 6*: 135–172.

Arnall, A. & Kothari, U. (2015). Challenging climate change and migration discourse: Different understandings of timescale and temporality in the Maldives. *Global Environmental Change* 31: 199–206.

Ashcroft, B., Griffins G. & Tiffin H. (1998). *Key Concepts in Post-Colonial Studies*. London: Routledge.

Ayeb-Karlsson, S., Smith. C. D. & Kniveton D. (2018). A Discursive review of the textual use of ‘trapped’ in environmental migration studies: The conceptual birth and troubled teenage years of trapped populations. *Ambio* 47: 557–573.

Beckert, J. (2016). *Imagined Futures. Fictional Expectations and Capitalist Dynamics*. Cambridge: Harvard University Press.

Bettini, G. (2013). Climate Barbarians at the Gate? A critique of apocalyptic narratives on ‘climate refugees’. *Geoforum* 45: 63–72.

Bettini, G. (2013b). (In)convenient convergences. ‘Climate refugees’, apocalyptic discourses and the depoliticization of climate-induced migration. Teoksessa Methmann C., Rothe D. & Stephan B. (toim.) *Interpretive Approaches to Global Climate Governance. (De)constructing the greenhouse*. Oxon: Routledge. 122–136.

Bettini, G. (2014). Climate migration as an adaption strategy: de- securitizing climateinduced migration or making the unruly governable? *Critical Studies on Security*. 2(2): 180–195.

Bettini, G., Nash S. L. & Gioli G. (2017). One Step Forward, Two Steps Back? The Fading Contours of (in)Justice in Competing Discourses on Climate Migration. *Geographical Journal* 183(4): 348–58.

Biermann, F. & Boas, I. (2017). Towards a global governance system to protect climate migrants: taking stock. Teoksessa Mayer, B. & Crépeau, F. (toim.) *Research Handbook on Climate Change, Migration and the Law*. Northampton: Cheltenham / Edward Elgar Publishing. 405–419.

Black, R. (2001). Environmental refugees—myth or reality? *New Issues in Refugee Research*. Working Paper. No. 34. Geneva: UNHCR.

Brown, N. & Michael, M. (2003). A Sociology of Expectations: Retrospecting Prospects and Prospecting Retrospects. *Technology Analysis and Strategic Management*. 15(1): 3–18.

Brown, N., Rappert, B. & Webster, A. (2000). *Introducing Contested Futures: From Looking Into the Future to Looking at the Future*. Teoksessa Brown, N., Rappert B. & Webster, A. (toim.) *Contested Futures: A Sociology of Prospective Techno-Science*. Aldershot: Ashgate Publishing Ltd.

CARE Denmark (2016). *Fleeing Climate Change. Impacts on migration and displacement*. http://careclimatechange.org/wpcontent/uploads/2016/11/FleeingClimateChange_report.pdf Luettu: 15.2.2021.

Daston, L. (2005). Fear & loathing of the imagination in science. *Daedalus* Fall. 4: 16–30.

Derman, B. B. (2014). Climate governance, justice, and transnational civil society. *Climate Policy*. 14(1): 23–41.

El-Hinnawi, E. (1985). *Environmental refugees*. Nairobi: UNEP.

Environmental Justice Foundation (2017). Climate Campaign. Protecting Climate Refugees. <https://ejfoundation.org/what-we-do/climate/protecting-climate-refugees>
Luettu: 30.3.2020.

Eskola, J. & Suoranta, J. (2000). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Vastamäki, J. (2001). Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J., Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I: Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus. 24–42.

European Commission (2013). Commission Staff Working Document: Climate Change, 86 Environmental Degradation and Migration. Environmental Degradation and Migration.
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52013SC0138> Luettu: 10.10.2020.

European Commission (2016). Study on the Temporary Protection Directive: Final Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/e-library/documents/policies/asylum/temporary-protection/docs/final_report_evaluation_tpd_en.pdf Luettu: 11.10.2020.

European Parliament (2011). Climate Refugees: Legal and policy responses to environmentally induced migration.
https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL-LIBE_ET%282011%29462422 Luettu: 11.10.2020.

Farbotko, C. & Lazrus, H. (2012). The first climate refugees? Contesting global narratives of climate change in Tuvalu. *Global Environmental Change*. 22(2): 382–390.

Federici S. (2004). *Caliban and the Witch: Women, the Body and Primitive Accumulation*. Brooklyn, NY: Autonomedia.

Felli, R. (2013). Managing Climate Insecurity by Ensuring Continuous Capital Accumulation: 'Climate Refugees' and 'Climate Migrants'. *New Political Economy*. 18(3): 337–363.

Fingo (2018). Kehitysmaat, kehittyvät maat, kolmas maailma, globaali etelä – miten puhua maailman enemmistöstä? <https://www.fingo.fi/ajankohtaista/uutiset/kehitysmaat-kehittyvat-maat-kolmas-maailma-globaali-etela-miten-puhua> Luettu: 4.4.2019.

Geiger, M. & Pécoud, A. (2010). *The Politics of International Migration Management*. London: Palgrave Macmillan.

Glesne, C. & Peshkin, A. (1992). *Becoming qualitative researcher. An introduction*. London: Longman.

The Guardian (17.5.2019). Why the Guardian is changing the language it uses about the environment. <https://www.theguardian.com/environment/2019/may/17/why-the-guardian-is-changing-the-language-it-uses-about-the-environment> Luettu: 15.2.2021.

Guice J. (1999). Designing the future: the culture of new trends in science and technology. *Research Policy*. 28: 81–98.

Hajer, M. A. (1995). *The Politics of Environmental Discourse: Ecological Modernization and the Policy Process*. New York: Clarendon Press; Oxford University Press.

Hartmann, B. (2010). Rethinking Climate Refugees and Climate Conflict: Rhetoric, Reality and the Politics of Policy Discourse. *Journal of International Development*. 22: 233–246.

Heininen, L. (2016). On Climate Change as a Relevant Geopolitical and Security Factor in the Circumpolar North. Teoksessa Heininen L. & Nicol H. (toim.) *Climate Change and Human Security from a Northern Point of View*. Waterloo: St. Jerome's University.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2001). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2008). Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2008). Tutki ja kirjoita. 13–14 painos. Keuruu: Otava.

Homer-Dixon, T. (1999). Environment, Scarcity and Violence. Princeton. NJ: Princeton.

Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvoori, J. (2017). Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.

IPCC, Intergovernmental Panel on Climate Change (1992). The Supplementary Report to the IPCC Scientific Assessment. <https://www.ipcc.ch/report/climate-change-1992-the-supplementary-report-to-the-ipcc-scientific-assessment/> Luettu: 15.9.2020.

IPCC, Intergovernmental Panel on Climate Change (2007). Fourth Assessment Report. <https://www.ipcc.ch/report/ar4/syr/> Luettu: 15.9.2020.

IPCC, Intergovernmental Panel on Climate Change (2014). Synthesis Report. <https://archive.ipcc.ch/report/ar5/wg2/> Luettu: 10.10.2020.

IPCC, Intergovernmental Panel on Climate Change (2018). Special Report on Global Warming of 1,5°C. <https://www.ipcc.ch/sr15/> Luettu: 10.10.2020.

Iso Numero (19.12.2018). Tuhansien paperittomien maa. <https://www.isonumero.fi/1852-2/> Luettu: 15.2.2021.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (2016). Diskurssianalyysi – teorit, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino.

Konrad, K. (2006). The social dynamics of expectations: The interaction of collective and actor-specific expectations on electronic commerce and interactive television. Technology Analysis & Strategic Management. 18: 429–444.

Kälin, W. (2010). Conceptualising Climate-Induced Displacement. Teoksessa McAdam, J. (toim.) *Climate Change and Displacement: Multidisciplinary Perspectives*. Oxford: Hart Publishing. 84–86.

Lorenzoni, I. & Pidgeon, N. (2006). Public views on climate change: European and USA perspectives. *Climatic Change* 77(1–2): 73–95.

Migri, Maahanmuuttovirasto (17.5.2016). Lehdistöiedote. Humanitaarista suojelua ei myönnetä enää, uudet maalinjaukset Afganistanista, Irakista ja Somaliasta. <https://migri.fi/-/humanitaarista-suojelua-ei-myonneta-ena-uudet-maalinjaukset-afganistanista-irakista-ja-somaliasta>

Malcolm, D. (2014). Climate change impacts, adaptation, and the technology interface. Teoksessa Gjørv G. H., Bazely D. R., Goloviznina M. & Tanentzap A. J. (toim.) *Environmental and Human Security in the Arctic*. Lontoo: Routledge. 113–128.

Mayer, B. (2013). Constructing Climate Migration as a Global Governance Issue: Essential Flaws in the Contemporary Literature. *McGill International Journal of Sustainable Development Law and Policy*. 9(1): 87–117.

Mayer, B. (2014). “Environmental Migration” as Advocacy: Is It Going to Work?. *Refuge: Canada’s Journal on Refugees*. 29(2): 27–41.

Mayer, B. (2016). *Conceptualizing climate migration. Advocacy and its Prospects*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.

Mbembe, A. (2003). Necropolitics. *Public Culture* 15 (1): 11–40.

McAdam, J. (2010). Introduction. Teoksessa McAdam, J. (toim.) *Climate Change and Displacement: Multidisciplinary Perspectives*. Oxford: Hart Publishing.

McAdam, J. (2011). Swimming against the Tide: Why a Climate Change Displacement Treaty is Not the Answer. *International Journal of Refugee Law*. 23(1): 2–27.

Methmann C. & Oels A. (2015). From ‘fearing’ to ‘empowering’ climate refugees: Governing climate-induced migration in the name of resilience. *SAGE Journals*. 46(1): 51–68.

- Michael, M. (2000). *Futures of the Present: From Performativity to Prehension*.
- Teoksessa Brown N., Rappert B., & Webster A. (Toim.) *Contested futures: a sociology of prospective techno-science*. Aldershot: Ashgate.
- Miller, R. (2018). *Transforming the Future. Anticipation in the 21st Century*. London: Routledge.
- Morrissey, J. (2012). Rethinking the 'debate on environmental refugees': from 'maximilists and minimalists' to 'proponents and critics'. *Journal of Political Ecology*. 19: 36–49.
- Moser, S. C. (2015). Whither the Heart(-to-Heart)? Prospects for a Humanistic Turn in Environmental Communication as the World Changes Darkly. Teoksessa *Handbook on Environment and Communication*. (toim.) Anders Hansen & Robert Cox. London: Routledge.
- Mäkinen, K., Sorvali J., Lipsanen A. & Hildén M. (2019). Kansallisen ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelman 2022 toimeenpanon väliarviointi. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161498/11_2019_Kansallisen%20ilmastonmuutoksen%20ss%202022%20tp%20valiarviointi_netti.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu: 5.11.2020.
- Nash, S. L. (2016). Towards an 'environmental migration management' discourse: a discursive turn in environmental migration advocacy. Teoksessa Rosenow-Williams, Kerstin & Francois Gemenne (toim.) *Organizational Perspectives on Environmental Migration*. New York: Routledge.
- Nash, S. L. (2018). From Cancun to Paris: An Era of Policy Making on Climate Change and Migration. *Global Policy* 9(1): 53–63.
- Palonen, K. (2003). *Politiikka*. Teoksessa Hyvärinen, M., Kurunmäki J., Palonen K., Pulkkinen T. & Stenius H. (toim.) *Käsitteet liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Palonen, K. (1988). *Tekstistä politiikkaan: Johdatusta tutkijantaitoon*. Tampere: Vastapaino.

Pernaa, H. K. & Neuvonen, A. (2020). Antisipaatio – tulevaisuuden ja kompleksisuuden tuore liitto. Teoksessa P. Vartiainen & H. Raisio (Toim.) Johtaminen kompleksisessa maailmassa: viisautta pirullisten ongelmien ratkaisemiseen. Helsinki: Gaudeamus.

Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2009). Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.

Pihkala, P. (2019). Päin helvettiä? Ympäristöahdistus ja toivo. Helsinki: Kirjapaja.

Poli, R. (2019). Introducing Anticipation. Handbook of Anticipation. Theoretical and Applied Aspects of the Use of Future in Decision Making. Cham: Springer Nature Switzerland AG.

Ransan-Cooper, H., Farbotko, C., McNamara, K. E., Thornton, F., Chevalier, E. (2015). Being(s) framed: The means and ends of framing environmental migrants, *Global Environmental Change* 35: 106–115.

Rastas, A. (2005). Rasismi. Teoksessa Rastas, A., Huttunen, L. & Löytty, O (toim.) Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Tampere: Vastapaino.

Räkköläinen M. & Milla E. V. (28.1.2019). Suomalainen GCM-keskustelu: Esimerkki valeuutisen voimasta. *Politiikasta*. <https://politiikasta.fi/suomalainen-gcm-keskustelu-esimerkki-valeuutisten-vaarallisesta-voimasta/> Luettu: 19.9.2020.

Sitra (2015). Amerikkalaisia ajatuksia ilmastoviestinnästä: kerro parempi tarina. <https://www.sitra.fi/artikkelit/amerikkalaisia-ajatuksia-ilmastoviestinnasta-kerro-parempi-tarina/> Luettu: 14.4.2020.

Sokero, M., Neuvonen, A., Lähteenaro, I. & Koskinen, M. (2017). Puoliksi tehty. Nuorten antisipaatiot ilmastonmuutoksessa. Demos Helsinki. Tiina ja Antti Herlinin säätiö.

Suhrke, A. (1994). Environmental Degradation and Population Flows. *Journal of International Affairs* 47(2): 473–496.

Suomen Pakolaisapu (2018). Sanasto. <<https://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/sanasto/>> Luettu: 20.4.2019.

Suomen valtiosopimus 77/1968. (28.7.1951). Pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus. Yhdistyneet kansakunnat.

[Http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1968/19680077/19680077_2](http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1968/19680077/19680077_2) Luettu: 20.3.2021.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, J & Sarajärvi, A. (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Ulkoministeriö (2016). Valtioneuvoston selonteko Suomen kehityspolitiikasta.

https://um.fi/documents/35732/0/UM_kepo_ohjelma_SF_nettili_05022016.pdf/4f0e583a-d3cc-28a8-5523-3eb8f9cdf863?t=1561448064924 Luettu: 1.8.2020.

UNFCCC (2017). UN Climate change annual report.

<https://unfccc.int/resource/annualreport/media/UN-Climate-AR17-small.pdf> Luettu: 20.4.2019.

UNHCR (2018). The United Nations High Commissioner for Refugees. The Global Compact on Refugees. <https://www.unhcr.org/the-global-compact-on-refugees.html> Luettu: 15.9.2020.

United Nations (1951). Convention and Protocol on the Status of Refugees.

<https://www.unhcr.org/uk/3b66c2aa10> Luettu: 15.8.2020.

United Nations (2018). Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration.

<https://undocs.org/A/RES/73/195> Luettu: 15.9.2020.

UNRIC (2013). Näkymättömät ilmastopakolaiset.

<https://unric.org/fi/naekymaettoemaet-ilmastopakolaiset/> Luettu: 18.4.2019.

UNSC (2007). The United Nations Security Council. 5663rd Meeting.

<https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/CC%20S2007%20186.pdf>

Vaha, M. E. (2018). Kun valtio uhkaa kadota: Suomi ja vastuullinen ilmastopoliittikka. *Kosmopolis* 48: 1–2.

Valtioneuvosto (2020). Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162513> Luettu: 4.12.2020.

van Lente, H. (2012). Navigating foresight in a sea of expectations: lessons from the sociology of expectations. *Technology Analysis & Strategic Management*. 24(8): 769–782.

Warner, K. (2018). Coordinated approaches to large-scale movements of people: contributions of the Paris Agreement and the Global Compacts for migration and on refugees. *Population and Environment* 39: 384–401.

Wilkinson, R., Myllyoja, M., & Pickett, K. (2011). *Tasa-arvo ja hyvinvointi: miksi pienet tuloerot koituvat kaikkien hyväksi?* Helsinki: HS kirjat.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu (2020). Selvitys afrikkalaistausteisten henkilöiden kokemasta syrjinnästä. <https://syrjinta.fi/documents/25249352/0/Selvitys+afrikkalaistaustaisten+henkilöiden+kokemasta+syrjinnästä+%28PDF%2C+2204+kt%29.pdf/26f9e7b9-1dca-a3b6-4022467340922da0/Selvitys+afrikkalaistaustaisten+henkilöiden+kokemasta+syrjinnästä+%28PDF%2C+2204+kt%29.pdf?t=1612266834768> Luettu: 30.3.2021.

Ympäristöministeriö (2018). Pariisin ilmastopöytäkirja. <https://www.ym.fi/pariisi2015> Luettu: 15.9.2020.

Young R. J. C. (2001). *Postcolonialism. An Historical Introduction*. Oxford: Blackwell Publishers.

Liitteet

Liite 1.

Haastattelukysymykset

Yleiskysymykset:

Tausta:

- Taustaa, mitä tehnyt ennen ja nyt
- Minkälainen on työnkuvasi? Miten työskentelet pakolaisten kanssa? Miten työskentelet ympäristöasioiden/ilmastokriisin torjumisen kanssa?
- Kohtaatko ilmastopakolaisia/siitä käytyä keskustelua työssäsi? Miten?

Ilmastokriisin ja pakolaisuuden yhteys:

- **Puhutaanko ilmastopakolaisista? Miten?**
- Onko ilmasto otettu huomioon puhuttaessa pakolaisista? Millä tavalla?
- Minkälaista erilaista muuttoliikettä on ja minkälaisin tavoin ilmastokriisi vaikuttaa näihin?
- Keihin ilmastokriisi vaikuttaa? Kuka mielestäsi hyötyy eniten ilmastopakolaisuudesta? Kenelle siitä on haittaa?
- **Kerro ilmastopakolaisuudesta**

Toimet:

Vastuu:

- Kuka on mielestäsi vastuussa ilmastokriisin torjumisesta?
- Lähetetäänkö humanitaarista apua/kehitysapua ilmastopakolaisille? Pitäisikö mielestäsi humanitaarista apua/kehitysapua lisätä, jotta vähennettäisiin ilmastopakolaisuutta?

Erilaisten teemojen rooli keskustelussa:

- Missä roolissa ilmastonkriisin torjuminen on mielestäsi pakolaisuuskeskustelussa?
- Minkälainen on turvallisuuden rooli puhuttaessa ilmastopakolaisuudesta? Liittyykö ilmastopakolaisuuteen uhkia?
- Entä talouden rooli?
- Minkälainen on resilienssin/sopeutuvaisuuden rooli, kun pohditaan ilmastopakolaisuutta? Kenen tulisi olla sopeutuvainen?

Konkreettiset toimet:

- **Minkälaisia toimia teette/tehdään ilmastopakolaisuuden suhteen? Minkälaisia toimia tehdään, kun arvioitu pakolaismäärä tulee tulevaisuudessa kasvamaan?**
- Tekevätkö politiikan toimijat yhteistyötä pohtiessaan ratkaisuja ilmastopakolaisuuteen? Tulisiko mielestäsi lisätä yhteistyötä eri toimijoiden välillä liittyen ilmastopakolaisuuteen? Miten? Mikä olisi paras mahdollinen malli?

Odotukset:

Tulevaisuus:

- Miten näet tulevaisuuden ilmastopakolaisuuden suhteen?
- Mitkä ovat suurimmat haasteet, jotka tulisi ratkaista, jotta ilmastopakolaisuuteen liittyviä kysymyksiä saadaan vietyä eteenpäin?
- Minkälaisia ajatuksia teillä on siitä, mihin suuntaan ilmastopakolaisuustilanne kehittyy?

Toiveet:

- **Miltä toivoisit, että tulevaisuus näyttää?**
- Mitä aiotte tehdä, jotta odotukset toteutuvat? Mikä voisi olla esteenä toteutumiselle?
- **Kerro vielä vapaasti ilmastopakolaisuudesta**

Liite 2.

Tutkimuslupa

Tutkimuslupa koskee Helsingin yliopiston yhteiskuntapolitiikan opiskelija Julia Noschiksen maisterintutkielmaa. Tutkimus käsittelee ilmastopakolaisuutta ja siihen liittyviä odotuksia asiantuntijoiden kesken. Laadullinen tutkimus perustuu haastatteluaineistoon.

Osallistuminen ja luottamuksellisuus

Haastattelussa annettuja tietoja käsitellään luottamuksellisesti. Yksilöhaastattelut nauhoitetaan ja litteroidaan.

Haastatteluista kirjatut tekstitiedostot arkistoidaan tutkimuksen tekijän hallussa olevien salasanojen suojaan ja mahdolliset tulosteet säilytetään lukituissa kaapeissa. Haastattelusta tehtyä äänitallennetta käsittelevä sitoutuu vaitiolositoumukseen.

Tutkimusaineistoa käytetään vain tässä tieteellisessä tutkimuksessa sekä mahdollisesti siihen liittyvissä julkaisuissa. Tutkimuksen kaikki julkaisut toimitetaan haastateltaville heidän niin halutessaan. Tutkimusta varten kerättyjen haastatteluiden ehdot noudattavat Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston (FSD) ja Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) suosituksia.

Haastateltavilla on oikeus keskeyttää haastattelu milloin tahansa tai kieltäytyä vastaamasta haastattelijan esittämiin yksittäisiin kysymyksiin.

Suostumus

Olen saanut suullista ja kirjallista tietoa tutkimuksesta ja hyväksyn haastatteluni käytön tämän tutkimuksen aineistona.

Päiväys

Haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys

Haastattelijan allekirjoitus ja nimenselvennys